

Profesyonel Futbol Müsabakalarında Erken Ofansif Oyuncu Değişikliğinin Müسابaka Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi

Mehmet Besler

ÖZGÜR
YAYINLARI

Profesyonel Futbol
Müsabakalarında Erken Ofansif
Oyuncu Değişikliğinin Müsabaka
Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi
Üzerine Etkilerinin İncelenmesi

Mehmet Besler

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

Profesyonel Futbol Müsabakalarında Erken Ofansif Oyuncu Değişikliğinin Müsabaka Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi

*Investigation of the Effects of Early Offensive Player Substitution on the Competition Result and
Player Psychology in Professional Football Competitions*

Mehmet Besler

Language: Turkish

Publication Date: 2023

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

E-ISBN (PDF): 978-975-447-804-4

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub326>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Besler, M. (2023). *Profesyonel Futbol Müsabakalarında Erken Ofansif Oyuncu Değişikliğinin Müsabaka Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub326> . License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

Ön Söz

Doğduğum gündən beri desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Havva BESLER ve babam Abdullah BESLER'e, beni bugünlere taşıdıkları için teşekkür ederim.

Doktora eğitimim süresince ve tez çalışmasının gerçekleşmesinde desteklerini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Yağmur AKKOYUNLU'ya, tez izleme komitesindeki çok kıymetli katkıları için Prof. Dr. Mehmet ACET ve Prof. Dr. Mehmet BAYANSALDUZ'a, tez jürisinde yer alarak önerileri ile değerlendirme yapan sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Harun KOÇ ve Prof. Dr. Mustafa Mehmet YORULMAZLAR'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezin uygulama kısmında burada isimlerini saymadığım, yardımlarını esirgemeyen teknik direktörlere ve futbolculara teşekkür etmek istiyorum.

Sevgili eşim Düriye Öztürk BESLER'e, kızım Melis BESLER'e ve oğlum Aras BESLER'e teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

İçindekiler

Ön Söz	iii
Kısaltmalar	vii
1 Giriş	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Önemi	2
Sayıltılar (Varsayımlar)	3
Sınırlılıklar	3
2 Genel Bilgiler	5
Futbolda Mevkiler	5
Futbolda Oyuncu Değişiklikleri	15
Futbolda Maç Analizi	18
Futbolda Psikolojik Faktörler	24
3 Yöntem	41
Araştırmanın Modeli	41
Çalışma Grubu	43
Verilerin Toplanması	44
Veri Toplama Araçları	45
Veri Analizi	45
4 Bulgular	47
Nicel Bulgular	47
Nitel Bulgular	70

5 Tartışma, Sonuç ve Öneriler	115
Tartışma	115
Sonuç ve Öneriler	128
Ekler	135
Kaynakça	141

Kısaltmalar

DAÇ	Devre Arası Çıkan Oyuncu
DAG	Devre Arası Giren Oyuncu
IFAB	Uluslararası Futbol Birliği Kurulu
İDÇ	İlk Devre Çıkan Oyuncu
İDG	İlk Devre Giren Oyuncu
TD	Teknik Direktör
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
UEFA	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği

Giriş

Rekabet ortamının en yoğun şekilde yaşandığı spor dallarından bir tanesi futboldur. Futbol 20. yüzyılda tüm dünya üzerine yayılarak en çok ilgi duyulan, bu yüzden de büyük kitlelerin takip ettiği bir spor dalıdır (Akgeyik, 2018). Bu durum futbol müsabakalarında başarılı olmayı mecbur kılmaktadır.

Modern futbol anlayışı içerisinde başarılı olabilmek için gerekli olan en önemli unsurlardan birisi olan taktik, günümüz teknolojileri kullanılarak çeşitli şekillerde analiz edilebilmekte ve başarıyı yakalamak için kullanılmaktadır (Gürkan & Müniroğlu, 2018). Ayrıca başarılı antrenörlerin özelliklerinden bir tanesi, iyi bir taktiksel beceriye sahip olmaları olarak değerlendirilmektedir (Göral ve Aycan, 2014).

Müsabaka analizi, antrenörlük mesleği içerisinde ortaya konulacak olan karar verme, strateji uygulama, antrenman planlaması ve yetenek seçimi gibi birçok süreçte kullanılmaktadır (Gürkan, Göral ve Saygın, 2017). Antrenörler müsabakadan önce ve müsabaka anında analiz süreçlerinde elde edilen çeşitli bilgileri değerlendirir ve kendi düşünceleri ile yorumlayarak taktiksel değişiklikler yapabilirler (Müniroğlu, 2009). Son yıllardaki gelişmeler neticesinde, futbolda müsabaka ve performans analizi antrenörleri kendilerine yer bulmakta ve birçok futbol kulübü müsabaka analizcileri ile çalışarak başarı elde etmeye çalışmaktadır (Carling, 2016).

Futbolda müsabaka analizleri içerisinde fiziksel performans analizi, hareket analizi ve spesifik değişkenler olarak da pas, şut, gol ve top kazanma analizlerinin yapıldığı görülmektedir (Polat & Gürkan, 2020). Fakat sporcularda ideal performansa ulaşılabilmesi için teknik ve kondisyonel

beceriler kadar zihinsel yetenekler ve psikolojik özellikler de önem teşkil etmektedir (Biçer, 2018). Özellikle teknik direktörlerin vermiş olduğu kararların futbol oyuncularını psikolojik olarak etkileyebileceği ve bu doğrultuda olumlu ya da olumsuz olarak bir performans değişikliğinin ortaya çıkabileceği ön görülmektedir. Yapılan müsabaka analizlerinde sadece sayısal veriler ile performans ilişkisinin kurulmaya çalışılması psikolojinin performans üzerindeki etkisini azaltmasa da, göz ardı edilmesine sebep olabilmektedir. Bu nedenle futbolda performans üzerine etkisi olan sporcu psikolojisi ile analiz süreçlerini ilişkilendirerek müsabaka esnasında teknik direktör kararıyla gerçekleşen durumların incelenmesi önem taşımaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada, profesyonel futbol müsabakalarında erken ofansif oyuncu değişikliğinin müsabaka sonucu ve oyuncu psikolojisi üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında, Türkiye Futbol Federasyonu'nun 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarındaki 1. Lig müsabakalarında, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında teknik direktörler tarafından ilk devre içerisinde ve devre arasında gerçekleştirilen ofansif oyuncu değişikliklerinin müsabaka sonucu ve sporcu psikoloji açısından etkileri karma yöntemle incelenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, aşağıdaki problem cümleleri incelenmiştir.

Profesyonel futbol müsabakalarında erken evre ofansif oyuncu değişikliğinin maçın sonucu üzerine etkisi var mıdır?

Profesyonel futbol müsabakalarında erken evre ofansif oyuncu değişikliğinin oyuncuların psikolojisi ve performansı üzerine etkisi var mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Futbolda yapılan müsabaka ve performans analizinin sportif performansa ve başarıya olan olumlu etkisi bilinen bir gerçektir. Son yıllarda teknolojik gelişmelerin de etkisi ile hem sayısal verilerin hem de görüntü analizlerinin birlikte kullanımı ile yeni bir uzmanlık alanı doğmuştur.

Futbolun içerisindeki diğer dinamiklerde olduğu gibi müsabaka ve performans analizinin de ana hedefi sporcunun ve takımın başarısına katkı sağlamaktır. Literatüre bakıldığında sporcunun ve takımın performansını değerlendiren, zayıf ve güçlü yönlerini ele alan, kalp atım hızı ve laktik asit gibi fizyolojik, koşu mesafesi gibi kinematik parametreleri gösteren ve karşılaştıran birçok çalışma bulunmaktadır. Fakat sporcuların ve takımın

performansına direkt olarak etki edebilecek psikolojik faktörler ile analiz süreçlerinin yeterince ilişkilendirilmediği görülmektedir.

Sporcuların atletik özelliklerinin geliştirilmesi kadar onların psikolojik yönlerinin de geliştirilmesi önem arz etmektedir (Biçer, 2018). Özgüven, sorumluluk alma, stres, kaygı, baskı altında doğru karar verebilme gibi birçok psikolojik faktör sporcuların performansını etkilemekte ve bu süreçler ile başa çıkabilme becerileri takımın performansına yansımaktadır.

Bu araştırma, futbolda analiz süreçleri ile sporcu psikolojisini ilişkilendirerek farklı bir bakış açısı oluşturacaktır. Müsabaka esnasında teknik direktör kararı ile gerçekleşen erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin sporcuların psikolojisine, ayrıca hem takımın hem de sporcuların performansına etkisi tam olarak bilinmemektedir. Bu nedenle erken evre oyuncu değişikliklerinin müsabaka analiz sonuçları, psikolojik boyut ve performans bağlamında değerlendirilmesi neticesinde profesyonel futbol takımlarının ve futbol antrenörlerinin başarısına katkıda bulunulabileceği düşünülmektedir.

1.3. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

Araştırmada kullanılan analiz tekniklerinin gerçeği yansıttığı,

Araştırma kapsamında teknik direktörlerin ve oyunculara yöneltilen soruların doğru bir şekilde anlaşıldığı,

Katılımcılar için oluşturulan oturumun kendilerini en iyi şekilde ifade etmeleri için uygun olduğu,

Toplanan verilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma 2017-2018 ve 2018-2019 Türkiye Futbol Federasyonu 1. Lig sezonları ile,

Lig statüsü gereği, sezon sonlarında gerçekleştirilen Play Off müsabakalarının çalışma kapsamına alınmaması ve iki sezon içerisinde yer alan normal lig periyodu ile,

Bir müsabakanın ilk devresi içerisinde veya devre arasında beraberlik durumunda ya da mağlup durumda iken yapılan oyuncu değişiklikleri ile,

Erken evrede gerçekleşen bu oyuncu değişikliklerinde, giren oyuncunun ofansif bir oyuncu olması şartı ile sınırlandırılmıştır.

Genel Bilgiler

2.1. FUTBOL

2.1.1. Futbolda Mevkiler

Futbolda maç performansı, oyuncuların kolektif bir organizasyonda hem bireysel hem de takım içerisindeki çok boyutlu becerileri neticesinde ortaya çıkar. Bu taktiksel organizasyonlar, temel olarak takımların sahaya nasıl dağıldığı ve zaman içinde bu konumların nasıl değiştiği ile ilişkilidir (Memmert, Lemmink ve Sampaio, 2017). Takım içerisindeki her oyuncu diğer oyuncularla belli bir mesafeyi korumaya çalışırken ortaya bir diziliş yapısı çıkar. Bu diziliş yapısı, oyuncuların etrafında özel bir alan oluşturarak, takım içerisindeki işbirliği yapma stratejisine hizmet eder (Narizuka ve Yamazaki, 2017).

Takım taktikleri, takımı oluşturan tüm oyuncuların eylemlerini ifade eder ve oyun akışı esnasında ortaya çıkan görevlerin ekip halinde uygulandığı organizasyonlardır. Futbol tarihi boyunca birçok taktiksel sistem oluşturulmuştur. Bu sistemler oyuncuların özenle konumlandırılmasını ve oyuncular arasındaki görevlerin de dikkatli bir şekilde dağıtılmasını sağlar. Bir takım, hücum ve savunma stratejilerini belirlememiş ise oyun içerisinde karmaşanın yaşanması muhtemeldir. Bu durum neticesinde oyuncuların görev dağılımları ortadan kalkabilir ve oyun doğaçlama yapılarak devam etme eğiliminde olur (Temur, 2022).

Futbol her geçen gün hızlı bir gelişim göstermektedir. Gol çizgisi teknolojisi, VAR sistemi gibi futbolun yönetsel anlamdaki teknolojik gelişimleri kadar antrenörler tarafından başarının yakalanabilmesi için

ortaya konulan taktiksel gelişimler de söz konusudur. Günümüz futbolunun başarıya ulaşmak için üzerinde çok çalışılması gerekli olan yapısı nedeni ile zaman geçtikçe yeni taktiksel anlayışlar ve stratejiler geliştirilmektedir. Bu taktiksel hamlelerin ve ortaya konulan stratejilerin sonuca ulaşabilmesi için bazı yaklaşımların tekdüzelikten ya da tahmin edilebilirlikten uzaklaşması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de antrenörlerin farklı oyun kurgularını nasıl hayata geçirebileceklerini düşünmesi ve bunun üzerinde çok sayıda tekrar ile takımını çalıştırması gerekmektedir.

Bir futbol oyuncusu, topun pozisyonuna veya oyunun akışına göre çeşitli görevler üstlenebilir. Topa sahip olma durumlarına bağlı olarak da savunma ve hücum anlayışları şeklinde farklı amaçlar için çeşitli davranışlar ortaya koyabilir (Perchy, 2013). Bu bağlamda 11 oyuncu ile sahada yerini alması beklenen bir takım bazı dizilişlerde oyuncularını konumlandırmalıdır. Yakın zaman dilimine kadar 4-4-2, 3-5-2 ve 4-3-3 gibi dizilişler literatürde kendine daha çok yer bulmaktayken günümüz futboluna baktığımız da ise bu ifadelerin sahada gerçekleşen hareketliliği anlatmakta yetersiz kaldığı görülmektedir (Coşkun 2018). Oyuncular algıladıkları bilgilere göre konumlarını belirler ve oyun sırasında sürekli olarak konumlarını değiştirirler. Kimi zaman takım arkadaşı ile işbirliği içerisinde, kimi zaman da rakip takım ile rekabet halinde hareket eder. Fakat oyuncuların takım bütünlüğü içerisindeki eylemleri, her bir oyuncunun davranışlarının basit bir şekilde eklenmesiyle açıklanamaz. Oyuncuların davranışları, içerisinde buldukları dinamik yapı açısından değerlendirilmeli, bu değerlendirme yapılırken de zaman ve mekan durumları dikkate alınmalıdır (Fonseca, Milho, Travassos ve Araújo, 2012). Özellikle 4-4-2, 3-5-2, 4-3-3 gibi dizilişlerin ifade edilmesi aşamasında kalecinin dışarıda bırakılması büyük bir eksiklik olarak kayda geçmektedir. Modern futbol oyununda tek bir golün değeri ya da savunmaya yönelik önemli ifadeler dikkate alındığında, kritik bir konumda yer alan kalecinin performansını ve taktiksel kararları belirlemek antrenörler için önemlidir. Fakat takım analizlerinin içerisinde kaleciye yönelik olarak yapılan, şutların ve atılan gollerin basit sayımları gibi değerlendirmeler yetersiz bakış açısını da göstermektedir (Peterson & Bruton, 2020). Günümüz futbolunda kaleci sadece rakip takım oyuncusu tarafından kaleye gönderilen şutu kurtarmakla görevli değildir. Hücum varyasyonları gereği rakip sahaya yerleşmiş takım arkadaşlarının arkada bıraktıkları boşluğu kullanarak rakip tarafından hızlı gerçekleştirilebilecek bir atakta tıpkı defans oyuncuları gibi ceza alanının dışına çıkararak rakip takımın gol atma şansını topa müdahalesi ile ortadan kaldırmaktadır (Ekşi ve Coşkun 2017). Bununla birlikte kendi takımının hücum varyasyonlarında etkin bir rol üstlenip atak başlangıçlarında ya da pas oyununda çeşitli roller alabilmektedir (Erol 2019). Bu yüzden futbol

takımlarının dizilişlerinin yazılı veya sözlü olarak ifade edilmesi aşamasında kaleci pozisyonunun da yer alması önemlidir. Örneğin; 1-4-4-2, 1-3-5-2 gibi.

Futbol maçlarında oyuncuların sahadaki konumlarına göre sayısal olarak ifade edilen dizilişler, hakemin maçın başlangıç düdüğünü çalması ile birlikte büyük oranda ortadan kalkmaktadır. Dizilişleri karakterize etmek için bazı geleneksel yöntemler kullanılır. Dört defans oyuncusu, dört orta saha oyuncusu ve iki forvet oyuncusunu gösteren “4-4-2” gibi gösterimler takımın oluşumunu kabaca ifade eden bir araç olsa da, bu tür statik gösterim, gerçekte var olan dinamik oyunu analiz etmek için çok basittir (Narizuka ve Yamazaki, 2019). Birden fazla oyuncu ile sürekli olarak hareket edilen, rakip takım oyuncuları ile rekabet halinde olunan, değişken bir yapıda dinamik olma eğiliminde olan oyunun, basit istatistikler ile karmaşık yönleri yakalanamaz (Lucey, Oliver, Carr, Roth ve Matthews, 2013). Örneğin bir korner ya da bir serbest vuruş kullanımında bu dizilişleri sahada görebilmek mümkün değildir. Hatta oyunun normal akışı esnasında gerçekleşen ve rakip takım atağını durdurmak için alınan takım halindeki savunma pozisyonunda, hücum oyuncularının orta saha veya defans bölgelerine geldiği ve bu bölgedeki sayısal üstünlüğü artırmaya çalıştığı görülmektedir. O halde oyun başlangıcında ifade edilen ve ortaya konulan bölgesel dizilişleri farklı bir boyutta değerlendirmek gerekmektedir (Erol 2019).

Futbol oyuncularının takım yapısı ve üstlenmesi gereken roller maçıdan önce ortaya konulsa da, uygulanan diziliş veya yapı ilk plandan çok farklı gerçekleşebilmektedir (Bialkowski, ve diğerleri, 2016). Tüm futbol antrenörleri genel taktiklerin önemli bir bileşeni olarak maça çıkmadan önce başlangıç dizilişlerini belirler. Dizilişler maçlar sırasında oyuncu değişiklikleri ile veya oyun içinde gelişen ve değişen şartlara bağlı olarak farklılaşır (Mesoudi, 2020). Örneğin; 3'lü savunma dizilişi ile oynayan bir takımın kendi yarı sahasında uyguladığı savunma kurgusunda, orta sahanın 2 kenar oyuncusunu da 1. bölgeye getirerek 5'li bir blok oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Bu takım için 3'lü savunma ile oynuyor ifadesi eksik ya da yetersiz kalacaktır. Çünkü hücumdan savunmaya geçişte farklı bir diziliş ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden takımların özellikle televizyon ekranlarından sporseverlere sunulan maç başı takım kadroları ve dizilişleri, maçın başlaması ile birlikte çok daha farklı bir boyuta geçmektedir. Özellikle savunmadan hücumla ya da hücumdan savunmaya geçiş oyunlarında bu dizilişlerin antrenörlerin taktiksel stratejileri ile değişkenlik gösterebileceğinin bilinmesi gerekmektedir. Örneğin; 4'lü savunma dizilişinde bir maça başlayan takımın sağ bek oyuncusu, takımının hücum varyasyonlarından birinde orta sahanın merkezine hatta hücum bölgesine kadar toplu ya da topsuz bir hareketlilik

ortaya koyarak bu bölgelerde hem sayısal bir üstünlük sağlayabilmekte hem de rakibi zor durumda bırakabilecek bir taktiksel hamle yapabilmektedir.

Literatüre bakıldığında kaleci, defans, orta saha ve forvet olarak bir sınıflandırma yapılmakta iken her bölgenin kendi içerisindeki oyuncu pozisyonlarına göre de tanımlamalar ortaya konulmaktadır. Her pozisyonunun özel rolleri ve kendine özgü becerileri olduğundan, her pozisyon farklı sistemik yetenekler gerektirir (Joo & Seo, 2016). Oyuncular pozisyonlarına göre oyunda farklı roller alır ve bu rollerini sık sık çalışarak uzmanlaşır (Perez-Arroniz, Calleja-González, Zabala-Lili, & Zubillaga, 2022). Olumlu olarak değerlendirilecek bir uzmanlaşma durumu söz konusu olsa dahi, bu oyuncuların görevlerine yönelik bir sınırlandırmanın ortaya konulması yapılan en sık hata olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz futbolunda elbette ki her mevkiinin asli görevleri olacaktır, fakat farklı stratejilerin ortaya konulduğu ve oldukça hızlı oynanan bu oyun içerisinde oyuncular asli görevlerinin dışında birçok eylemi gerçekleştirebilmektedir. Bu yüzden; hücum ve savunma oyuncularını arasındaki atletik performans farkı ortadan kalkmakta, bütün mevkiilerdeki oyuncuların her türlü motorik özelliklere sahip olması beklenmektedir (Kartal, Kartal ve Babayiğit Erez, 2016).

Bir antrenörün vereceği taktiksel karar oyunun genel sonucu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir takım oluşturmak, oyun içi gelişen durumlara tepki vermek, bir maçı kazanmak ve oyuncuların pozisyonlarını belirlemek gibi birçok taktiksel karar vardır (Beal, Chalkiadakis, Norman ve Ramchurn, 2020). Oyuncular takımın var olan genel taktiklerini uygularken bir taraftan da maç sırasında bireysel görevlerini yerine getirir. Bir oyuncu yaratıcı eylemlerde, diğer bir oyuncu ise savunucu eylemlerde daha iyidir; bir sporcu kendini oyunu organize eden kişi olarak görürken, diğer bir oyuncu ise kendini geçişi sağlayan oyuncu olarak görebilir. Farklı bir oyuncu set oyuncusu olarak kendini gösterirken, bir diğeri ise derinlemesine hareket eden kanat oyuncusu olarak kendini gösterir. Olası bir oyun rolünü belirlerken göz önünde bulundurulması gereken en önemli şey, her oyuncunun belirli bir role meyilli olmasıdır (Popovych, vd., 2021).

Oyuncuların sahadaki pozisyonları ya da konumları futbol performansının temel belirleyicilerinden biri olarak görülmektedir (Kannekens, Elferink-Gemser ve Visscher, 2011). Bu pozisyonların açıklanabilmesi için futbol sahasının bölgelere ayrılması oldukça önemlidir. Sönmeyenmakas (2008) futbolun genel olarak savunma, orta saha ve hücum olarak 3 bölgede analiz edilebileceğini belirtmiştir. Di Salvo ve arkadaşları (2007) da futbol sahasındaki konumsal rollere dayalı olarak; merkez defans, dış defans,

merkez orta saha, dış orta saha, forvet gibi bölgeler çerçevesinde analizler gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedirler. Konumsal rollerin içerisinde yer alan oyuncuların da kaleci, kanat bek, bek, defansif orta saha, merkez orta saha, ofansif orta saha, geniş orta saha, kanat, forvet ve santrafor olarak adlandırılması mümkündür (Soccer positions explained, 2023).

Bölgeler, konumlar, pozisyonlar değerlendirildiğinde her terimin potansiyel olarak var olduğu ve bir futbol rolünü ifade eden dört anlamsal boyut vardır:

1. Yerleştirme: Statik bir yaklaşım ile oyuncunun hareket alanı olan yer vurgulanır. Bu boyutta rakibin kalesine olan mesafesi, sahanın ortasına ve kenarlarına göre konumu gibi durumlar dikkate alınır.
2. Oyuncunun İşlevi ve Dinamikleri: Takımın hedeflerine ulaşmasını amaçlayan oyuncuların eylemleri dikkate alınır.
3. Rol: Bir taktik yaklaşım çerçevesinde belirli bir rolü yerine getirmeyi dikkate alır. Oyuncuların yerleştirme ve işlevsellik özelliklerini ortaya koyarak taktik şemaları oluşturmayı ifade eder.
4. Kişileştirilme veya Simgeleştirme: Belirli bir roldeki oyun tarzının, bu rolü oynamanın ideal özelliklerini bünyesinde barındıran bir oyuncu üzerinden dikkate alınması. Örneğin, Cristiano Ronaldo'nun sol kanat oyuncusu olarak yaptıklarını bir eğitim aracı gibi kullanmak (Воронова, 2019).

Oyuncuların rolleri ve yukarıda ifade edilen anlamsal boyutlar dikkate alınarak futbol oyunundaki mevkiler şu şekilde açıklanabilir:

2.1.1.1. Kaleciler

Kalecilerin futbol maçlarındaki asli görevini geleneksel olarak ele aldığımızda, rakibin gol atmasını engellemek olarak ifade edilmektedir. (Obetko, Peráček, Mikulič ve Babic, 2022). Fakat kalecilerin görevleri sadece rakip tarafından kaleye atılan şutları savunmakla sınırlı değildir. Sahadaki pozisyonu sebebi ile oyun alanındaki hem hücumsal hem de defansif hareketlilikleri rahatlıkla gözlemleyecek önemli bir yere sahiptir (Marancı ve Müniroğlu, 2001). Bir kalecinin futbol oyununa etki edecek bütün faktörleri değerlendirip, hem rakibin hem de kendi takımının var olan tüm özelliklerini dikkate alarak, belirlenen hedeflere yönelik yaptığı eylemler olarak nitelenen kaleci taktiği başarılı olmak için oldukça önemlidir (Yıldız ve Saygın, 2005).

Her mevkiinin maç sonucuna az ya da çok etkisi olsa da, bireysel eylemler gerçekleştirdikleri için, kalecilerin maç sonucuna merkezi bir etkisi vardır. Bu

yüzden yaptığı tek bir hata neticesinde ortaya çıkan durum diğer mevkilerin aksine, kaleciler için benzersiz bir sorumluluğu ortaya çıkartır (Moreno-Pérez, vd., 2020). Çünkü diğer mevkilerdeki oyuncuların hataları gol yemeden başka oyuncular tarafından telefi edilebilirken, kalecilerin hataları ise büyük oranda gol ile sonuçlanabilir (Marancı ve Müniroğlu, 2001). Kalecinin asli sorumluluğu gol yememe üzerine inşa edilse de futbol oyun kurallarındaki değişiklikler, kalecilerin oyun anlayışını etkileyerek gelişimine katkı sağlamıştır (Obetko, Peráček, Mikulič ve Babic, 2022). Kalecilerin oyun anlayışını ve yeterliliklerini etkileyen futbol oyun kurallarındaki değişime baktığımızda; 1871 yılında topu elle tutma hakkının yalnızca kalecilere verildiğini, 1931 yılında topu ellerinde taşıırken 2 adım yerine 4 adım atabilmelerine izin verildiği görülmektedir. Daha sonraki yıllarda kalecilerin ceza sahası içinde topu el ile tutup daha sonra bıraktıklarında tekrar elleri ile dokunma yasağının getirildiği karşımıza çıkmaktadır. 1992 yılında kendi takım arkadaşlarından gelen pasları, 1997 yılında da taç atışından doğrudan gelen topları el ile oynamaları yasaklanmıştır. Bu kuralları takiben kalecinin topu elinden 5-6 saniye içinde çıkarması ve kale vuruşundan doğrudan gol kaydedilmesi gibi değişiklikler kurallara eklenmiştir (Orta, 2020).

Kalecinin performansına yönelik olarak mevcut olan anlayışta boşluklar olması muhtemeldir (Batı, 2018). Futbol oyununda meydana gelen gelişimler ve oyun kurallarındaki yeniliklerle birlikte kalecilerin oyuna etkisi artmıştır. Kaleciler sadece kendi takımının gol yemesini engelleme görevinden ziyade hem defansif anlamda hem de ofansif anlamda farklı görevler üstlenmiştir. Özellikle futbolcuların ayak ile kalecilere attıkları geri paslarda elle dokunamama kuralının getirilmesi ile kalecilerin oyun içerisindeki rolleri de değişiklik göstermiştir. Kalecilerin elle oynama kabiliyetlerinin yanında ayak ile gerçekleştirdikleri vuruşların kalitesi kendi takımına avantaj ya da dezavantaj olarak yansımaktadır. Bir futbol kalecisine yönelik olarak ortaya konulan performans değerlendirmeleri sadece gol yememek üzerine değildir. Aynı zamanda pozitif paslarla topu oyuna sokmak yani kalecinin yapmış olduğu dağıtım dikkatle ele alınmalıdır (Seaton ve Campos, 2011). Futbolda hücum oyununun sahanın her iki tarafından da başlatılabileceği ve geliştirilebileceği değerlendirildiğinde, kalecinin her iki ayağını da etkin bir şekilde kullanabilmesi beklenmektedir (Batı, 2018).

Oyun kurallarındaki değişiklikler, bir maçın kazanılması için takımdaki bütün oyunculardan etkin bir şekilde yararlanabilme düşüncesi, antrenörlerin oyun kurguları ve stratejileri gibi unsurlar kalecilerin var olan ceza alanı içerisindeki hakimiyetini genişleterek tüm sahaya etki edebilecek bir konuma getirmiştir. Örneğin maçın son dakikalarına mağlup olarak giren bir takımın

kalecisi, kullanılacak olan bir korner atışında rakip ceza sahasına gol atmak için gitmekte ve az sayıda da olsa gol atabilmektedir.

2.1.1.2. Savunma Oyuncuları

Futbolda savunma oyuncuları, rakibin gol atma ihtimalini azaltmak için gerekli önlemleri alarak kalelerinin güvenliğini sağlayan oyunculardır. Rakip takımın hücum organizasyonlarında topun olduğu bölgede rakibe göre sayısal üstünlük sağlamayı amaçlamak, rakip hücum oyuncularının etkinliklerini azaltmak, baskı-kademe-denge pozisyonlarını almak gibi asli görevler üstlenmektedirler (İnal, 2006). Bununla birlikte öncelikli olarak topa göre, daha sonra kaleye ve rakibe göre çeşitli pozisyonlar alarak savunma prensiplerini yerine getirirler. Kendi kalelerine doğru gerçekleşen bir atakta atılan pasa rakipten önce ve rakipten daha yüksekte müdahale, kaleden en uzağa ya da en uygun arkadaşına topu gönderme gibi basamaklamaları uygularlar. Bunların dışında takım halinde hareket etmeyi sağlayacak bir görev daha üstlenerek, az kişi ile yakalanılan bir rakip takım hücumunda, rakip oyuncuyu oyalayarak kendi takım arkadaşlarının toparlanmasını ve savunma pozisyonlarını almasını sağlayabilirler. Daha sonra da topun olduğu bölgeye doğru takım halinde yoğunlaşma görevini yerine getirirler (Ekşi ve Coşkun 2017). Savunma oyuncuları, futbol alanındaki konumları gereği merkez ve kenar savunma oyuncuları olarak ikiye ayrılabilir.

2.1.1.2.1. Merkez Savunma Oyuncuları

Kalecinin hemen önünde yer alan, savunmanın merkezinde konumlanan oyunculara merkez savunma oyuncuları denmektedir. Bu oyuncuların genellikle stoper olarak tanımlandığı görülmekle birlikte antrenörlerin taktiksel stratejilerine göre libero (süpürücü) özellikli bir oyuncunun da merkez savunma oyuncusu olarak değerlendirilmesi mümkündür. 4'lü savunma anlayışı içerisinde merkezde yer alan iki oyuncunun tandem olarak oynadığı da söylenebilir. Türk Dil Kurumu'na göre; stoper kavramının tanımı kesici olarak, libero kavramının tanımı ise son adam olarak ifade edilmektedir (TDK, 2023). Bu bağlamda stoper olarak ifade edilen merkez savunma oyuncusu ilk müdahaleyi yapması gereken oyuncu olarak değerlendirilirken, libero özellikli bir merkez savunma oyuncusunun ise stoperin kademesine girecek ve açıkları kapatabilecek bir oyuncu olarak değerlendirilmesi mümkündür. Tandem olarak oynayan merkez savunma oyuncuları ise kendi aralarındaki iletişim, uyum, adaptasyon, konsantrasyon ile birlikte tamamlayıcı bir performans sergileyen oyuncular olarak adlandırılabilir.

Antrenörlerin ortaya koyduğu taktiksel hamleler neticesinde bu bölgede tercih edilen oyuncuların sayısı ve özellikleri birbirinden farklılık

gösterebilmektedir. Rakip hücum oyuncularına karşı üstünlük kurabilmek için hem atletik olarak, hem zihinsel olarak, hem de psikolojik olarak belirli bir kapasiteye sahip olması beklenen bu oyuncuların antrenör tercihleri doğrultusunda 2'li veya 3'lü olarak da görev alabilmesi mümkündür.

2.1.1.2.2. Kenar Savunma Oyuncuları (Bekler)

Savunmanın merkezinde yer alan oyuncular ile uyum içerisinde hareket etmesi gereken fakat pozisyonları gereği savunmanın sağında ve solunda kenar çizgilere daha yakın bir alanda konumlanan oyunculardır. Geçen zaman dilimi içerisinde bekler de dahil olmak üzere defans oyuncuları sadece savunma amaçlı görülmekteydi (Воронова, 2019). Modern futbol anlayışı içerisinde bu durumun değişim ve gelişim içerisinde olduğu görülmektedir. Özellikle 4'lü savunma bloğu ile oynayan takımların merkezde yer alan 2 oyuncusunun sağında ve solunda pozisyon almış oyuncular asıl görevleri gereği (defansif) tam bek oyuncusu olarak tanımlanabilmektedir. Bu rolden farklı olarak, takımının birçok hücum varyasyonunda aktif roller üstlenebilme özelliğine sahip bek oyuncuları ise kanat beki olarak tanımlanabilmektedir. Bu nedenle kenar savunma oyuncusu olarak ifade edilen bu mevki için 'tam bek' oyuncusu ve 'kanat bek' oyuncusu olarak 2 rolün ifade edilmesi daha doğru olacaktır.

Tam bek oyuncularının defansif görevlerine bakıldığında; baskı-kademe-denge gibi savunma anlayışının ortaya konulduğu görevleri çeşitli pozisyonlarda yerine getirdikleri görülür. Örneğin 4'lü savunma bloğu ile oynayan bir takımda, özellikle modern futbol anlayışında ön plana çıkan rakip takımın süratli ve çevik hücum kenar oyuncularına karşı baskı yapabilecek kabiliyette olmaları beklenir. Yakınında oynadığı stoperin kademesine girebilmeli ya da uzağında yer alan stoperin baskıya çıkması anında diğer stoperin kademede yer aldığı durumlarda dengedeki oyuncu olarak pozisyon alabilmelidir. Kanat bekler ise; modern futbol anlayışları içerisinde sıkça tercih edilmektedir. Taç çizgisi boyunca hücumla verdikleri destekler kadar, toplu veya topsuz olarak orta sahanın ya da hücum bölgesinin merkezine doğru gerçekleştirdikleri hareketlilik ile de kendi takımı lehine birçok avantaj sağlamaktadır.

2.1.1.3. Orta Sahalar

Futbol maçlarında, antrenörlerin ortaya koyduğu oyun kurgularındaki ve taktiksel anlayışlarındaki farklılıklar, takımı oluşturan oyuncuların özellikleri, takımın lig içerisindeki puan durumu, bir eleme maçında elde edilmesi gereken avantaj gibi birçok sebepten dolayı birbirinden farklı dizilişler görülmektedir. Bu dizilişlerdeki farklılıklar orta saha oyuncularının değişik

görevler üstlenmesini ya da çeşitli özelliklere sahip olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda orta saha oyuncularını birlikte değerlendirmekten ziyade orta sahada alınan pozisyon ve üstlenilen görevler açısından farklı sınıflandırmalar yapılmalıdır.

2.1.1.3.1. Merkez Orta Saha Oyuncuları

Merkez orta saha oyuncuları pozisyon gereği ağırlıklı olarak futbol sahasının orta alanı ve çevresinde konumlanan fakat oyunun akışı esnasında hem hücum bölgesinde hem de savunma bölgesinde çeşitli görevleri üstlenen sporculardır. Genellikle defansif veya ofansif özelliklere sahip merkez orta saha oyuncuları olarak sınıflandırılırlar. Ancak günümüz futbolunda her iki yönü de kullanan, yani hem takımın hücum aksiyonları içerisinde etkin bir görev alan hem de savunma görevlerini yerine getiren oyuncular futbol yöneticileri ve antrenörleri tarafından tercih edilmektedir. Bu bağlamda merkez orta saha oyuncularını defansif orta saha, her iki yönü de (defansif, ofansif) oynayabilen merkezi orta saha, ofansif orta saha olarak 3 rolde ifade etmek daha doğru olacaktır.

Merkez orta saha oyuncuları bir takımın taktiksel anlayışını sergileyebilmesi için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çünkü pas bağlantılarının yapılması, bir takımın topa sahip olması ve bunu devam ettirilebilmesi, savunmadan hücumla geçiş oyunlarının etkin bir şekilde sağlanması, rakip takımın hücum organizasyonlarının engellenmesi, hücumdan savunmaya geçişte toparlanmanın sağlanması gibi birçok görev üstlenmektedirler. Kısacası bu oyuncular, takım bütünlüğünün ortaya konulması, gerek savunmada gerekse de hücumda aldığı sorumluluklar nedeni ile merkezi ve kritik bir öneme sahiptir.

2.1.1.3.2. Kenar Orta Saha Oyuncuları

Bir futbol takımında genel olarak merkezde yer alan orta saha oyuncularından farklı değerlendirilen, biri oyun alanının sağında diğeri ise solunda yer alan iki dış orta saha oyuncusu bulunur (Hurley, 2011). Takımların sahada yer alan kadroları ve bu kadro içerisindeki oyuncuların futbol sahasındaki dizilişleri dikkate alındığında merkez orta sahaların sağında ve solunda yer alan ve taç çizgilerine daha yakın olarak konumlanan oyuncuların asli olarak hem hücum organizasyonlarında hem de savunmada üstlenilen rollerde dengeli bir şekilde görev alması beklenir. 1-4-3-3 dizilişi ve 1-3-4-3 dizilişi ile sahada yerini alan iki takımın kenar oyuncularının görevleri farklı olabilmektedir. Bu nedenle orta saha kenar oyuncuları (geniş orta saha) ile kanat oyuncularının üstlendiği roller değerlendirildiğinde, bu kavramların birbirinin yerine kullanılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Hücum futbolu ile savunma futbolunun farklı taleplerinin olduğu dikkate alınarak, oyuncuların pozisyonları arasındaki farklılıkları değerlendirirken taktiksel durumlar da ele alınmalıdır (Bešlija, Kezić, Tomljanović ve Ćular, 2018). Örneğin 1-3-4-3 dizilişi ile sahada yer alan takımın kenar orta saha oyuncuları yani 4'lü orta sahayı oluşturan geniş orta saha oyuncuları kontrollü bir oyun sergileyerek hem hücum organizasyonlarında hem de savunma anlayışı içerisinde dengeli bir performans sergilemek zorunda kalabilirler. Bu bağlamda oyuncuların bir takımın dizilişinde hangi bölgeye yazıldığına bakılmasından ziyade, onlardan istenilen görevleri analiz edebilmek için takımın bütünü ve antrenörün oyuncularını sahada konumlandığı sistemi birbiri ile bağlantılı olarak değerlendirmek gerekmektedir.

2.1.1.4. Hücum Oyuncuları

Hücum oyuncuları futbolun nihai belirleyicisi olan gol olma durumu ile direkt olarak ilişkili olmakla birlikte takımın oyun kurgusu içerisinde farklı görevler de üstlenmektedir.

2.1.1.4.1. Kanat Oyuncuları

Geleneksel olarak kanat oyuncularına, forvetler gol atarken genişlik sağlamaları ve hem hücumu hem de savunmayı desteklemeleri talimatı verilmiştir. Taktiksel işlevi, oyun alanını genişletmek, taç çizgisinde oyun eylemleri gerçekleştirmek olan geleneksel kanat oyuncusu tanımı; günümüzde modern taktik gereklilikleri karşılamamaktadır. Örneğin modern futbol anlayışında hücum yapan bek (kanat bek) figürünün artan önemi nedeniyle genişlik sağlamak artık zorunlu değildir (Воронова, 2019).

Kanat oyuncularının asli görevi takımının etkili bir hücum organizasyonu gerçekleştirerek sonuç elde etmesine katkıda bulunmaktır. Antrenörleri tarafından taktiksel stratejiler gereği gol atmaları veya asist yapmaları beklenen bu oyuncuların yaratıcı, süratli, teknik kapasitesinin iyi ve bire bir oyunda etkili olması beklenir. Bu sebeple kimi zaman genişlik sağlayarak, kimi zaman derinlikteki hareketlilikleri ile takımı lehine skora katkıda bulunmayı amaçlarlar.

2.1.1.4.2. Merkez Forvet (Santrafor) ve Forvet Oyuncuları

Forvet bölgesinde oynayan oyuncuların tanımlamasını yapmadan önce, bu oyunculara yönelik bir kavram karışıklığından bahsetmek gerekmektedir. Forvet bölgesinde oynayan oyuncuların rolleri ve bireysel özelliklerinden kaynaklanan nedenlerden dolayı oyuncuları mevkisel olarak net ifadelerle

tanımlamak zorlaşmaktadır. Bu durum forvet bölgesinde oynayan oyuncuların tanımlanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Ülken (2011) futbolun dilini karşılaştırmalı bir şekilde Almanca, Türkçe ve İngilizce dillerinde ele almış ve bu çalışmada forvet oyuncularını merkez forvet ve forvet oyuncusu olarak iki şekilde ifade etmiştir. Ayrıca merkez forvet oyuncusunun karşılığı olarak santrafor ifadesini kullanmıştır. Santrafor ifadesinin Türk Dil Kurumu tarafından da kullanıldığı lakin santrfor yazılışı ile değerlendirildiği görülmektedir (TDK, 2023).

Merkez forvet oyuncuları, takımdaki diğer oyunculara göre gol atma olasılığı en yüksek olan sporcu olarak görülür (Altaweel ve Alabbad 2019). Oyun içerisinde en önemli görevleri gol atmak olan bu oyuncular takım arkadaşlarının hücum bölgesine getirdiği topları takımı lehine sonuçlandırma gayreti içerisinde (Söyler 2020). Ayrıca oyun akışı içerisinde pas bağlantıları işlevini yerine getirerek hücum aksiyonları yaratmada büyük bir işbirliği rolünü yerine getirir (Díaz, vd., 2019). Rakip takıma yaptığı baskı veya rakip oyuncunun yaptığı hatalardan sonra kazanılan topları sonuçlandırarak ya da duran top organizasyonlarından goller bularak da takımına katkı sağlayabilmektedir.

Bir futbolcunun niteliğini temel psikolojik özellikleri ve yapısal eylemleri belirler (Cox, 2012). Bir forvet ve bir santrafor arasındaki en önemli fark, takım için bu rolü yerine getiren oyuncu tipidir. Forvet oyuncusunun genellikle çevik ve hızlı olduğu görülürken, bir santrafor oyuncusunun ise genellikle daha uzun ve daha güçlü yapısı ile takımı için bir hedef olarak hareket edebildiği görülmektedir (Clayfield, 2023).

2.1.2. Futbolda Oyuncu Değişiklikleri

Dünyadaki çoğu lig ve turnuva Uluslararası Futbol Birliği Kurulu'nun (IFAB) futbol oyun kurallarına tabidir. Oyun Kurallarının, en prestijli futbol organizasyonlarından biri olan FIFA Dünya Kupasından, ulusal amatör lig müsabakalarına kadar dünyanın her yerinde aynı olması gerçeği, futbolun iyiliği için oldukça önemlidir (IFAB, 2022-2023). Evrensel oyun kuralları bütünlüğüne sahip olmak belki de futbolun en önemli gücünü oluşturmaktadır (Orta, 2020). Bu oyun kurallarının üçüncüsüne göre; bir oyuncu değişikliği, kendi takımından başka bir oyuncunun yerine bir yedek oyuncunun sahaya girmesi anlamına gelir. Bir oyuncu değiştirilerek oyundan çıktıktan sonra tekrar sahaya giremez (IFAB, 2022-2023).

Bir futbol maçının devam ettiği anlarda oyuncu değiştirme ihtimali, 1950'li yıllardan itibaren futbolun organize edilmesi için atılan en önemli adımlardan birisiydi (Varela-Quintana, Cuervo ve Prieto-Rodríguez, 2016).

En eski ulusal futbol federasyonuna sahip olan ve dünya genelinde futbol konusunda öncü olan İngiltere (Cenikli, Dalkılıç, Yiğit ve Bozkurt, 2017) 1965-66 sezonunda sakatlık nedeniyle oyuncu değişikliği yapma kuralını uygulamaya koymuş ve devam eden yıllarda FIFA'nın 1970 Dünya Kupası'nda bu sistemi uygulaması ile birlikte diğer müsabakalara da yayılmıştır. Daha sonra yeni düzenlemelerle antrenörlerin tercihine bırakılan iki oyuncu değişikliğine izin verilmiştir. FIFA 1994 yılında 2 artı 1 kuralıyla yaralanan/sakatlanan bir kaleci için fazladan bir oyuncu değişikliği hakkı tanımış ve bu düzenlemelerden yaklaşık olarak bir yıl sonra antrenör tercihine bırakılarak, herhangi bir mevkide üç oyuncu değişikliği yapma kuralı getirilmiştir (Varela-Quintana, Cuervo, & Prieto-Rodríguez, 2016). 2005 yılında A milli takım maçlarında en fazla 6 oyuncu değişikliği yapılabilmesi, 2017 yılında en üst seviye hariç ulusal futbol federasyonlarının maksimum 5 oyuncu değişikliğine izin verebileceği, 2018 yılında uzatma olan maçlarda ilave bir oyuncu değişikliğine izin verileceği kuralları eklenmiştir (Orta, 2020).

2020 yılına gelindiğinde ise futbol maçlarında oyuncu değişikliğine yönelik olarak zoraki bir durum oluştu. Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 hastalığının yayılmasını önlemek için dünya çapında futbol sezonlarına ara verildi. Haftalarca kesintiye uğrayan ligler, sıkıştırılmış programlar ile taraftarlar olmadan oynanması için yeniden planlandı (Mota, Santos ve Marocolo, 2021). Ancak futbol dünyasında, antrenmanların ve maç akışının kesintiye uğraması hem fiziksel olarak hem de psikolojik olarak futbolcular üzerinde olumsuz bir etki oluşturacağı düşüncesi oluştu. Bu bağlamda Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB), FIFA'dan oyuncu sağlığını ve performansını koruma amaçlı alınan bir teklifle, oyun kurallarında geçici bir değişiklik yaparak en fazla beş yedek oyuncu değiştirme önerisini onayladı. Fakat, oyunun kesintiye uğramaması için, her takımın 5 oyuncu değişikliğini kullanırken maçı sadece üç kere durdurabilme hakkı olacaktı. Devre arasında yapılan değişiklik ya da değişiklikler ise tanınan üç haktan eksilmeye neden olmayacaktı (www.fifa.com, 2020). 2020 yılında ortaya konulan bu geçici hüküm birkaç kez uzatıldı ve liglerde uygulanmaya devam etti. 2022/2023 yılı Futbol Oyun Kurallarına ise kalıcı olarak eklenmesine karar verildi (www.fifa.com, 2022).

Diğer takım sporlarından farklı olarak, futbol antrenörleri maçın gidişatını doğrudan etkileme konusunda sınırlı fırsatlara sahiptir. Oyun başladığı andan itibaren, kontrolün çoğu sahadaki oyuncularadadır. Futbolda molanın olmaması ve devre arasında meydana gelen tek duraklama nedeni ile, sahadaki oyuncular oyun içi taktik kararların çoğunu uygularken, antrenörler genellikle arka planda kalırlar. Buna rağmen, antrenörler, oyuncu

değişikliklerinde ise önemli kararlar verme hakkını elinde tutar (Myers, 2012).

Bir futbolcunun eylemleri, takımının maçtaki performansını etkilemekte ve bu durum da oyuncuların çeşitli kriterlere göre değerlendirilmesini gerektirmektedir (Decroos, Bransen, Haaren, & Davis, 2019). Futbolda oyuncu değişikliği, takımın performansını artıran veya tam tersine bozan belirleyici bir faktör olabilmektedir. Ortaya çıkan bu tür durumlar nedeni ile yapılacak oyuncu değişiklikleri, antrenörlerin uygun şekilde stratejiye dönüştürmesi gereken sınırlı kaynaklar haline gelir (Myers, 2012).

Bir maç sırasında futbol antrenörünün görevi, bir avantaj elde etmek veya iyi gidişatı sürdürmek veya kaybetme durumundan geri dönüşü sağlamak için elindeki sınırlı kaynakları kullanarak ve yöneterek takımını gelişen durumlara adapte etmektir (Del Corral, Barros ve Prieto-Rodriguez, 2007). Elbette ki maç gününde takımlar arasında ortaya çıkan güç farklılıkları veya oyunun akışındaki görece farklılıklar nedeni ile (Heuer ve Rubner, 2012) antrenörler farklı stratejiler uygulayabilmektedir. Bu stratejilerden biri olan oyuncu değişiklikleri, muhtemelen futbol antrenörlerinin devam eden bir maçı aktif olarak etkilemesi için en önemli fırsattır (Wittkugel, Memmert ve Wunderlich, 2022). Genellikle maç skorunun oyuncu değişikliğini etkileyen en önemli faktör olduğu görülmektedir (Silva ve Swartz, 2016). Futbol maçlarındaki akış esnasında olumlu bir sonucun değişmeyen bir takımın sahada kalmasına, olumsuz sonuçların ise alternatif stratejilerin geliştirilmesine ve dolayısıyla oyuncu değişikliklerinin yapılmasına neden olması beklenebilir (Del Corral, Barros ve Prieto-Rodriguez, 2007).

Odak noktası olumlu veya olumsuz bir sonuç olmaksızın, oyuncu değişikliği yapmak için üç ana motivasyon önerilmiştir:

1. Sakatlanan veya sarı kart gören bir oyuncuyu değiştirmek,
2. Yorgun oyuncularını değiştirmek veya
3. Taktik değişiklikleri uygulamak (Amez, Neyt, Nuffel ve Baert, 2021).

Yukarıdaki motivasyonları hem fizyolojik bir bakış açısı ile hem de taktiksel bir bakış açısı ile değerlendirmek mümkündür. Antrenörler tipik olarak takımdaki yorgunluğu azaltmak veya taktiksel bir değişiklik yapmak için iyi zamanlanmış ve iyi planlanmış oyuncu değişiklikleri kullanmaya çalışırlar (S. Bradley, Lago-Peñas ve Rey, 2014). Özellikle yorgunluğu kontrol etme stratejileri, oyuncu değişikliklerinin zekice kullanılmasını gerektirir (Reilly, Drust ve Clarke, 2008). Geçmişin geleceği nasıl belirlediği doğal olarak önemlidir (Heuer ve Rubner, 2012). Bir futbol maçında antrenör tarafından yapılan değişikliklerin bir çoğu bu yaklaşımla ifade

edilebilmektedir. Antrenörler, takımları skor olarak öndeyken oyuncu değişikliğini daha geç yapma eğilimindedir. Fakat berabere veya geride olduklarında ise oyuncu değişikliği tercihlerini daha erken yaparlar. Bir takım maçta skor olarak geriye düştüğünde oyuncu değişikliğinin taktiksel olarak hücumla yönelik olma ihtimali artış gösterir. Antrenörler, puan sıralamasında kendi takımından daha geride olan bir takımla karşılaştıklarında defansif oyuncu değişikliği yapmayı fazla düşünmezken puan sıralamasında takımı ile benzer sıradaki bir rakiple karşılaştıklarında ise defansif oyuncu değişikliği yapmayı daha fazla tercih ederler (Rey, Lago-Ballesteros ve Padrón-Cabo, 2015). Antrenörler tarafından yapılan bu oyuncu değişiklikleri her ne kadar içerisinde bulunan duruma yönelik olarak verilen bir reaksiyon olsa da kendi içerisinde riskler barındırabilmektedir. Mesela antrenörlerin, daha fazla gol atma fırsatı yaratmak için rakip kaleye daha etkili bir yaklaşımla gitmek ve rakip savunma üzerinde baskı kurabilmek için hücum oyuncularını oyuna dahil etmeleri gerekmektedir. Bu durum da kendi takımının savunması açısından daha yüksek riskleri ortaya çıkaracaktır (Lorenzo-Martínez, Rein, Garnica-Caparrós, Memmert ve Rey, 2020).

Futbol antrenörleri maçlardan önce ve maçların devre arsında ciddi bir karar verme yetkisine sahiptir. Elinde bulundurduğu bu güç devam eden bir maç sırasında ise sınırlı kalabilmektedir. Antrenörlerin kararları sadece bir takımın anlık başarısını etkilemez. Bununla birlikte merkezi bir karar verici olan antrenör tarafından ortaya konulan hamleler oyuncuların memnuniyeti ve algısı gibi psikolojik yönleri de etkiler (Wittkugel, Memmert ve Wunderlich, 2022). Belki de oyunculara verilen görevler ve tanımlanan oyun süresi, basit bir karar verme durumu olarak görünebilir. Fakat sporcu tarafından algılandığı şekliyle haksız muamele olarak görülmesi ve başarısını engelleyecek bir durum olarak değerlendirilmesi muhtemeldir. Aynı şekilde, oyuncuların ilk on birde veya yedek olarak maça başlamaları antrenör memnuniyetlerine direkt olarak etki ederek, verilen rollerin adil olup olmadığının sorgulanmasına neden olabilecektir (Soto, García-Herrero ve Carcedo, 2021).

2.1.3. Futbolda Maç Analizi

Futbol hiç kuşkusuz dünyanın en çok ilgi gören spor branşlarından birisidir. Bu durum seyir zevki ile birleşerek, futbolu milyonlarca insanın ilgi odağı haline getirmiştir. Futbolun büyük kitleler tarafından takip edilmesi, takımların başarılı olmasının önemini bir kat daha artırmaktadır. Sportif başarıya ulaşabilmek için teknolojiden de faydalanılarak çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (İmamoğlu, Bostancı, Kabadayı ve İmamoğlu, 2015). Bu çalışmalardan bir tanesi olan maç analizleri, takım faaliyetlerine ilişkin

tarafsız ve objektif olan aynı zamanda da geçerliliği olan veriler sağlar. Bu özelliklerinden dolayı analizler, takımların performansını değerlendirmek için oldukça faydalıdır. Futbol çok fazla değişkenin olduğu karmaşık bir yapıya sahiptir ve antrenörler takımlarının başarısını etkileyebilecek tüm faktörleri kullanmak ister (Mülazımoğlu, Zengin ve Kartoğlu, 2020). Antrenörlerin futbol maçlarında takım boylarını kısaltması ile birlikte daha dar alanlarda ve daha hızlı oynanan bir oyun karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, hem bireysel olarak oyuncuların hem de takımların çeşitli kriterlerde analizlerinin yapılmasını gerektirmektedir (Tokul ve Mülazımoğlu, 2018).

Maç analizi, müsabaka sırasında meydana gelen davranışsal olayların incelenmesidir. Mesela; bir oyuncu odak noktası olarak belirlenebilirken bununla birlikte oyuncuların topsuz olarak hareketliliği de değerlendirilebilir. Ayrıca takımın performansını veya bireysel bir oyuncunun ortaya koyduğu eylemleri verilebilir, hatta bir takımın oyun kurgusuna göre hareket eden oyuncuların etkileşimine de odaklanılabilir. Daha geniş bir yelpazede değerlendirilecek olur ise; bir maç esnasındaki her iki takımın savunma ve hücum sırasındaki stratejilerini ortaya çıkararak takımların oyun düzenini açıklayabilir (Carling, Williams ve Reilly, 2005). Yapılacak analizlerin somut verilerle ifade edilmesi ve aynı zamanda iyi görselleştirilmiş istatistiksel dayanaklara sahip olması da oldukça önemlidir (Tokul ve Mülazımoğlu, 2018). Elde edilen veriler ve görüntüler bir geribildirim aşaması ile oyunculara aktarılmalıdır. Çünkü öğrenme ve kendini geliştirme süreçlerinde geribildirim, oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu sayede oyuncular eksik yönlerini, yaptığı hataları, geliştirmesi gereken özellikleri göreyerek performanslarını artırmaya çalışırlar. Oyuncu ortaya konulan bir davranıştan sonra bu eylemin doğruluğunu ya da yanlışlığını geri bildirim yoluyla anlarken, antrenörün yorumları da sporcuya çeşitli bilgiler sunar (Michailidis, Michailidis ve Primpa, 2012).

Futbolda kullanılan analizler, sadece elit seviyedeki oyuncunun performansını geliştiren bir uygulama olarak görülmemelidir. Çünkü kulüpler rekabetin en üst seviyede yaşandığı futbol liglerinde başarılı olabilmek için potansiyeli olan oyuncuları keşfedip onları geliştirmek için ciddi yatırımlar yapmaktadır. Eğer bir oyuncu erken yaşta keşfedilebilir ise özel eğitimler alarak gelişim süreçleri de hızlanmaktadır. Kulüplerin maddi kayıplara uğramaması ve elinde bulundurduğu kaynakları daha verimli kullanabilmesi için geleceğin elit oyuncularının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu süreçlerin istenilen bir seviyede sürdürülebilmesi için spor bilimlerinin, antrenörlerin, yöneticilerin ve yetenek avcılarının birlikte çalışması gerekmektedir (Williams ve Reilly, 2000). Bu çalışma ağının futboldaki video analiz yöntemlerini kullanarak başarıya ulaşması muhtemeldir.

Elit oyuncuların performans gelişimi ve geleceğin elit oyuncularını keşfetmenin dışında analizlerin farklı amaçlarla kullanıldığı da görülmektedir. Futbolda istenilen başarıların elde edilmesi ve şampiyonlukların kazanılması için yüksek mali kaynaklar harcanarak kazanan takımlar oluşturmak istenmektedir. Fakat başarılı takımlar oluşturmak kolay değildir, bu nedenle de yöneticiler bir takımın başarısını etkileyen bütün bilgileri ve analizleri elinde bulundurmak ister (Machado, Leite, Moura, Cunha ve Sadlo, 2017). Kayıt altına alınan objektif bilgilerin ve elde edilen performans çıktılarının istatistikî sonuçlarla yorumlanması aşamasını içeren analizler (Müniroğlu, 2009) sayesinde takım oluşturma aşamasında yöneticiler daha az hata yapma payına sahip olacaklardır.

Futbol kendi içerisindeki değişkenler nedeni ile karmaşık bir yapıya sahiptir. Ayrıca takımların başarıyı yakalayabilmesi için antrenörlerin kontrol altında tutması gereken birçok faktör bulunmaktadır (Armatas, Yiannakos ve Sileloglou, 2007). Bu karmaşık yapı içerisindeki yüksek derecede karşılıklı ilişki ve yüksek bilgi hacmi nedeniyle verilerin değerlendirilmesi oldukça zordur (Machado, Leite, Moura, Cunha ve Sadlo, 2017). Antrenörün ortaya konulan bir performans sırasındaki bütün önemli olayları gözlemlemesine ve performans sonrasındaki hatırlama yeteneğine büyük önem verilir. Ancak, antrenörlerin tüm ayrıntılı bilgileri gözlemleyemedikleri ve hatırlayamadıkları bilinmektedir. Bu durum performansı doğru bir şekilde anlamının ve yorumlamanın önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, antrenörlük sürecindeki kalitenin sadece gözlemlerin hatırlanması yoluyla sağlanabilmesinden ziyade, performansın ayrıntılı bir şekilde verilere dayandırılmasını gerektirmektedir (Armatas, Yiannakos ve Sileloglou, 2007). Hem bireysel olarak hem de takım olarak performansın artırılmasını amaçlayan ve çeşitli yöntemlerle elde edilen istatistiksel veriler (Işık ve Gençler, 2007) bu dayanağı oluşturabilmektedir.

Analizlerin önemi; antrenörler tarafından belirlenmiş performans çıktıları ile takımların veya oyuncuların iyi ve kötü performanslarının tespit edilmesine yardımcı olmasıdır. Bu açıdan maç analizi, sporun fizyolojik ihtiyaçlarının belirlenmesine, ayrıca bir oyuncunun kendi mevkiindeki görevlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesine yardımcı olur. Bir antrenman modeli geliştirmek için, elit oyuncuların maçlar sırasındaki rollerine göre karşılaştıkları fizyolojik yükü tespit etmek gereklidir. Özellikle üst düzey oyuncularında, dizayn edilen en değerli antrenman modeli, amaçlanan rekabetçi performansın ve enerji kullanımının eşleştirildiği antrenman modelidir. Yapılan maç analizleri, oyunun karşımıza çıkardığı fizyolojik koşullara karşı oyuncuları hazırlayan özel bir antrenman programı geliştirmeye yardımcı olur (Di Salvo, vd., 2007). Bu bağlamda kulüpler

teknik ekip içerisinde görevlendirdikleri performans analistlerinden de yararlanarak, atletik performans antrenörlerinin fizyolojik ihtiyaçlara dönük antrenmanlar planlamasını sağlamaktadır.

Antrenörler ve performans analistleri geçmiş performansları tespit etmek, gelecekteki eylemler hakkında çıkarımda bulunmak ve yararlı çıktıları ortaya koymak için değerli performans özelliklerini görmek isterler. Oyuncu hareketlerini teknik ve taktik yönden değerlendirdiğimizde, takımın başarısı açısından en önemli faktörün atılan goller olduğunu görmekteyiz (Mülazimoğlu, Zengin ve Kartoğlu, 2020). Futbol maçlarındaki amaçlar belirlendiğinde gol, oyunun en nihai hedefidir. Takımlar, oyunun skorunu değiştirerek hedefe ulaşmak için hücum taktikleri geliştirirler (Tokul ve Mülazimoğlu, 2018). Buna paralel olarak; antrenörler, gollerin atıldığı hücum organizasyonlarını ve bölgeyi, gollerden önceki hareketleri ve gollerin diğer unsurlarını görmek ister. Elde edilen tüm bilgiler, antrenörlerin etkili hücum organizasyonlarını kullanmalarını sağlamakla birlikte daha iyi savunma stratejileri geliştirmelerine de yardımcı olur (Mülazimoğlu, Zengin ve Kartoğlu, 2020).

Futbolda elde edilecek sonuçlar takımların defansif ve ofansif olarak gösterdiği performanslara bağlıdır. Kazanan takımlar ile kaybeden takımlar arasında tespit edilen bazı durumlar karşımıza çıkmaktadır (Çoşkuner, Büyükçelebi ve Kurak, 2020). Bu durumları ofansif olarak değerlendirdiğimizde; rakip sahada topa sahip olma yüzdesi, isabetli şut ve duran top kullanma sayısı, rakip yarı alanında öne doğru yapılan yüksek hızda koşu mesafesi, takım boyu gibi parametreler karşımıza çıkmaktadır. Defansif olarak değerlendirdiğimizde ise; top kazanma, ikili mücadeleden galip çıkma, önde veya geride savunma, takım boyunu kısaltarak rakip oyuncuların ofansif eylemlerini azaltma gibi bir çok parametre ile karşılaşmaktayız. Elbette ki hem defansif olarak hem de ofansif olarak bu parametreleri çoğaltmak mümkündür. Kazanan ve başarılı olan takımların performans kriterleri ile başarısız ya da istediği sonucu elde edememiş takımların performans kriterlerini karşılaştırarak anahtar temel performans kriterleri oluşturulabilir. Örneğin; Araya ve Larkin (2013) başarılı performans gösterdiği değerlendirilen ve ligi ilk on sırada tamamlayan takımların, ligi daha aşağıda tamamlayan takımlara göre ofansif olarak kısa pas yüzdelerinin ve topa sahip olma oranlarının yüksek olduğunu, ayrıca kaleye daha fazla şut attıklarını ifade etmektedir. Savunma açısından bakıldığında ise; başarılı takımların, rakibin kaleye atacağı şutları sayısal olarak azalttığını belirtmektedir (Araya ve Larkin, 2013). Bu bağlamda başarılı ya da başarısız performans kriterlerini belirleyerek takımın ve oyuncunun başarısı açısından kullanılacak sistemin kurulması performans analistlerinin başlıca görevlerinden birisi olmalıdır.

Futbolda performans analistleri, öncelikle performans kriterlerinin anlaşılmasını sağlayarak, antrenman yöntemlerini belirlemek ve karar vermeyi iyileştirmek için bilgilendirme yapmaktadır. Üst düzey futbol takımları, taktik performansı artırmak için temel performans göstergelerini ölçer ve bu verileri kullanır. Temel performans göstergeleri; bir takımın, bir sporcunun performans hedeflerini yerine getirmedeki başarısını değerlendirmek için kullanılan ölçülerdir. Temel performans göstergeleri bilimsel literatürden elde edilebilecekken antrenörlerin kendi felsefelerine göre kriterler belirlemesi bazı problemleri de beraberinde getirmektedir (Herold, Kempe, Bauer ve Meyer, 2021). Antrenörlerin içgüdüleri ile hareket etmesi neticesinde ortaya çıkan problemler kadar performans analistlerinden kaynaklanan problemler de başarının önündeki bir engel olarak durmaktadır. Üzerinde durulması gereken en önemli gerçeklik; futbolda istatistiklerin skoru açıklamadığı, süreçler hakkında bize bilgi verdiğidir. İstatistiklerin tek başına eline alınmasından ziyade, önemli olan antrenörlerin verileri doğru analiz ederek var olan oyun kurgusu sürecine dahil etmesidir (Zileli, Söyler ve Genç, 2017). Performans analistleri maalesef hem uygulayıcıları hem de oyuncuları büyük karmaşık verilerde boğabilmektedir. Bu durum analistlerin çalışmalarının oyuncular tarafından reddedilmesine neden olabilir. Elit liglerdeki fikstür yoğunluğu dikkate alındığında maçlar arasındaki zaman dilimi oldukça kısadır. Bu gerçeklik saha durumu, zaman ve oyuncuların pozisyonu gibi tespitlerin yapılmasına engel olmazken, bağlamsal olarak derinlemesine kodlama ve maç sonrası analizler için yeterli olmayabilir (Carling, Wright, Nelson ve Bradley, 2014).

Teknolojik olarak hızlı bir gelişim gösteren video analizler sayesinde, antrenörler maçın ilk yarısındaki performans verilerine dahi ulaşabilmekte ve bu detaylı bilgileri müsabaka süresince değerlendirebilmektedir (Mülazimoğlu, Zengin ve Kartoğlu, 2020). Rakiplerin maçtan önceki analizleri ile maç esnasında gerçekleştirilen analizler birbirinden farklılık göstermektedir. Rakip takım antrenörünün daha önceki maçlarda ortaya koyduğu eylemlerin dikkatle takip edilmesi maç önu hazırlıklardan bir tanesidir. Bununla birlikte; rakip takımın oynanacak olan maçtan önce çıkmış olduğu müsabakalardaki tekrar eden taktiksel hareketliliklerin, oyun kurgusunun ve hem defansif olarak hem de ofansif olarak etkili olan oyuncularının analizleri de maç öncesi hazırlıklar olarak değerlendirilir. Bu hazırlıklar görüntülerle sunulurken hazır bulunuşluk artırılmalıdır. Maç esnasında gerçekleşen ve taktiksel müdahaleleri gerektiren durumlar ise daha farklı bir süreci beraberinde getirir. Maç esnasında takım lehine veya aleyhine gelişen skor durumu, oyuncunun ihraç edilmesi veya ihtar alması, rakip takımın veya kendi takımının ortaya koyduğu eylemler değerlendirilerek

yeni bir oyun kurgusu gerekli olabilir (Göral ve Aycan, 2014). Maçtan önce gerçekleşen analizleri takiben, maç esnasında gerçekleşen ve genellikle antrenörlerin devre arasında müdahale ettiği analizler karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçler tamamlandıktan sonra ise maç sonrası analiz dönemi başlar. Maç sonrası analizler sayısal verilerin ve görsel unsurların birleştirilmesi ile maçtan hemen sonra veya maçtan sonraki birkaç gün içerisinde yapılır. Bu analizlerin yapılmasının genel amacı hem bireysel olarak hem de takım olarak performansın iyileştirilmesidir. Antrenör direktiflerinin uygulamaya dökülmesi için bazı öncelikleri içerir (Carling, Williams ve Reilly, 2005). Bununla birlikte antrenörlere ve oyunculara aktarılan bilgiler, antrenman planlamasının yapılması için de oldukça önemlidir. Futbolun içerisinde yer alan dinamiklerin her geçen gün değişim ve gelişim göstermesi nedeniyle oyunun kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi ihtiyacı doğmaktadır (Yiannakos ve Armatas, 2006). Bu çerçevede futbolun içerisinde notasyon analizi ve hareket analizi olarak 2 çeşit analizin yapıldığı görülmektedir.

Notasyon analizi, bir maç sırasındaki tüm olayları kaydetme sürecini ifade eder. Bir maç sırasında olanları doğru bir şekilde yansıtır. Bu tür bir analiz esas olarak topu tutan oyuncunun faaliyetlerine odaklanır (Frencken ve Lemmink, 2009). Daha detaylı bir anlatımla; oyun sırasında gerçekleşen eylemlerle ilgili birçok değişken vardır. Notasyon analizi bu değişkenlerin seçimini, sınıflandırılmasını, gözlemlenmesini ve kaydı ile ilgili durumları kapsamaktadır. Futbol oyunu gibi dinamik bir yapıya sahip, durumsal ve karmaşık bir bütünsellikten takımların veya oyuncuların davranışlarını yorumlamak, belirli olaylara odaklanmak için farklı kategorilerde gruplandırmak olarak ifade edilir (Seabra ve Dantas, 2006). Hareket analizleri ise; oyuncunun fiziksel ve fizyolojik yükünü ölçmek için yapılan yani hareketin yükünü, yoğunluğunu ifade eden, oyuncuların mevkileri ile kalitesi arasında bir ayırım yapan analizlerdir (Frencken ve Lemmink, 2009). Bu analizler rekabet içerisinde yer alan oyunculara ya da takımlara, müsabaka boyunca yüksek seviyedeki çalışma durumlarını devam ettirebilmek, değişkenlik gösteren oyun formatlarına tepki verebilmek için gerekli olan özellikleri ifade eder. Hem performans taleplerinin hem de fiziksel gereksinimlerin ölçülmesi için gerek maçta gerekse de antrenmanlarda yoğunluğun izlenmesi önem arz eder. Farklı hareketlerin yoğunluğuna göre maç performansından elde edilen veriler, hareketlerin mesafesine veya hızına veya farklı hareket aktivitelerinde harcanan zamana dönüştürülür. Bu bilgiler atletik yapıyı ve performans taleplerini belirlemek için kullanılarak oyuncular için gerekli olan optimal fiziksel niteliklere ulaşılabilmesi için antrenman programları tasarlamayı sağlar. Ayrıca antrenörlerin objektif kararlar vermesine de yardımcı olur (Carling, Reilly ve Williams, 2008). Futbolda her ne kadar atletik yapının

istenildik seviyeye çıkartılabilmesi için bu çalışmalar önemli olarak görülse de oyuncuların performans taleplerine psikolojik ve zihinsel yönden de bakmak gerekmektedir. Çünkü futbol oyuncularının ideal performans seviyesine ulaşabilmesi için iyi planlanmış bir antrenman programına ihtiyaç duyulur ve bu program içerisinde psikolojik ve zihinsel faktörle de yer almaktadır:

- Oyuncuları fiziksel olarak istenildik seviyeye çıkarmak,
- Yapılan tekrarlarla teknik gelişimi sağlamak,
- Taktik hazırlıklar içermesi,
- Zihinsel gelişimi sağlamak,

Özgüven ve baskı altında doğru karar verebilme yetisini geliştirmek,

Yaşam tarzını futbola özgü olarak dizayn etmesi (Beswick, 2010).

Futbolda ideal performans göstergeleri ya da bir yeteneğin potansiyelini belirlemek için fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak çok yönlü bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır (Williams ve Reilly, 2000). Bu bağlamda maç analizlerine yönelik olarak ortaya konulabilecek en büyük eleştirel yaklaşım; verilerin daha çok fiziksel ve fizyolojik parametreleri tespit etme ve değerlendirme üzerine kurulu olmasıdır. Oysaki elit seviyede bir oyuncu yetiştirme veya ideal bir performans için zihinsel özellikler ve psikolojik faktörler de tıpkı fiziksel ve fizyolojik parametreler kadar büyük bir öneme sahiptir. Teknik analizler, fiziksel analizler ve taktiksel değerlendirmeler sayısal verilerle veya oyuncu hareketliliği ile tespit edilebilirken psikolojik değerlendirmelerin daha zor ve karmaşık olduğunu söyleyebiliriz. Buna rağmen, psikolojik faktörlerin görsel kayıtlardan oyuncunun davranışlarını izleyerek çeşitli çıkarımlar yapılarak tespit edilmeye çalışıldığını görmekteyiz (Beswick, 2010). Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da; bir takımın, ekibi oluşturan tüm oyuncuların toplamından daha fazlası olduğudur. Her ne kadar takım performansının analizleri, bireysel oyuncu performanslarının toplamı olarak görülse de bir bütün olarak ekibin analizi muhakkak dikkate alınmalıdır (Frencken ve Lemmink, 2009).

2.2. FUTBOLDA PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

2.2.1. Özgüven

Güven bir insanın performansını mutlak suretle etkileyen ve yeteneğindeki var olan inanç olarak tanımlanabilir. Güven bir durum ya da bir özellik olabilmektedir. Yani kişinin bir zaman dilimi içerisinde kendini nasıl hissettiği ya da kişiliğin var olan bir özelliğidir. Bu sebeplerden dolayı güven, kişiliğin bir parçası olarak ele alınabilmektedir (Karageorghis ve Terry, 2015).

İçerisinde bulunulan durumda, o an hissedilenler nedeni ile kararsız yani durumsal özgüven olabilirken, kişiliğin bir parçası olarak kararlı yani sürekli özgüven de olabilir. Özgüven ortaya konulması istenilen bir davranışın başarılı bir şekilde yapılacağına ilişkin inançtır (Weinberg ve Gould, 2011).

Özgüven kavramına yönelik olarak yapılan tanımlamaların ortak noktasına bakıldığında, bireyin kendi gücüne olan güveni görülmektedir. Birey kendi gücüne ne kadar güveniyor ise yapacağı işlerde de o ölçüde başarılı olacaktır. Bu nedenle özgüven kavramı bireyin sosyal çevresini ve insanlarla olan iletişimini etkileyen, ayrıca bireyin ruh sağlığı ile ilgili büyük bir öneme sahip olan gücü ifade etmektedir (Kaya ve Taştan, 2020).

Sporda kendine güven, bir sporcunun var olan yeteneklerine duyduğu güveni ifade edebilir ya da başarılı olacağına yönelik güven seviyesini ifade etmek için kullanılabilir (Plakona, Ludvig, Parčina ve Tuzović, 2014). Sporda özgüven duygusu farklı periyotlardaki özgüven kaynaklarının etkisinden dolayı sürekli veya durumsal olarak ortaya çıkabilir. Böyle süreçlerde sporcunun güven kaynağı olarak neyi seçeceği ve nasıl algılayacağı önem taşımaktadır (Heper, Yolacan ve Kocaeksi, 2014). Sporculara yüklenen gereksinimler ve sportif gelişim yolları dikkate alındığında, bir sporcunun kendiliğinden deneyimler elde ederek belirli bir süre geçirmesine izin verilmez. Başarılı olmak isteyen sporcuların ön koşulu, yeterli bir kişilik yapısına sahip olmak ve tüm spor yaşamları boyunca gelişim için elverişli koşullarda uygun yöntemleri kullanmaktır (Plakona, Ludvig, Parčina ve Tuzović, 2014).

Büyük sporcular, içerisinde buldukları zaman diliminde ortaya koydukları kötü performanslara rağmen güven duygularını yüksekte tutarlar. Bu durum sporcuları olumsuz gelişebilecek süreçlerden korur. Çünkü bir şeylerin yolunda gitmeyeceği düşüncesi başarısızlık beklentisini ortaya çıkartır. Başarısızlık beklentisi içerisinde olan sporcular psikolojik bir engelle karşı karşıya kalarak verimsiz bir sürecin içerisine girer ve bu durum gerçek başarısızlığa neden olur. Güven bazen sadece sporcuların kendileri tarafından değil rakipler tarafından da hissedilir (Weinberg ve Gould, 2011). Büyük sporcular kendilerini başarılı sonuçlar elde etmek için en küçük fırsatları bile değerlendiren bir kader belirleyicisi olarak görürler. Bu sporcuların, kendilerine güveni yüksek olmayan sporculara göre üstün bir performans göstermesi ya da daha doğru bir ifade ile sportif potansiyellerini ortaya çıkarmaya daha hazır olmaları beklenmektedir. İşlerin iyi gitmediği zamanlarda bile kararlı bir duruş içerisindedirler. Bu sebeplerden dolayı spor dünyasında güven kavramı, ilk aranan özelliklerden birisidir (Karageorghis ve Terry, 2015).

Müسابakalar için yapılan psikolojik hazırlıklara bakıldığında, başarılı olmak için gerekli olan kişilik özelliklerinin gelişimi ve oluşumu üzerinde de durulduğu görülmektedir. Sorumluluk almak, çalışkanlık, kararlılık, azimli olmak, duygu istikrarı, soğukkanlı olmak, özdenetim, kendine güven ve rekabetçilik gibi özellikler bu kapsama girmektedir. Bu özellikler spor alanlarında test edilir ve oluşturulur. Bu özelliklerden birisi olan özgüven; olumsuz durumlara karşı adaptasyon için, yüksek bir performans göstermek için, rakibin yaptığı hamlelere karşı koyabilmek için kullanılır (Plakona, Ludvig, Parčina ve Tuzović, 2014).

Hangi spor branşı yapılıyor olursa olsun güven bir hissiyattır, bir duygudur. Güven gerek insanın kendisine olan inancını geliştirmek için yaptığı uygulamalarla, gerek antrenmanlarda yapılan çalışmalarla, gerek sahip olunması gereken hazır bulunurlukla meydana gelir. Önemli olan kısım sporcuların güvenin bir duygu olduğunu anlamasını sağlamaktır. Güven vücutta pozitif duygu dalgası ile ortaya çıkan fizyolojik bir işaretir (Abrahams, 2013).

Sportif performansı artırmak için güvenin rolü, doğru bir şekilde anlaşılabilir ise, atletik performansa ciddi bir katkı sağlayacaktır. Tabii ki bu durum sporcunun yeteneklerine gerçeklikten uzak bir bakış açısı ile yaklaşmak veya sporcunun hatalarını görmezden gelmek anlamına gelmemelidir. Sporcunun hatalarının üzerinde verimsiz bir şekilde durmaktansa onları iyileştirmeye yardımcı olmak daha faydalı bir yaklaşım olacaktır. Sporcunun olayları bu boyutlarda yorumlaması, kendi kendine konuşması ve algılama teknikleri öğrenmesi ile birlikte öğrenme ve pekiştirme gerçekleşecektir. Daha sonra bu tekniklerin spor alanlarında kullanılması ile sporcuların güven kazanmasına yardımcı olunabilecektir (Amasiatu, 2013).

Spor alanlarında en çok aranan özelliklerden birisi olan özgüvenin Hollenbeck ve Hall (2004) tarafından 6 özelliğinden bahsedilmektedir;

1. Kendine güven düşüncelerimizin sonucu oluşan bir yargıdır. Diğer yargılarda olduğu gibi, temel alınan verilerin doğruluk payından, seçilen verilerden ve bu verilerin nasıl işlendiğinden, ne kadar iyi yargılarda bulunduğundan etkilenecek doğru veya yanlış olarak ortaya çıkabilir.

2. Kendine güven hem karşılaşılan bir engelle ya da yapılması gereken bir göreve karşı duyulan algılara hem de yeteneklerimize duyduğumuz algıya dayanır. Algılanan yeteneklerimizi ve görevin gerekliliklerini algılama şeklimizi etkileyen herhangi bir durum az ya da çok özgüvene sahip olmamıza neden olabilir.

3. Kendine güven, verilen göreve ya da o anki duruma özgüdür. Çünkü çok az insan hayatın her alanında kendine güvenir. Spor alanlarında büyük bir güven sergileyen sporcu, farklı bir ortamda yapması gereken konuşma esnasında tedirginlik yaşayabilir.

4. Kendine güven, değiştirilebilir. Yeteneklerimiz ile ilgili algılarımız değiştikçe veya bir görevin gerektirdiklerini farklı bir açıdan gördükçe kendimize olan güvenimiz de değişecektir.

5. Kendine güven ve benlik saygısı birbirinin yerine kullanılan kavramlar olsa da aynı anlama gelmezler. Kendine güven, yeteneğimizin ve bir eylemi hangi seviyede yapabileceğimizin bir yargısı iken; benlik saygısı, kendimize ne kadar değer verdiğimizimizin bir yargısıdır.

6. Kendine güven, kendi içerisindeki olumlu tekrarlarla gelişir. Başarı yeni başarılar doğurur sözünde olduğu gibi özgüven kendinden beslenerek büyür.

Kendine inancın olduğu yerde mükemmeliyet başlar. Ayrıca kendine inanç ve güven arasında sıkı bir bağ vardır. Kendine inanç daha geniş boyutta değerlendirilebilen bir olgu iken kendine güven özellikle spor alanlarında bir eylemin yapılması aşamasında bireyin başarılı olmaya dair hissiyatıdır. Kendine inanç, güveni destekler ve büyümesini sağlar. Futboldan bir örnek verilecek olur ise; çok az futbolcu kendine inancın nasıl oluşturulacağını ve sürdürülebileceğini bilir. Hatta bazı futbolcular bunun kontrolünün imkansız olduğunu düşünür. Eğer maç günü bir futbolcunun kendine inancı yoksa güveninin olması da beklenemez (Abrahams, 2012).

Kendine güveni olan sporcular potansiyellerini ortaya koymak için gerekli olan özelliklere sahiptirler. Kendilerine inanarak fiziksel ve zihinsel yeterliliklerini ortaya koyarak gerekli becerileri sergilerler. Kendine güveni olmayan sporcular ise, kendinden şüphe ederek gerekli olan yeterliliğe sahip olmadığını ve yeterince iyi olmadığını düşünürler. Sporcular olumsuz bir süreçle karşılaşacağını düşündüğünde veya başarısız olacağı inancına kapıldığında spor alanlarında sık görülen negatif durumlar ortaya çıkar. Bu psikolojik engeller nedeni ile başarısızlık beklentisi gerçek başarısızlığa yol açar. Yaşanan bu süreçler sporcunun kendine güvenini azaltır ve gelecek dönemlerdeki başarısızlık beklentilerini arttırır. Bu sürece bir örnek verecek olur isek; fiziksel olarak düşüş yaşayan bir atlet, kötü bir performans beklentisi içerisinde girebilir. Bu nedenle daha gergin ve daha kaygılı bir ruh haline bürünen sporcu beklentilerinin de azalmasına neden olarak sonuçta elde edilmesi istenen başarıyı tehlikeye atabilir (Plakona, Ludvig, Parčina, & Tuzović, 2014).

Kendine güveni oldukça yüksek olarak gösterilen insanlar bile tecrübe etmedikleri bir ortamda güven duygusunu kaybedebilirler. Bunun dışında kendine yeterli seviyede güveni olan bir sporcu gereksiz yere kendini suçlu görerek kötü sonuçları da kabul edebilir. Kendine güvenen sporcular karşılaştıkları zorluklara verdikleri karşı cevaplar ve başarılı olabilmek için ortaya koydukları ısrarcı davranışlar ile tanınırlar. Bu motivasyon sadece bir sporcu için değil bir takım için de oluşturulabilir. Takım içinde yüksek düzeyde güven gösteren oyuncuların varlığı doruk performans gösterme eğilimini ortaya çıkarır ve bu durum takım bütünlüğüne de yansır (Karageorghis ve Terry, 2015).

Bir futbol antrenörü hem takımın hem de oyuncuların özgüvenini geliştirmek için çok önemli bir role sahiptir. Müsabakalarda, antrenmanlarda hatta sosyal hayat içerisinde antrenörün ortaya koyduğu davranışlar, oyuncularının kendilerine duyduğu özgüveni şekillendirebilir. İyi bir adanmışlıkla kararlı ve cesur bir oyuncu grubunun varlığından bahsetmek istiyor isek antrenörlerin bu duruma yardımcı olması gerekmektedir (Abrahams, 2013). Bu çerçevede kullanılacak yöntemlerden bir tanesi sözel iknadır. Sözel ikna, başkalarının tutum ve davranışlarını değiştirmek için ortaya konulan en önemli yollardan bir tanesidir. Antrenörler karşılaşılan zorlukları kendi potansiyelleri ile aşabileceklerine yönelik sporcuları ikna ederek güvenlerini arttırabilir. Eğer antrenörler bu tarz bir çalışma içerisine girmezse, bir müsabaka öncesinde şüphe oluşarak özgüven zarar görebilir. Yaşanan güven kaybı korkuya neden olarak performans gösterecek oyuncular için potansiyel bir tehdit oluşturabilecektir. Eğer bir yerde güven kaybolmuş ise süreç üzerindeki kontrol de kaybolacaktır (Karageorghis ve Terry, 2015).

Özgüven en önemli zihinsel öğelerden bir tanesidir ve odaklanmayı gerektirir. Eksik ya da yanlış yapılan bir hareket, güven kaybı sonucu ortaya çıkabilir. Azalan güven oyuncunun müsabaka esnasında gergin olmasına ya da korkmasına neden olabilir. Böyle bir durumda oyuncu antrenörünü etkileyebilmek için rakibe karşı sert bir oyun oynayarak iyi oynamaya çalışıyor imajı vermeye bile çalışabilmektedir (Abrahams, 2013).

Güven kavramı üzerine ortaya konulabilecek en önemli kaynaklardan bir tanesi performans başarılarıdır. Birçok sporcunun ifade ettiği güven kavramı sayesinde, bir eylem başarılı bir şekilde uyguladığında güven oluşur ve biraz daha zor görünen görevleri deneme isteği artar. Peşi sıra gelen başarısızlıklar güveni azaltırken elde edilen başarılar ise güveni büyütür (Karageorghis ve Terry, 2015) Başarılı olan sporcuların yüksek güven, uyarılma, odaklanma, sıkı çalışma etiği, olumlu imgeleme, kendi kendine konuşma ve iyimser olma gibi temel psikolojik niteliklere sahip olduğu ve bu özellikleri ile çeşitli

stres faktörlerini yönettikleri bilinmektedir (Gould ve Dieffenbach, 2002). Psikolojik dayanıklılık ve ideal spor performansı arasındaki ilişkiye yönelik olarak ortaya konulan olumlu kişilik, motivasyon, güven, odaklanma ve algılanan sosyal destek gibi psikolojik faktörlerin en iyi sporcuları etkileyerek stres faktörlerinin olumsuz etkilerinden onları koruduğu görülmektedir (Fletcher ve Sarkar, 2012).

Futbolda performansı ve dolayısıyla da başarıyı doğrudan etkileyen bir diğer unsur takım güvenidir. Takım güveni daha yüksek olan ekiplerin daha iyi bir işleyişle hareket ettikleri, karşılaşılan zorluklarla daha iyi başa çıkabildikleri, tüm bunlarla birlikte daha iyi performans gösterdikleri bilinmektedir. Ekip güveni, bir dereceye kadar kontrol edilebilen ve doğru yönde yönlendirilebilen dinamik bir süreçtir. Bu nedenle, farklı takım güveni kaynaklarını optimize ederek, antrenörler ve sporcu liderleri, sporcularına ‘bize inanmaları’ için ilham verebilmelidir. Başarıya giden yolu açan ve bir grup kişiyi şampiyon bir takıma dönüştüren şey, özellikle bu güçlendirilmiş takım güvenidir. Takımdaki liderlerin (hem antrenörler hem de sporcu liderleri), takım güveninin hem yukarı hem de aşağı sarmallarının kilit tetikleyicileri olduğu ve böylece takım performansını etkilediği bilinmektedir. Takımının yeteneklerine daha fazla güvenen sporcuların daha çok çaba harcadıkları, daha zorlu hedefler belirledikleri, zorluklarla karşılaştıklarında daha dirençli oldukları ve nihayetinde daha iyi performans sergiledikleri görülmektedir (Fransen, Mertens, Feltz ve Boen, 2017).

2.2.2. Kaygı

Kaygı hayat boyu çeşitli sebeplerle ortaya çıkan duygusal bir durumdur. Kaygı insanların geleceğe dönük olarak duyduğu endişe, gerginlik ve korku gibi duygular ile oluşan strese karşı gösterdiği doğal tepkilerdir. Bu durum sporcular için değerlendirildiğinde, spor müsabakalarının stres oluşturan bir kaynağa dönüşmesi muhtemeldir. Sporcuların içerisinde buldukları yoğun tempo, yapılan spor branşının özellikleri ve her bir sporcunun algısal durumları spor kaygısının ortaya çıkmasına neden olarak sporcular tarafından tecrübe edilir (Toy, 2021).

Kaygı çok boyutlu olarak değerlendirilen bir duygu olarak nitelik bileşeni ve durum bileşeni halinde iki şekilde ele alınır. Nitelik yani özellik bileşeni bir kişilik eğilimi iken, durum yani hal bileşeni ise duruma özel bir tepkidir. Ayrıca kaygının çok boyutlu doğası gereği hem bilişsel hem de somatik bileşenleri de vardır (Cox, 2002). Bilişsel ve somatik kaygı arasındaki ayrımın yanı sıra, durumluk ve sürekli kaygı arasındaki ayrımı da yapmak önemlidir (Weinberg ve Gould, 2011). Durumluk kaygıda, ani

olarak gerçekleşen bir duygusal durum neticesinde endişe, korku, gerginlik ve fizyolojik uyarılda artış görülür. Sürekli kaygıda ise bazı çevresel durumların tehdit olarak algılanması sonucu bu sürece artan durumluk kaygı ile yanıt verme söz konusudur. Bilişsel kaygı, başarısızlık korkusu ve özgüven kaybı gibi durumların neden olduğu kaygının zihinsel bileşenidir. Somatik kaygı ise, artan solunum ve kalp hızı, kas gerginliği gibi fizyolojik tepkileri yani kaygının fiziksel bileşenini ifade eder (Cox, 2002).

Sürekli kaygı, bireyin kişilik özelliği olarak belirli bir zaman periyodunda karşılaştığı durumlara aynı şekilde tepki vermesidir. Durumluk kaygı ise, bireyin önemli olduğunu düşündüğü süreçlerden hemen önce ortaya çıkan duruma özgüdür. Spor alanlarında karşılaşılan durumluk kaygıyı değerlendirdiğimizde, performans üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Literatürde bu durum yarışma öncesi kaygı olarak nitelendirirken, oyuncuların performansı üzerinde hem olumlu hem de olumsuz bir role sahip olduğu belirtilmektedir (Singh, Prakash, Punia ve Kulandaivelan, 2017). Oyuncuların performanslarını sürekli kaygı boyutunda değerlendirdiğimiz de ise; oyuncuların yüksek düzeyde rekabetçi sürekli kaygısı varsa, karşılaşılan mücadele durumuna yüksek düzeyde rekabetçi durum kaygısı ile yanıt vermesi muhtemeldir (Cox, 2002).

Kaygıdan kimi zaman diliminde istikrarlı bir kişilik bileşeni olarak bahsedilirken kimi zaman ise kaygı kavramı değişen ruh hali durumunu tanımlamak için kullanılır. Durumluk kaygı, sürekli değişen ruh hali bileşenini ifade eder. Örneğin, basketbol maçı sırasında bir oyuncunun durumluk kaygı düzeyi andan ana değişir. Oyuncu önce yüksek bir durumluk kaygı düzeyine sahip olabilir, fakat bu durum oyunun hızına alışınca daha düşük bir düzeye gerileyebilir. Durumluk kaygıdan farklı olarak sürekli kaygı, davranışı etkileyen kişiliğin bir parçasıdır. Sürekli kaygı, bir bireyin aslında fiziksel veya psikolojik olarak tehlikeli olmayabilecek koşulları tehdit edici olarak algılamasına yatkınlığıdır (Weinberg ve Gould, 2011). Karşılaşılan sorunların birçoğu ciddi değildir. Aslında böyle durumlardaki en önemli faktör “endişe” kavramıdır. İnsanlar olumsuz ihtimalleri düşündüğünde, olumsuz hormonları uyarır ve kaygı yaratır. Bu süreç, daha olumsuz düşünceleri tetikleyerek stresi artırır ve sorunlara odaklanarak motivasyonun kaybedilmesine yol açar (Galloway, 2011).

Kaygı duygusunun ortaya çıkmasına yol açan ortamlardaki bazı ortak yönler mevcuttur. Bunlar;

- Desteğin çekilmesi: Belli alışkanlıkların kazanıldığı çevrenin ortadan kalktığı durumlarda insanlar kaygı duyar.

- Olumsuz bir sonucu beklemek: Olumsuz sonuçların ortaya çıkacağı durumlarda insanlar kaygı duyar.
- İç çelişki: İnanılan ve önem verilen bir fikirle, yapılan davranış çelişirse insanlar kaygı türünden bir gerginlik duyar. Çözüm yolu bulununcaya kadar kaygı duyulur.

Belirsizlik: Gelecek zaman diliminde ne olacağını bilememek insanların kaygı duymalarına neden olur (Cüceloğlu, 2006).

Üst düzey sporcuların fiziksel ve fizyolojik kapasitelerinin yanında, psikolojik kapasiteleri konusunda da iyi seviyede olmaları beklenir (Koç, 2004). Bu bağlamda, kaygı spor alanlarında performansı etkileyen faktörlerden birisidir ve düzeyinin yüksek olması ideal performansların gösterilememesine neden olur. Birçok sporcu için kaygı; endişe, gerginlik, korku ve evham gibi duyguları ortaya koyar ve bir sporcu önemli bir anda beklenmedik bir hata yaparsa bahanelerinden biri kaygıdır. Kaygının varlığı bireyin algılarına bağlıdır. Spor psikolojisi içinde kaygının artması performansı azaltan faktörlerden birisi olarak görülmektedir (Güvendi ve Demir, 2019).

Spor ortamlarında, kaygı, baskı altında ortaya çıkan, üstlenilen görevin performansı ile ilgili algılanan strese tepki olarak hoş olmayan bir psikolojik durum anlamına gelir (Cheng, Hardy ve Markland, 2009). Bir basketbol müsabakasının son saniyelerinde baskı altında olan bir oyuncunun son saniye faul atışı için performans göstermek zorunda olduğunu düşünelim. Bu oyuncu “bu atışı yapmam gerekiyor, yoksa tüm ekibimi hayal kırıklığına uğratacağım” düşüncesine sahip ise sonuç hakkında endişeye kapılabilir ve şutun gerçekleştirilmesini engelleyebilecek ekstra kas gerginliğine maruz kalabilir (Kaufman, Glass ve Pineau, 2018).

Hem araştırmacılar hem de sporcular, kişinin kendi duygularını kontrol etmenin ya da gerek yarışmada gerek yarışma dışında duygularla başa çıkma yeteneğinin sporcular için önemli bir psikolojik beceri olduğunu düşünmektedir. Duygu durumlarından biri olan kaygı ile performans arasındaki ilişki oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Hem yüksek hem de düşük kaygı düzeylerinin performansı benzer şekilde olumsuz etkileyeceği bilinmektedir. Sporcu optimal bir performans için ideal bir seviyede yani orta düzeyde bir kaygıya sahip olmalıdır (Kristjánsdóttir, Jóhannsdóttir, Pic ve Saavedra, 2019).

Psikolojik faktörlerin spor performansı üzerindeki etkileri dikkate alındığında, futbol oyuncularını önemli maçlardan veya turnuvalardan önce çeşitli beklentiler nedeniyle kaygılı düşünceler yaşayabilirler. Bu düşünceler

oyuncuların kişilik özelliklerine göre saha performanslarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir (Singh, Prakash, Punia ve Kulandaivelan, 2017).

2.2.3. Konsantrasyon

Konsantrasyon; sürdürülebilir psikolojik beceri olarak ifade edilir (Karageorghis ve Terry, 2015). En genel tanımıyla bireyin iç ve dış etkenlerden etkilenmeksizin dikkatini bir amaç üzerinde yoğunlaştırarak, kendini yaptığı işe vermesidir. Belirli bir zaman diliminde, uyarıcı üzerindeki dikkati devam ettirip koruyabilme yeteneğidir (Biçer ve Aysan, 2008).

Konsantrasyon, farklı değişkenlerin olduğu bir durumda en önemli şey üzerine bilinçli olarak ortaya konulan zihinsel çabayı ifade eder. En önemli şey için, bazı etkenlerden vazgeçmek gerekir. Bunun için en önemli olarak görülen durum kapsamında çevresel ipuçlarına odaklanmak gerekmektedir. Aynı zamanda çevresel koşullar hızlı biçimde değiştiğinde, dikkat odağı da hızlı biçimde değişmelidir (Weinberg ve Gould, 2011). Konsantrasyon veya dikkat odağı, kişinin dikkatini çevredeki ilgili bilgilere yönlendirme, bu dikkati zaman içinde sürdürme ve uygun olduğunda bu dikkatin yönünü değiştirme yeteneği olarak tanımlanır (Monsma, Perreault ve Doan, 2017).

Yukarıdaki anlatımlar dikkate alındığında; konsantrasyon, dikkat ve odaklanma kavramlarının birlikte kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca bu kavramların birbirinin yerine kullanımı da söz konusu olabilmektedir. Fakat bu kavramlar birbiri ile güçlü ilişkileri olan farklı durumları ifade etmektedir.

Dikkat; başka bir etken ya da durum ile etkili bir şekilde başa çıkabilmemiz için bazı şeylerden çekilme olarak açıklanabilirken, konsantrasyon ise bir amaca yönelik yoğun bir şekilde odaklanarak belirli bir hedefe yönelik dikkatin yönlendirilmesini ifade eder. Bu bağlamda konsantrasyon bir noktaya kadar diğer etkenlerin tümünü kontrol etmektir. Dikkatin konsantrasyon halini aldığı duruma da odaklanma denir (Karageorghis ve Terry, 2015).

Başarı bir bakıma konsantrasyonla yani yoğunlaşma ile büyük bir paralellik halindedir. Sporcular yaptıkları işe tamamen yoğunlaştıklarında ve kendilerini verdiklerinde başarılı olduklarını ifade etmektedirler. Başarısız olan sporcular ise benzer bir şekilde, kaybetmelerinin en büyük sebebinin yeterince odaklanamamak olduğunu söylerler (Biçer, 2018). Gerek yarışma veya müsabaka öncesinde gerekse performans değerlendirmelerinde, odaklanma kavramı sıklıkla ifade edilmektedir. Bir müsabaka veya yarışma süresince odaklanmayı devam ettirmek elde edilecek zaferin bir anahtarı iken, bu odağı kaybetmek ise başarısızlığa götüren bir süreçtir. Kısa süreli bir konsantrasyon kaybı bile performansı ve elde edilecek sonucu olumsuz yönde etkileyebilir. Performansı olumsuz yönde etkileyebilecek birçok

değişken içerisinde, üst düzey sporcuların dikkatlerini odakladıkları ve bu odaklanmayı bir müsabaka boyunca sürdürdükleri bilinmektedir (Weinberg ve Gould, 2011).

Sporcuların konsantrasyonunu bozabilecek dış ve iç olmak üzere iki ana dikkat dağıtıcı unsur vardır. Dış dikkat dağıtıcı unsurlar, dikkati amaçlanan hedeften uzaklaştıran nesnel uyaranlar iken, iç dikkat dağıtıcı unsurlar ise çeşitli düşünce, duygu ve ağrı gibi bedensel duyumlardır (Moran, 2009). Örneğin dış dikkat dağıtıcı unsurlar görsel veya işitsel olabilir; diğer rakipleri, seyircileri ve spor basını kapsayabilir. İç dikkat dağıtıcı unsurlar ise; olumsuz kendi kendine konuşma, yorgunluk ve duygusal uyarılmayı içerebilir (Farina ve Cei, 2019). Bu iki ana unsur sporcuların konsantre olma çabalarını engelleyebilmektedir (Moran, 2009). Sporda konsantrasyonun önemli yönlerine bakıldığında; amaca yönelik bir ilgi bulmak, tek bir eylem/nesneye bağlı kalmak ve dikkat kapsamını tek bir noktaya daraltmak karşımıza çıkmaktadır (Scheffe ve Gronek, 2010).

Konsantrasyon, ortaya konulmak istenen ideal performans için temel faktörlerden birisidir. Bu nedenle dikkatin yapılması gereken göreve odaklama kapasitesini gerektirir. Rekabet içerisinde yer alan sporcular başarılı olmak için dikkatlerini nasıl odaklayacaklarını ve düşüncelerini nasıl kontrol edeceklerini öğrenmelidir (Farina ve Cei, 2019). Temel bir psikolojik beceri olan konsantrasyon, özellikle ortamın sürekli değiştiği, hızlı ve tempolu geçen açık beceri sporlarında zihinsel sağlamlığı sürdürmek için gereklidir. Çevrenin sürekli değiştiği açık beceri sporlarının karmaşıklığı, etkili kararlar vermek için keskin bir odaklanmayı gerektirir. Örneğin, futbolda hücum ve savunma stratejilerini yerine getirmek, takım arkadaşlarının ve rakibin pozisyonuna göre hareket etmek, topa göre pozisyon almak ve topa amaca yönelik olarak temas etmek, doğru açıda bulunmak gibi birçok durum sporcunun odaklanma yeteneklerine bağlı olarak gerçekleştirilir. Yanlış zamanda yanlış bir şeye odaklanmak, oyuncunun performansı üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir, bir taktik planı başarısızlığa uğratabilir veya önemli bir fırsatı boşa harcatabilir (Monsma, Perreault ve Doan, 2017).

İyi futbol oyuncuları maç esnasında başarı için en uygun şeylere odaklanma konusunda yeteneklidirler. Bu yetenek onların taktiksel bir oyun planını en iyi şekilde yönetmelerini sağlar. Bu bağlamda futbolda odaklanmanın sırrı daha fazla odaklanmak ya da derin trans durumuna geçmek değildir. Futbolda önemli olan odağını nereye yönelttiğidir. Örneğin; bir savunma oyuncusu hem topa hem de marke ettiği rakip oyuncuya odaklanmak yerine topa daha fazla odaklanabilir. Bu durum dikkat eksikliğinden daha çok yanlış yöne odaklanmadır. Performans odağını yok edebilecek şeyler sadece dışsal

faktörler de olmayabilir. Bir futbol oyuncusu kendi iç sesine de fazlasıyla odaklanarak daha önce yapmış olduğu hatayla ilgili kendi kendine konuşuyor olabilir. Eğer içsel olarak bu hataya odaklanmışsa, maçta yapması gereken görevlere dikkat edemez (Abrahams, 2012). Bu bağlamda sporda dikkatin yeri, dört farklı ifade içerisinde değerlendirilebilir:

1. Dikkatin temelinde farkındalığa odaklanmak vardır.
2. Dikkat, kişinin kendi iradesinden veya dış uyaranlardan kaynaklanabilir.
3. Dikkat her zaman bir fikir, nesne, eylem, etkinlik, durum, olay veya olgu gibi bir şeye yöneliktir.

Dikkat doğru kararlar verip vermediğimiz, ne kadar algıladığımız ve ne kadar performans gösterdiğimiz üzerinde doğrudan etkilidir (Scheffe ve Gronck, 2010)

Genellikle kişiye verilen talimatlar veya ortaya konulan geri bildirimlerle tetiklenen dikkat odağı, bir becerinin hızlı öğrenilmesini ve iyi bir şekilde korunarak devam ettirilmesini sağlar. İçsel bir odaklanma, oyuncunun kendi vücut hareketlerine yönelikken, dışsal bir odaklanma, çevresel hareketlerin beden üzerindeki etkilerine yöneliktir. Bu bağlamda dikkatin dışarıdan odaklanmasının performans ve öğrenme için daha etkili olduğuna dair önemli kanıtlar vardır (Wulf, 2007). Sporunun dikkatinin odaklanması, antrenörlerin en önemli endişelerinden birisi olduğu için, en uygun dikkat odağının koşullara bağlı olduğunu düşünen antrenörler “optimal dikkat ilkesi” izlemek isterler (Künzell, 2007). Antrenörlerin sporunun odaklanma tekniğini geliştirmeleri ve dikkat dağınıklığı çalışması uygulamaları, oyuncuların ideal bir performans sergilemelerini sağlar (Abrahams, 2013). Buna rağmen sporcular çoğu zaman antrenörleri tarafından “Konsantre ol!”, “Odaklan!” diye uyarılsa da nasıl odaklanacaklarını bilmedikleri için genellikle bu söylemler eyleme dönüştürülemez. Konsantrasyon eğitimi, sporcuların performansla ilgili önemli noktaları görmelerine yardımcı olur. Bu durum oyuncunun hem içsel olarak (duygu, düşünce, fiziksel tepki) hem de dışsal olarak (çevredeki uyaranları) farkındalığını sağlar (Monsma, Perreault ve Doan, 2017).

Sporda etkin bir konsantrasyon için bazı genellemeler söz konusudur. Aşağıda yer alan ilk üç madde ideal bir odaklanmanın sağlanmasını, diğer iki madde ise odaklanmanın nasıl bozulabileceğini göstermektedir (Moran, 1996):

1. Sporcular konsantre olmaya karar vermelidir. Bu durum kendiliğinden gerçekleşmeyecektir.

2. Sporcu aynı anda sadece bir düşünceye odaklanabilir.
3. Sporcuların zihinleri, düşündüklerini yaparken odaklanmıştır.
4. Sporcular, kontrolleri dışındaki faktörlere odaklandıklarında konsantrasyonlarını kaybederler.
5. Sporcular endişeli olduklarında dışa odaklanmalıdır.

Futbol oyuncularının oyun içerisinde ortaya çıkan yoğun psikolojik baskı koşulları altında durumu analiz etmeye ayıracak çok az zamanları vardır. Futbol oyunun hızı, oyuncuların hızlı hareket etmelerini ve birkaç milisaniye içinde düşüncelerini formüle etmelerini gerektirir. Yüksek seviyedeki maç koşullarına hazırlanmak için, oyuncunun bu tür durumlara verecek olduğu olumlu tepkileri otomatik hale gelene kadar antrenmanlarda çalışmalıdır (Farina ve Cei, 2019). Tüm zihinsel becerilerde olduğu gibi, konsantrasyon da pratikle gelişir. Örneğin daha az tecrübeli ve daha düşük seviyedeki sporcular genellikle performansla ilgili önemli noktaları fark etme ve doğru taktiklerle yanıt verme konusunda zorlanırlar (Monsma, Perreault ve Doan, 2017). Usta sporcular ise odaklanma becerisi olarak dikkatlerini daraltıp genişletebilme, içe ve dışarıya aktarabilme becerilerini geliştirmiş bireylerdir. Bu bağlamda usta sporculardan yoğunlaşmaya hazır ve olaylara duyarlı olmaları beklenir. Ayrıca dikkati gerektirdiği kadar, gerektiği biçimde yönlendirebilmeleri sayesinde odaklanmayı en üst düzeyde kullanabilmektedirler (Biçer, 2018). Usta sporculara göre daha az tecrübeli ve daha düşük seviyede olan futbol oyuncuları genellikle görevin teknik olarak yerine getirilmesine odaklanırken, usta oyuncular ise genellikle eylemlerinin taktiksel bileşenlerine daha fazla odaklanır. Bunun nedeni, yıllarca süren antrenmanların futbol oyuncusunu bu duruma hazırlaması ve oyuncunun tamamen otomatik hale gelen tekniğe hakim olmasıdır (Farina ve Cei, 2019).

2.2.4. Motivasyon

Hareket etmek anlamındaki ve Latince bir kelime olarak *Movere*'den gelen motivasyon kavramı, bir davranışı etkileyen ve yönlendiren içsel bir güç olarak tanımlanmaktadır. Bu güç azimli bir şekilde istemek, mücadele etmek, zorluklar karşısında devam etmek gibi ifadelerle de anlatılabilmektedir. Ayrıca cesaret ile ilişkilendirilen bir boyutta, karşı karşıya kalınan büyük bir probleme gösterilen dirayet olarak da adlandırılabilir (Karageorghis ve Terry, 2015).

Motivasyon; bazen bir kişiyi bazen de birden çok kişiyi belirli bir yöne ya da belirli bir amaca doğru harekete geçirmek için yapılan eylemlerdir.

Motivasyon üç temel özelliğe sahiptir. Bunlardan birincisi harekete geçirici, ikincisi hareketi devam ettirici, üçüncüsü ise olumlu yöne yöneltici özelliklerdir (Güney, 2020). Motivasyon çeşitli faktörleri etkileyen ya da çeşitli faktörlerden etkilenen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yüzden motivasyonu sabit bir özellik olduğu söylenemez (Clancy, Herring ve MacIntyre, 2016).

Motive olmayan insanların başarılı olmaları beklenmemelidir. Çünkü performans ve motivasyon arasında çok güçlü bir ilişki vardır. Motivasyon bir işin yapıldığı aşamadaki bireylerin davranışını ifade eder. Her insan davranışı bir amaca yönelik olarak yapılır ve bu davranışın ortaya konulmasından önce, istek önemli bir rol oynar. İstekleri karşılanan bireyler, amaçlarını gerçekleştirmek için büyük bir efor sarf eder (Güney, 2020). İnsanlar üstlendikleri rollerde uzmanlaşmak, başarı elde etmek ve performanslarını yükseltmek için karşılaşılan durumları inceler. Yaptıkları sporlarda neden iyi olduklarını veya neden iyi olmadıklarını düşünürler. Spor alanlarındaki elde edilen başarı değerlendirildiğinde genellikle rakiplerin performansına bakılmaktadır. Bu bağlamda başarı motivasyonu rekabet gücüyle bağlantılı olarak değerlendirilir (Mouloud ve El-Kadder, 2016).

Motivasyon dünya genelinde seyircileri, antrenörleri büyüleyen sporcu performanslarının bir yönüdür. Şampiyonluk elde eden birçok başarılı sporcu için, yüksek motivasyon bir özellik olarak görülse de bilinçli olarak geliştirilebilir (Karageorghis ve Terry, 2015). Psikolojik olarak motivasyon ele alındığında, genel uyarılmışlık hali dinamikleri ile karşılaşılmaktadır. Genel uyarılmışlık hali, sahip olunan iç ve dış uyarımlardan oluşur. Sporcuların yapılması gereken bir işe yönelik, bütün bir organizma olarak uyarılmış olmaya ihtiyacı vardır (Karagözoğlu, 2005). Çünkü sporcu için motivasyon, gösterecek olduğu performansın önemli bir parçasıdır. Ayrıca günlük yaşantıları da ciddi boyutta etkilemektedir. İyi bir motivasyon sağlanmadan müsabaka veya rekabet için psikolojik olarak ideal seviyede hazır olunamaz. Motivasyonun nasıl sağlanabileceğini bilmek bireylere büyük bir avantaj oluşturur (Karageorghis ve Terry, 2015). Her spor branşı için farklı metotlar kullanılabilir. Örneğin bir futbol oyuncusunun kişisel olarak motive olması oldukça önemlidir. Motivasyon stratejilerine baktığımızda kendimizin ya da başkalarının nasıl motive olduklarını düşünmemiz gerekmektedir. Çünkü bu stratejiler bir işi yapmaktaki en önemli zihinsel güçlerimizdir. Kendimizin ve başkalarının nasıl motive olduğunu bilirsek, aynı süreçleri tekrar takip ederek istenilen zamanda ve şekilde motive oluruz veya motive edebiliriz (Biçer, 2007).

Spor yapan ya da sporun içerisindeki her birey için motivasyonu etkileyen faktörler aynı değildir. Çünkü farklı kişilik özelliklerine sahip olan

her birey kültürel olarak, aile yapısından ve çevreden gelen değer yargıları olarak farklılık gösterir (Balcioglu, 2003). Bu bağlamda insanların kendine özgü bir motiv demeti vardır. Bütün insanlarda mevcut olduğu düşünülen başarıma, bağlanma, yarışma ve güç olmak üzere dört motiv grubu vardır. İnsan davranışları üzerinde bu motivlerin etkisi kesin olarak görülmektedir. Lakin hangi motivin daha etkili olduğu kişiden kişiye farklılık gösterebilir (Güney, 2020). Bu yüzden spor alanlarında bir sporcuyla iyi motive etmek için kullanılan stratejiler diğer sporcuları motive etmek için kullanılan stratejilerden çok farklı olabilmektedir. Bu duruma bağlı olarak antrenörlerin her bir sporcunun nasıl motive olduğunu iyi bilmesi gerekmektedir (Weinberg ve Gould, 2011). Sporcuların ruh hallerine göre ortaya koydukları davranışlar içerisinde veya gerçekleştirilen farklı aktivitelerden çıkarım yaparak antrenörlerin bu sporcuların motivasyonlarını hızlı bir şekilde anlaması mümkündür. Antrenörler bu sayede sporcuların katılım isteklerini veya büyük bir coşku ile devam etme güçlerini artırabilir (Karageorghis ve Terry, 2015).

Motivasyon kavramı incelendiğinde genel uyarılmış hali ile karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda bir sporcu değerlendirildiğinde uyarılmışlık düzeyi açısından yetersiz, normal ve aşırı uyarılma olarak 3 değişik durum görülebilir. Bir sporcu düşük çaba gösterme, belirlenen hedeflere yönelik uyumsuzluk, var olan enerjisini kullanmama gibi durumlar sergiliyor ise düşük performans sergileyecektir. Bu performansa sebep olan durum az uyarılmış hali olabilmektedir. Birçok sporcu yetersiz motive olmayı, günümde değildim diye ifade edebilmektedir. Sporcular sadece yetersiz motive olma aşamasında düşük performans sergilemez. Aşırı uyarılma durumunda da sporcuların performansları düşebilmektedir. Sporcularda belirli bir seviyenin üzerinde uyarılma ortaya çıkarsa, kolay gerçekleştirebilecekleri bir eylem için fazla enerji harcar, kaslarda fazla gerilme oluşarak hareketlerin akışında bozulmalar meydana gelir. Sporcular basit bir şekilde yapabileceği hatta daha önce kolaylıkla yapmış olduğu hareketleri yapamamaya başlar (Karagözoğlu, 2005).

Rekabetçi bir ortamda özellikle de spor alanlarında, başarı ihtiyacı ve başarısızlık korkusu olarak karşılaşılan iki durum motivasyon üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Başarı ihtiyacı sporun içerisinde var olan rekabetçilik düzeyi ve buna bağlı olarak meydan okuma durumunu ortaya çıkaran süreçtir. Başarısızlık korkusu ise sporcuların kaybetmeyi hiç sevmemesine rağmen bu durumun bazı sporcuları daha fazla olumsuz yönde etkilediği gerçeğini karşımıza çıkartmaktadır. Bu tarz oyuncularla özgüven kaybının meydana gelmesi ve kendinden şüphe etme halinin oluşması motivasyonları üzerine olumsuz yönde etki eder (Karageorghis ve Terry, 2015).

Spor ve egzersiz psikologlarının motivasyonu çeşitli kategorilere ayırarak; başarı motivasyonu, yarışma stresi formundaki motivasyon, dışsal ve içsel motivasyon olarak sınıflandırdıkları görülmektedir (Weinberg ve Gould, 2011). Bunun dışında antrenman bilimlerinde de sıklıkla karşılaşılan genel ve özel tanımlamaları motivasyon kavramı için de kullanılmaktadır. Genel motivasyon, sporcuların uzun zaman dilimine yayılmış olarak sahip oldukları motivasyon şeklidir. Sporcu olan bireyler sadece spor alanlarında değil hayatlarının genelinde belirli bir disiplinde hareket ederek motivasyonlarını geniş alanlara yayar ve bu durumu yaşam şekli haline dönüştürür. Performans gerektiren bir spor branşında, her sporcudan sadece müsabakalarda değil antrenmanlarda da iyi konsantre olarak yüksek performans göstermeleri beklenmektedir. Özel motivasyon ise; sporcuların karşılaşılan duruma ya da ortaya çıkan şartlara göre motive olmasıdır. Yakın bir zamanda oynanacak olan müsabakaya sporcuları psikolojik olarak hazırlamak ya da müsabakanın devre arasında sporcuların rekabet gücünü artırmak için yapılan yönlendirmeyle onların mücadele seviyesini yükseltmek bu duruma örnek olarak verilebilmektedir (Karagözoğlu, 2005).

Başarı motivasyonu; kişinin kendisine verilen bir görevin üstesinden gelmek, karşılaşılan zorlukları aşabilmek, mükemmel olanı yakalayabilmek, iyi bir performans sergilemek ve göstermiş olduğu performans ile gurur duymak için ortaya koyduğu çabalarıdır. Spor alanlarındaki başarı motivasyonu, genellikle yarışmacılık olarak ifade edilir ve bu ifade kendi içerisinde çeşitli kriterlere göre üstünlük kurma olarak tanımlanabilir (Weinberg ve Gould, 2011). Ayrıca yarışmayı kazanma algısına yönelik olarak gösterilen iç kaynaklı bir motivasyon olarak değerlendirilebilir. Bir kişinin başarıyı devam ettirme isteği olarak da bilenen başarı motivasyonu, başarılı olunacak koşulları aramak ya da başarılı olunamayacak durumlardan kaçınmak seçimi ile ilgilidir (Sevim, 2007). Başarılı olabilmek için çabalama, başarısızlık durumunda başarıyı yakalamak için ısrar etme ve elde edilen başarılarından gurur duyma eğilimidir. Spor alanlarındaki başarı motivasyonu, kendi kendine rekabete odaklanır (Mouloud ve El-Kadder, 2016). Başarılı olma hedefi spor alanlarında motivasyonun temelini oluşturarak sporcuların kişisel ve görev hedeflerine ulaşmak için güdülenmelerini sağlar. Ortaya çıkan bu durum hedeflerin başarılmasında etkili olur (Altıntaş, 2021).

Motivasyon, içsel motivasyon ve dışsal motivasyon olarak da sınıflandırılabilir. Motivasyon dış kaynaklı olarak gelirse, ödülün madalya ya da para kazanmak veya medyanın dikkatini çekmek gibi amaçlarla gerçekleşirse bu durum dışsal motivasyon olarak tanımlanır. Bu şekilde tanımlanmasının nedeni bir ödül elde etme düşüncesi ile spora katılımın gerçekleşmiş olmasıdır. İçsel motivasyon da ise spora katılımın

temel nedeni sporu ilgi çekici ve keyifli bulmaktır. İçsel motivasyon hiçbir şeyin önemli olmadığı bir etkinlik üzerine tam yoğunlaşma olarak değerlendirilir ve sporcuların genellikle içsel olarak motive olmaları beklenir. Her iki motivasyon şeklinin olumsuz yönlerini değerlendirdiğimizde; genel olarak dışsal motivasyona sahip olan sporcuların istenilen performansı sergileyemediklerinde cesaret kaybına uğradığı görülür ve formlarında düşüş yaşama ihtimalleri söz konusudur. İçsel motivasyona sahip sporculara bakıldığında da içerisinde buldukları spor branşındaki görevlerini tamamlama arzularının ağır basması nedeni ile şampiyon olmak için rekabetçi bir özelliğe sahip olmayabildikleri görülmektedir (Karageorghis ve Terry, 2015).

Yukarıda verilen motivasyonun çeşitli formları aslında daha genel bir motivasyon tanımının parçalarıdır. Bizi neyin ya da hangi durumun motive ettiğini öğrenerek ve diğer insanların nasıl motive olduğunu gözlemleyerek; motivasyonun nasıl sağlandığını ve insanları neden motive ettiğine ilişkin stratejiler oluşturmaktayız. Motivasyon; kişilik özelliği merkezli motivasyon yönelimi, durum merkezi görüş ve etkileşimsel görüş olarak 3 genel yönelimle ifade edilebilir. Kişilik özelliği merkezli motivasyon yönelimi, motive olmuş davranışın öncelikli olarak bireysel özelliklerin bir işlevi olduğunu öne sürerken durum merkezi görüş ise motivasyon seviyesini öncelikli olarak içerisinde bulunulan durumdan kaynaklı olduğunu öne sürer. Etkileşimsel görüş ise motivasyonu anlamının en iyi yolunun hem katılımcıya ilişkin etmenlerin hem de durumsal etmenlerin birbiriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu incelenmesinden geçtiğini öne sürmektedir (Weinberg ve Gould, 2011).

Yöntem

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

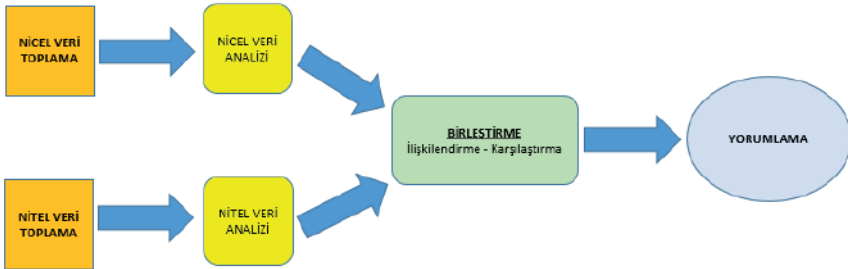
Bu araştırma 2017-2018 ve 2018-2019 futbol sezonlarında TFF 1. Lig futbol müsabakalarında erken ofansif oyuncu değişikliğinin müsabaka sonucu ve oyuncu psikolojisi üzerine etkilerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın farklı boyutlarının incelenmesi ve araştırma ile ilgili daha kapsamlı veriye ulaşılabilmesi için nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem tercih edilmiştir (Creswell, 2017). Karma yöntem, bir araştırmada veya yakın ilişkili çalışma dizisinde nicel ve nitel verilerin birleştirildiği veya karşılaştırıldığı bir araştırma yaklaşımıdır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015).

Nitel ve nicel araştırma, farklı varsayımlara ve ilkelere sahip olduğu için birbirinden farklı yöntemleri kullanır ve bu yöntemlerin uygun olduğu araştırmalarda anlamlı sonuç elde etme imkânı sağlar. Nitel çalışmalar, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik olarak görüşmeler, gözlemler ve doküman analizleri gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalar olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Nicel araştırma ise; elde edilen bilgilerin sayısal değerler olarak ifade edilmesi ve ölçülebilmesi ilkesine dayanır. Nicel veriler toplanarak analizler yapılır ve değişkenler arasındaki ilişkiler nesnel yaklaşımlar ve istatistiksel işlemler kullanılarak incelenir. Bu sayede nedensellik ilişkilerini açıklama, tahminde bulunma ve genelleme yapma gibi amaçlar yerine getirilir (Demir, 2021).

Çevremizdeki olaylar ve olgular tek boyutlu değildir. Oldukça karmaşık ve çok boyutlu olması nedeni ile olayları ve olguları algılamak için çok boyutlu

yöntemler kullanılmalıdır. Bu nedenle birbirlerinin eksik ya da zayıf yönlerini tamamlaması ve elde edilen sonuçların daha güçlü inandırıcılığa sahip olması için bu iki yöntemi birbirini tamamlayıcı yöntemler olarak düşünmek gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Bu çerçevede araştırmada, elde edilen verileri tüm yönleriyle değerlendirebilmek ve geniş bir bakış açısı geliştirebilmek amacıyla karma yöntemlerden birisi olan yakınsak (eş zamanlı, paralel,) desen kullanılmıştır. Yakınsak (eş zamanlı, paralel) desen nicel ve nitel veri toplama süreçlerinin en iyi yönlerini kullanarak bilgi toplanmasına olanak sağlar (Creswell ve Plano Clark, 2014). Toraman (2021) “yakınsayan paralel desen” olarak Türkçeleştirilen bu deseni incelemiş ve Türk Dil Kurumu’nun yakınsayan tanımındaki, bir noktada birleşme olmaması durumu ile karma yöntemler araştırmasının temel dayanağı olan nicel ve nitel verilerden elde edilen sonuçların birleştirilmesi gerekliliğini ele alarak, bu ifade yerine ‘eş zamanlı karma yöntemler araştırması deseni’ olarak kullanılmasını önermiştir. Bu bağlamda araştırmada ‘eş zamanlı karma yöntemler araştırması deseni’ olarak kullanım gerçekleştirilecektir.

Şekil 3.1: Eş Zamanlı Karma Yöntemler Araştırması Deseni

Eş zamanlı karma yöntemler araştırması deseninde nicel ve nitel veriler ayrı ayrı toplanır ve analiz edilir. Elde edilen bulgular ise beraber incelenir. Bu desenin en büyük zorluğu nicel ve nitel verilerin birleştirilme aşamasıdır (Creswell, 2017). Birleştirme olmayan karma yöntemler araştırması çalışmalarının bu yöntemi daha az benimsediği verisi dikkate alınarak, araştırmacılara birleştirilmiş sonuçların sunulması önerilmektedir (Toraman, 2021). Birleştirilmiş karma yöntemler ile bir çalışma gerçekleştirmek, tek tek parçaların toplamından daha büyük bir bütün elde etmeyi sağlar. Nicel ve nitel metodolojiyi birlikte kullanmak, farklı boyutları keşfederek bütün hakkında bir anlayış oluşturup daha büyük bir bütüne ulaşmayı sağlar (Fetters, 2018). Bu ifadeler dikkate alınarak, çalışmamızda karma yöntemler araştırmasını kullanmanın gerekçesi olarak ‘çeşitleme tipolojisi’ (Toraman,

2021) ele alınmıştır. Çeşitlemenin kullanılmasının amacı: nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanarak çalışma soruları ile doğrudan ilgili veriler elde etmek, elde edilen verileri çeşitlendirmek, karşılaştırmak, bütünlüştürmek ve her iki yöntemin birbiri ile anlamlandırılmasına katkıda bulunmaktır (Yıldırım ve Şimşek 2013).

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Karma yöntem üzerine inşa edilmiş araştırmanın nicel yöntem aşamasındaki örneklemini; Türkiye Futbol Federasyonu 1. Ligi 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında oynanan ve beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği (ilk devre içerisinde ve devre arasında) yapılan futbol müsabakaları oluşturmaktadır.

Araştırmanın nitel yöntem aşamasındaki çalışma grubu araştırma modelinde yer alan eş zamanlı karma yöntemler araştırması desenine uygun olarak, nicel veriler ile paralel bir şekilde araştırma problemi çerçevesinde oluşturulmuştur. Karma yöntem üzerine inşa edilmiş araştırmanın nitel yöntem aşamasındaki örneklemini; Türkiye Futbol Federasyonu 1. Ligde 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında oynanan müsabakalarda, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği (ilk devre içerisinde ve devre arasında) yapan teknik direktörler, oyuna giren ofansif oyuncular ve oyundan çıkan oyuncular oluşturmaktadır.

Amaçlı örnekleme yöntemlerinde yer alan ölçüt örnekleme kriterleri temelinde yani önceden belirlenmiş ya da araştırmacı tarafından oluşturulabilen bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılması (Yıldırım ve Şimşek 2013) çerçevesinde nitel çalışma grubu aşağıdaki kriterler doğrultusunda oluşturulmuştur.

Teknik direktör grubunu;

- Profesyonel futbolculuk geçmişine sahip olan,
- En az 10 yıl profesyonel takım antrenörlüğü yapmış,

2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında TFF 1. Ligde toplamda en fazla erken evre oyuncu değişikliği (ilk devre içerisinde ve devre arasında) yapan 4 teknik direktör oluşturmaktadır.

Oyuncu grubunu;

2017-2018 ve 2018-2019 sezonları TFF 1. Lig müsabakalarında; ilk devre içerisinde çıkan iki oyuncu, ilk devre içerisinde giren iki ofansif oyuncu, devre arasında çıkan iki oyuncu, devre arasında giren iki ofansif

oyuncu olmak üzere, değişikliğe uğramış en az 10 yıl profesyonel oyunculuk geçmişine sahip toplam 8 futbolcu oluşturmaktadır.

3.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Profesyonel futbol müsabakalarında erken ofansif oyuncu değişikliğinin müsabaka sonucu ve oyuncu psikolojisi üzerine etkilerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma için, veri toplama aşamasından önce Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan onay (ek-4) alınmıştır.

Araştırmadaki nicel verileri toplamak amacı ile Türkiye Futbol Federasyonu internet arşivi kullanılmıştır (ek-5). Federasyonun resmi internet adresinde 'sitede yer alan bilgiler kaynak göstermek şartıyla kullanılabilir bilgisiyle' araştırmacılara sunulmaktadır.

Araştırmanın nitel ölçme formunda kullanılmak için hazırlanan sorular spor alanında, sosyal alanda ve psikoloji alanında uzman olan ve nitel çalışmaları bulunan 3 öğretim üyesi tarafından konuyu kapsayıp kapsamadığı, açık, net ve anlaşılır olup olmadığı açılarından değerlendirilmiştir. Uzmanlar tarafından gelen geri bildirimler neticesinde gerekli değişiklikler yapılmış ve pilot çalışmalara hazır hale getirilmiştir. Pilot çalışmalarda Türkiye profesyonel futbol liglerinde görev yapan, en az 10 yıl antrenörlük tecrübesine sahip ve çalışmamıza uygun erken evre ofansif oyuncu değişikliğini kullanan 2 teknik direktöre yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye profesyonel futbol liglerinde aktif olarak futbol oynayan ve çalışmamıza uygun erken evre oyuncu değişikliğine uğramış giren ofansif oyuncu olarak 2, çıkan oyuncu olarak 2 olmak üzere toplamda 4 sporcu pilot çalışmamıza gönüllü olarak katılmıştır. Pilot çalışma uygulamalarında, asıl çalışma evresinde kullanılacak olan online toplantı araçları tercih edilmiş ve görüşme ortamının gereklilikleri, görüşme için harcanan ortalama süre gibi öngörüler saptanmıştır. Ayrıca soruların anlaşılabilirliğine, geçerliliğine yönelik olarak elde edilen bilgi ve deneyimler ile gerekli düzenlemeler yapılarak nitel ölçme formunda yer alan sorulara son şekli verilmiştir. Nitel verilerin elde edilmesi için, araştırmanın amacı çerçevesinde katılımcılara bilgi verilerek gönüllü onam alınmış ve katılımcıların uygun oldukları zamanlarda Microsoft Teams üzerinden online görüntülü görüşme (senkron) gerçekleştirilmiştir. Yapılan her bir görüşme için farklı bir toplantı linki oluşturularak görüşmelerin güvenliği sağlanmıştır. Ayrıca yapılan görüşmeler esnasında üçüncü kişilerin izinsiz bir şekilde görüşmeye katılmasını engellemek için Microsoft Teams programında yer alan katılımcıya onay verme işlemi aktif olarak kullanılmış ve araştırmacı onay vermeden üçüncü kişilerin katılımı engellenmiştir.

Görüntülü görüşmeyi kayıt altına almadan önce katılımcıya tekrar çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve görüşme kayıt altına alınmaya başladıktan sonra ilk olarak gönüllü katılım için onay alınmıştır.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanıldığı eş zamanlı karma yöntemler araştırması deseni kullanılmıştır. Bu nedenle çalışmada kullanılan veri toplama araçları nicel ve nitel olmak üzere 2 başlıkta incelenecektir.

3.4.1. Nicel Veri Toplama Araçları

Nicel verilerin toplanması için; Türkiye Futbol Federasyonu resmi internet adresi olan <https://www.tff.org/> içerisinde yer alan TFF 1. Lig arşiv bilgileri incelenmiş ve 2017-2018 ile 2018-2019 futbol sezonlarına ait müsabaka resmi kayıtları üzerinden çalışmamıza uygun müsabakalar tespit edilerek veriler excel ortamına aktarılmıştır. Çalışmamızın nicel boyutunda ele alınacak olan oyuncu bilgileri, oyuncu değişikliği dakikaları, müsabaka skoru ve gol atan oyuncu ismi bu kaynak üzerinden elde edilmiştir. Çalışmamızda kullanılması gereken oyuncu mevkilerine yönelik bilgiler <https://www.transfermarkt.com.tr/> internet adresinden elde edilmiştir. Mevkilere yönelik elde edilen bilgilerin teyit edilmesi ve yine araştırmada kullanılması gereken, müsabakalarda asist yapan oyuncu bilgilerinin tespit edilmesi ise; yayıncı kuruluş olan Bein Sports arşivinden (<https://beinsports.com.tr/mac-ozetleri-goller/tff-1-lig>) çalışmamıza uygun maç görüntüleri izlenerek sağlanmıştır.

3.4.2. Nitel Veri Toplama Araçları

Nitel verilerin elde edilmesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorular neticesinde elde edilen çıktılar içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizinin amacı toplanan verileri tanımlamak, verileri açıklayabilecek ilişkisel durumlara ve kavramlara ulaşabilmektir (Yıldırım ve Şimşek 2013).

3.5. VERİ ANALİZİ

3.5.1. Nicel Veri Analizi

Araştırmada elde edilen yüzdelerin arasında anlamlı fark olup olmadığı tek örneklem ki kare testi kullanılarak incelenmiştir. Bu araştırma kapsamında tek örneklem ki kare testi yalnızca iki kategori olan değişkenlerde kullanıldığı için, her iki kategoriye ait beklenen değerler %50 üzerinden hesaplanmıştır. Ayrıca değişkenlerin birbirlerine göre dağılımının inceleneceği durumlarda, iki yönlü ki kare testi uygulanmıştır. İki yönlü ki kare testinde; her iki

değişkenin de iki düzeyli olduğu durumlarda 2x2 ki kare testi, değişkenlerden birinde ikiden fazla düzey olduğunda ise çok gözlü ki kare testi kullanılmıştır. Ki kare testlerinin temel varsayımlarından olan beklenen değeri 5'ten küçük olan hücre sayısının, tüm hücrelerin %20'sinin altında olmaması ile herhangi bir hücrede karşılaşılmamıştır.

3.5.2. Nitel Veri Analizi

Teknik direktörlerin erken evre ofansif oyuncu değişikliğine karar verdiği an ile başlayan ve hem müsabakada hem de gelecek zaman diliminde oluşan etkilere yönelik; teknik direktörlerden, oyuna giren ofansif oyuncularından ve çıkan oyuncularından elde edilen nitel veriler, profesyonel futbol liglerindeki akış süreci dikkate alınarak içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu araştırmada verilerin kategorize edilmesinde MAXQDA 2020 nitel veri analizi programı kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

Bulgular

4.1. NİCEL BULGULAR

Tablo 4.1: Araştırmanın Örnekleminde Yer Alan Sezonlara İlişkin Toplam Müsabaka Sayısı

Sezon	Müsabaka	
	n	%
2017-2018 sezonu	306	100,00
2018-2019 sezonu	306	100,00
Toplam	612	100,00

Tablo 4.1’de 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında oynanan toplam müsabaka sayısı gösterilmiştir. Buna göre 2017-2018 sezonunda 306 müsabaka, 2018-2019 sezonunda 306 müsabaka olmak üzere toplam 612 müsabaka oynanmıştır.

Tablo 4.2: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evre Oyuncu Değişikliği Yapılan Müsabakaların Sezonlara Göre Dağılımı

Müسابakalar	Sezonlar				Toplam	
	2017-2018 sezonu		2018-2019 sezonu		n	%
	n	%	n	%		
Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan müsabakalar	168	54,90	168	54,90	336	54,90
Sezondaki toplam müsabaka	306	100,00	306	100,00	612	100,00

Tablo 4.2'de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan müsabakaların sezonlara göre dağılımı gösterilmiştir. 2017-2018 sezonunda oynanan toplam 306 maç içerisinde yer alan 168 müsabakada (%54,90) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapıldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde 2018-2019 sezonunda oynanan toplam 306 maç içerisinde yer alan 168 müsabakada da (%54,90) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) beraber değerlendirildiğinde toplam 612 maç içerisinde yer alan 336 müsabakada (%54,90) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 4.3: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evre Oyuncu Değişikliği Yapılan Müsabakaların Ofansiflik Durumuna Göre Dağılımı

Müsabakalar	Sezonlar				Toplam	
	2017-2018 sezonu		2018-2019 sezonu		n	%
	n	%	n	%		
Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ofansif oyuncu değişikliği yapılan müsabakalar	142	84,52	147	87,50	289	86,01
Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ofansif olmayan oyuncu değişikliği yapılan müsabakalar	26	15,48	21	12,50	47	13,99
Toplam	168	100,00	168	100,00	336	100,00

Tablo 4.3'de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan müsabakaların ofansiflik durumuna göre dağılımı gösterilmiştir.

2017-2018 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan 168 maç içerisinde yer alan 142 müsabakada (%84,52) ofansif, 26 müsabakada (%15,48) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliklerinin gerçekleştiği belirlenmiştir. 2018-2019 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan 168 maç içerisinde yer alan 147 müsabakada (%87,50) ofansif, 21 müsabakada (%12,50) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliklerinin gerçekleştiği tespit

edilmiştir. Bunun yanı sıra her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte ele alındığında toplam 336 maç içerisinde yer alan 289 müsabakada (%86,01) ofansif, 47 müsabakada (%13,99) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliklerinin gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 4.4: Oyuncu Değişiklerinin Sezonlara Göre Dağılımı

Oyuncu değişikliği	Sezonlar				Toplam	
	2017-2018 sezonu		2018-2019 sezonu			
	n	%	n	%	n	%
Berberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif oyuncu değişikliği	171	9,59	174	9,80	345	9,70
Berberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif olmayan oyuncu değişikliği	50	2,80	51	2,87	101	2,84
Diğer oyuncu değişiklikleri	1562	87,61	1550	87,32	3112	87,46
Toplam	1783	100,00	1775	100,00	3558	100,00

Tablo 4.4'de oyuncu değişikliklerinin sezonlara göre dağılımı gösterilmiştir. 2017-2018 sezonunda gerçekleştirilen toplam 1783 oyuncu değişikliğinin 1562'si (%87,61) diğer oyuncu değişiklikleri, 50'si (%2,80) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif olmayan oyuncu değişikliği ve 171'i (%9,59) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif oyuncu değişikliği olarak belirlenmiştir. 2018-2019 sezonunda gerçekleştirilen toplam 1775 oyuncu değişikliğinin 1550'si (%87,32) diğer oyuncu değişiklikleri, 51'i (%2,87) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif olmayan oyuncu değişikliği ve 174'ü (%9,80) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif oyuncu değişikliği olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte ele alındığında toplam 3558 oyuncu değişikliğinin 3112'si (%87,46) diğer oyuncu değişiklikleri, 101'i (% 2,84) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif olmayan oyuncu değişikliği ve 345'i (%9,70) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif oyuncu değişikliği olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.5: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Değişiklik Dönemine İlişkin Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Değişiklikteki Skor Durumuna Göre Dağılımı

Sezon	Değişiklik Dönemi																	
	İlk Devre İçerisi						Devre Arası						Toplam					
	Değişiklikteki Skor Durumu						Değişiklikteki Skor Durumu						Değişiklikteki Skor Durumu					
	Mağlup		Berabere		Toplam		Mağlup		Berabere		Toplam		Mağlup		Berabere		Toplam	
n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
2017-2018	30	56,60	23	43,40	53	100,00	71	60,17	47	39,83	118	100,00	101	59,06	70	40,94	171	100,00
2018-2019	24	54,55	20	45,45	44	100,00	88	67,69	42	32,31	130	100,00	112	64,37	62	35,63	174	100,00
Toplam	54	55,67	43	44,33	97	100,00	159	64,11	89	35,89	248	100,00	213	61,74	132	38,26	345	100,00

Tablo 4.5’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında değişiklik dönemine ilişkin erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklikteki skor durumuna göre dağılımı verilmiştir.

Buna göre 2017-2018 sezonunda değişiklik dönemi açısından ilk devre içerisinde, mağlubiyette 30 (%56,60) ve beraberlikte 23 (%43,40) olmak üzere toplam 53 ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Devre arasında ise mağlubiyette 71 (%60,17) ve beraberlikte 47 (%39,83) olmak üzere toplam 118 ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte değişiklik dönemi açısından ilk devre içerisinde ve devre arasında mağlubiyette toplam 101 (%59,06) ve beraberlikte toplam 70 (%40,94) olmak üzere 171 ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan 2018-2019 sezonunda değişiklik dönemi açısından ilk devre içerisinde, mağlubiyette 24 (% 54,55) ve beraberlikte 20 (%45,45) olmak üzere toplam 44 ofansif oyuncu değişikliği yapılmıştır. Devre arasında ise mağlubiyette 88 (%67,69) ve beraberlikte 42 (%32,31) olmak üzere toplam 130 ofansif oyuncu değişikliği yapılmıştır. Bununla birlikte değişiklik dönemi açısından ilk devre içerisinde ve devre arasında mağlubiyette toplam 112 (%64,37) ve beraberlikte toplam 62 (%35,63) olmak üzere 174 ofansif oyuncu değişikliği yapılmıştır. Bunun yanı sıra iki sezon birlikte ele alındığında ilk devre içerisinde mağlubiyette toplam 54 (%55,67) ve beraberlikte toplam 43 (%44,33) olmak üzere 97 ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Devre arasında ise mağlubiyette toplam 159 (%64,11) ve beraberlikte toplam 89 (%35,89) olmak üzere 248 ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte iki sezon birlikte ele alındığında mağlubiyette toplam 213 (%61,74) ve beraberlikte toplam 132 (%38,26) olmak üzere 345 ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4.6: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliği Sayılarının Değişiklikteki Skor Durumuna Göre Sezonlar Açısından Karşılaştırılması

Skor durumu	Sezonlar				Toplam		df	χ^2	P
	2017-2018 sezonu		2018-2019 sezonu						
	n	%	n	%	n	%			
Beraberlik	70	40,94	62	35,63	132	38,26			
Mağlubiyet	101	59,06	112	64,37	213	61,74	1	1,027	0,311
Toplam	171	100,00	174	100,00	345	100,00			

Tablo 4.6'da beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sayılarının değişiklikteki skor durumuna göre sezonlar açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. 2017-2018 ve 2018-2019 sezonları arasında beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sayılarının değişiklikteki skor durumuna göre karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Yapılan ki-kare testi sonucunda sezonlar arasında skor durumuna göre ofansif oyuncu değişikliği açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(1)=1,027$ $p>0,05$).

Tablo 4.7: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Sezonun Devrelerine Göre Karşılaştırılması

Devreler	Sezonlar				df	χ^2	p
	2017-2018 sezonu		2018-2019 sezonu				
	n	%	n	%			
Sezonun 1. devresi	73	44,79	90	55,21	1	1,77	0,18
Sezonun 2. devresi	98	53,85	84	46,15	1	1,08	0,30

Tablo 4.7'de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin sezonun devrelerine göre karşılaştırılması verilmiştir. 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarının 1. devresi ($\chi^2(1)=1,77$ $p>0,05$) ve 2. devresi ($\chi^2(1)=1,08$ $p>0,05$) arasında beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.8: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Haftalara Göre Karşılaştırılması

Haftalar	Sezonlar				df	χ^2	P
	2017-2018		2018-2019				
	n	%	n	%			
1-5 haftalar	25	50,00	25	50,00	1	0,00	1,00
6-11 haftalar	30	45,45	36	54,55	1	0,55	0,46
12-17 haftalar	18	38,30	29	61,70	1	2,57	0,11
18-22 haftalar	35	58,33	25	41,67	1	1,67	0,20
23-28 haftalar	35	53,85	30	46,15	1	0,38	0,54
29-34 haftalar	28	49,12	29	50,88	1	0,02	0,89

Tablo 4.8’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin haftalara göre karşılaştırılması verilmiştir. 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında 1-5 haftalar ($\chi^2(1)=0,00$ $p>0,05$), 6-11 haftalar ($\chi^2(1)=0,55$ $p>0,05$), 12-17 haftalar ($\chi^2(1)=2,57$ $p>0,05$), 18-22 haftalar ($\chi^2(1)=1,67$ $p>0,05$), 23-28 haftalar ($\chi^2(1)=0,38$ $p>0,05$) ve 29-34 haftalar ($\chi^2(1)=0,02$ $p>0,05$) arasında beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.9: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliği Sayılarının Değişiklik Dönemine Göre Karşılaştırılması

Sezon	Değişiklik Dönemi				Toplam		df	χ^2	P
	İlk devre içerisi		Devre arası						
	n	%	n	%	n	%			
2017-2018 sezonu	53	30,99	118	69,01	171	100,00	1	24,71	0,000
2018-2019 sezonu	44	25,29	130	74,71	174	100,00	1	42,51	0,000

Tablo 4.9’da beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sayılarının değişiklik dönemine göre karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre 2017-2018 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan toplam 171 ofansif oyuncu değişikliğinin 53’ünün (%30,99) ilk devre içerisinde, 118’inin (%69,01) ise devre arasında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, 2018-2019 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında

erken evrede yapılan toplam 174 ofansif oyuncu değişikliğinin 44'ünün (%25,29) ilk devre içerisinde, 130'unun (%74,71) ise devre arasında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri, değişiklik dönemi açısından karşılaştırıldığında, devre arasında yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin 2017-2018 ($\chi^2(1)=24,71$ $p<0,05$) ve 2018-2019 ($\chi^2(1)=42,51$ $p<0,05$) sezonlarında ilk devre içerisinde yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinden anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.10: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Oyuncu Değişikliklerinin Ofansiflik Durumuna Göre Skor Açısından Karşılaştırılması

Skor durumu	Ofansiflik durumu				Toplam		df	χ^2	P
	Ofansif		Ofansif olmayan						
	n	%	n	%	n	%			
Beraberlik	132	71,74	52	28,26	184	100,00			
Mağlubiyet	213	81,30	49	18,70	262	100,00	1	5,638	0,018
Toplam	345	77,35	101	22,65	446	100,00			

Tablo 4.10'da beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan oyuncu değişikliklerinin ofansiflik durumuna göre skor açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik durumunda 132 (%71,74) ofansif ve 52 (%28,26) ofansif olmayan oyuncu değişikliği, mağlubiyet durumunda ise 213 (%81,30) ofansif ve 49 (%18,70) ofansif olmayan oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte beraberlik ve mağlubiyet durumlarında 345 (%77,35) ofansif, 101 (%22,65) ofansif olmayan olmak üzere toplam 446 oyuncu değişikliği yapılmıştır.

Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan oyuncu değişikliklerinin ofansiflik durumuna göre skor açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, oyuncuların ofansiflik durumu ile maçın skoru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2(1)= 5,638$, $p<0,05$). Bu sonuca göre erken evre oyuncu değişikliği yapan mağlubiyet durumundaki takımların ofansif oyuncu değişikliğini anlamlı düzeyde daha çok gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

Tablo 4.11: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Ev Sahibi ve Deplasman Takımları Açısından Karşılaştırılması

Sezonlar	Takımlar				Toplam		df	χ^2	P
	Ev sahibi takım		Deplasman takımı		n	%			
	n	%	n	%					
2017-2018 sezonu	87	50,88	84	49,12	171	100	1	0,05	0,82
2018-2019 sezonu	78	44,83	96	55,17	174	100	1	1,86	0,17
Toplam	165	47,83	180	52,17	345	100			

Tablo 4.11’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımları açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. 2017-2018 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında gerçekleştirilen erken evre ofansif oyuncu değişikliği açısından ev sahibi takımlar (n=87) ile deplasman takımları (n=84) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(1)=0,05$ p>0,05). Bununla birlikte 2018-2019 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında gerçekleştirilen erken evre ofansif oyuncu değişikliği açısından ev sahibi takımlar (n=78) ile deplasman takımları (n=96) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2(1)=1,86$ p>0,05).

Tablo 4.12: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin, Ev Sahibi ve Deplasman Takımları Açısından Değişiklikteki Skor Durumuna Göre Karşılaştırılması

Skor durumu	Takımlar				Toplam		df	χ^2	P
	Ev sahibi takım		Deplasman takımı		n	%			
	n	%	n	%					
Beraberlik	74	56,06	58	43,94	132	100,00	1	5,810	0,016
Mağlubiyet	91	42,72	122	57,28	213	100,00			

Tablo 4.12’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin, ev sahibi ve deplasman takımları açısından değişiklikteki skor durumuna göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımları açısından değişiklikteki skor durumuna göre karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır.

Ki-kare testi sonucunda, beraberlik ve mağlubiyet durumunda, ev sahibi takımlar ile deplasman takımları arasında erken evre ofansif oyuncu değişikliği açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2(1)=5,810$, $p<0,05$). Bu sonuca göre ev sahibi takımların beraberlik durumundayken, deplasman takımlarının ise mağlubiyet durumundayken istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha fazla erken evre ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

Tablo 4.13: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin, Ev Sahibi ve Deplasman Takımları Açısından Değişiklik Dönemine Göre Karşılaştırılması

Değişiklik dönemi	Takımlar				Toplam		df	χ^2	P
	Ev sahibi takım		Deplasman takımı		n	%			
	n	%	n	%					
İlk devre içerisi	51	52,58	46	47,42	97	100,00	1	1,221	0,269
Devre arası	114	45,97	134	54,03	248	100,00			

Tablo 4.13’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin, ev sahibi ve deplasman takımları açısından değişiklik dönemine göre karşılaştırılması gösterilmiştir. Erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımları açısından değişiklik dönemine göre karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği açısından ev sahibi takımlar ile deplasman takımları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2(1)=1,221$, $p>0,05$).

Tablo 4.14: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin, Puan Alma Durumuna Göre Sezonlar Açısından Karşılaştırılması

Puan alma durumu	Sezonlar				Toplam		df	χ^2	p
	2017-2018		2018-2019						
	sezonu	sezonu	n	%	n	%			
1 puan alma*	11	6,43	17	9,77	28	8,12			
2 puan alma**	29	16,96	21	12,07	50	14,49			
3 puan alma***	8	4,68	7	4,02	15	4,35			
Puan değişikliği yok****	82	47,95	87	50,00	169	48,99	5	4,862	0,433
Puan değişikliği yok*****	15	8,77	22	12,64	37	10,72			
1 puan kaybetme*****	26	15,20	20	11,49	46	13,33			

* Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

*** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

**** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

Tablo 4.14'de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin, puan alma durumuna göre sezonlar açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre 2017-2018 sezonunda yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 11 (%6,43), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 29 (%16,96), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 8 (%4,68), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 82 (%47,95), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 15 (%8,77) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 26 (%15,20) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra 2018-2019 sezonunda yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 17 (%9,77), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 21 (%12,07), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 7 (%4,02), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 87 (%50,00), beraberlik durumundan beraberlik

durumuna gelen müsabakalarda 22 (%12,64) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 20 (%11,49) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği tespit edilmiştir. Her iki sezon birlikte ele alındığında ise yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında toplam mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 28 (%8,12), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 50 (%14,49), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 15 (%4,35), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 169 (%48,99), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 37 (%10,72) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 46 (%13,33) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği belirlenmiştir. Bu kapsamda erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin, puan alma durumuna göre sezonlar açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, puan alma durumuna göre sezonlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(5) = 4,862, p > 0,05$).

Tablo 4.15: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin, Puan Alma Durumuna Göre Değişiklik Dönemi Açısından Karşılaştırılması

Puan alma durumu	Değişiklik Dönemi				Toplam		df	χ^2	P
	İlk devre içeri		Devre arası		n	%			
	n	%	n	%					
1 puan alma*	7	7,22	21	8,47	28	8,12			
2 puan alma**	14	14,43	36	14,52	50	14,49			
3 puan alma***	5	5,15	10	4,03	15	4,35			
Puan değişikliği yok****	42	43,30	127	51,21	169	48,99	5	5,208	0,391
Puan değişikliği yok*****	10	10,31	27	10,89	37	10,72			
1 puan kaybetme*****	19	19,59	27	10,89	46	13,33			

* Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

*** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

**** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

Tablo 4.15’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin, puan alma durumuna göre değişiklik dönemi açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre ilk devre içerisinde yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 7 (%7,22), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 14 (%14,43), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 5 (%5,15), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 42 (%43,30), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 10 (%10,31) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 19 (%19,59) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra devre arasında yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 21 (%8,47), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 36 (%14,52), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 10 (%4,03), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 127 (%51,21), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 27 (%10,89) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 27 (%10,89) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği tespit edilmiştir. Her iki değişiklik dönemi birlikte ele alındığında ise erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında toplam mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 28 (%8,12), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 50 (%14,49), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 15 (%4,35), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 169 (%48,99), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 37 (%10,72) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 46 (%13,33) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği belirlenmiştir. Bu çerçevede erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin, puan alma durumuna göre değişiklik dönemi açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, puan alma durumu ile değişiklik dönemi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(5) = 5,208, p > 0,05$).

Tablo 4.16: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin, Puan Alma Durumuna Göre Ev Sahibi ve Deplasman Takımları Açısından Karşılaştırılması

Puan alma durumu	Takımlar				Toplam		df	χ^2	P
	Ev sahibi takım		Deplasman takımı		n	%			
	n	%	n	%					
1 puan alma*	12	7,27	16	8,89	28	8,12			
2 puan alma**	31	18,79	19	10,56	50	14,49			
3 puan alma***	11	6,67	4	2,22	15	4,35			
Puan değişikliği yok****	68	41,21	101	56,11	169	48,99	5	12,648	0,027
Puan değişikliği yok*****	19	11,52	18	10,00	37	10,72			
1 puan kaybetme*****	24	14,52	22	12,22	46	13,33			

* Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

*** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

**** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

Tablo 4.16'da beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin, puan alma durumuna göre ev sahibi ve deplasman takımları açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre ev sahibi takım tarafından yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 12 (%7,27), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 31 (%18,79), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 11 (%6,67), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 68 (%41,21), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 19 (%11,52) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 24 (%14,52) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra deplasman takımı tarafından yapılan erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 16 (%8,89), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 19 (%10,56), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 4 (%2,22), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 101 (%56,11), beraberlik

durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 18 (%10,00) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 22 (%12,22) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği tespit edilmiştir. Ev sahibi ve deplasman takımları birlikte ele alındığında ise erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında toplam mağlubiyet durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 28 (%8,12), beraberlik durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 50 (%14,49), mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna gelen müsabakalarda 15 (%4,35), mağlubiyet durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 169 (%48,99), beraberlik durumundan beraberlik durumuna gelen müsabakalarda 37 (%10,72) beraberlik durumundan mağlubiyet durumuna gelen müsabakalarda 46 (%13,33) ofansif oyuncunun oyuna dahil edildiği belirlenmiştir.

Erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin, puan alma durumuna göre ev sahibi ve deplasman takımları açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, puan alma durumuna göre ev sahibi ve deplasman takımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2(5) = 12,648$, $p < 0,05$). Bu sonuca göre erken evre ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştiren ev sahibi takımların beraberlik durumundan galibiyet durumuna veya mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna müsabakayı getirme olasılığı, deplasman takımlarının ise mağlubiyet durumundaki maçı mağlubiyet ile tamamlama olasılığı anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 4.17: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Sezonlara Göre Katkı (Gol ve/veya Asist) Açısından Dağılımı

Sezonlar	Katkı				Toplam	
	Katkı yok		Katkı var		n	%
	n	%	n	%		
2017-2018 sezonu	148	86,55	23	13,45	171	49,57
2018-2019 sezonu	145	83,33	29	16,67	174	50,43
Toplam	293	84,93	52	15,07	345	100,00

Tablo 4.17'de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin sezonlara göre katkı (gol ve/veya asist) açısından dağılımı gösterilmiştir. Buna göre, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında 2017-2018 sezonunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 171 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 23 oyuncunun (%13,45) katkı

(gol ve/veya asist) sağladığı, 148 oyuncunun (%86,55) ise katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında 2018-2019 sezonunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 174 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 29 oyuncunun (%16,67) katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 145 oyuncunun (%83,33) ise katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte değerlendirildiğinde, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında müsabakaya giren 52 oyuncunun (%15,07) katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.18: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Sezonlara Göre Katkı Türleri Açısından Dağılımı

Sezonlar	Katkı türleri													
	Gol		Asist			Gol ve asist		Katkı yok		Toplam				
	1 gol	2 gol	1 asist	≥ 2 asist	1 gol ve 1 asist									
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
2017-2018 sezonu	14	8,19	2	1,17	6	3,51	0	0	1	0,58	148	86,55	171	49,57
2018-2019 sezonu	15	8,62	1	0,57	13	7,47	0	0	0	0	145	83,33	174	50,43
Toplam	29	8,41	3	0,87	19	5,51	0	0	1	0,29	293	84,93	345	100

Tablo 4.18’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin sezonlara göre katkı türleri açısından dağılımı gösterilmiştir. Buna göre, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında 2017-2018 sezonunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 171 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında müsabakaya giren 14 oyuncunun (%8,19) 1 gol, 2 oyuncunun (%1,17) 2 gol atarak, 6 oyuncunun (%3,51) 1 asist yaparak, 1 oyuncunun (%0,58) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 148 oyuncunun (%86,55) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında 2018-2019 sezonunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 174 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında müsabakaya giren 15 oyuncunun (%8,62) 1 gol, 1 oyuncunun (%0,57) 2 gol atarak, 13 oyuncunun (%7,47) 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 145 oyuncunun (%83,33) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte değerlendirildiğinde, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında müsabakaya giren 29 oyuncunun

(%8,41) 1 gol, 3 oyuncunun (%0,87) 2 gol atarak, 19 oyuncunun (%5,51) 1 asist yaparak, 1 oyuncunun (%0,29) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.19: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Değişiklikteki Skor Durumuna Göre Katkı (Gol ve/veya Asist) Açısından Karşılaştırılması

Değişiklikteki skor Durumu	Katkı				Toplam		df	χ^2	P
	Katkı yok		Katkı var		n	%			
	n	%	n	%					
Beraberlik	110	83,33	22	16,67	132	38,26			
Mağlubiyet	183	85,92	30	14,08	213	61,74	1	0,424	0,515
Toplam	293	84,93	52	15,07	345	100,00			

Tablo 4.19'da beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklikteki skor durumuna göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması gösterilmiştir.

Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik durumunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 132 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 22 oyuncunun (%16,67) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 110 oyuncunun (%83,33) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, mağlubiyet durumunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 213 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 30 oyuncunun (%14,08) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 183 oyuncunun (%85,92) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 52 oyuncunun (%15,07) sonuca katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist olarak müsabakaya herhangi bir katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklikteki skor durumuna göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, değişiklikteki skor durumu ile katkı (gol ve/veya asist) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(1) = 0,424, p > 0,05$).

Tablo 4.20: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Değişiklikteki Skor Durumuna Göre Katkı Türleri Açısından Karşılaştırılması

Değişiklikteki skor durumu	Katkı türleri										Toplam	df	χ^2	P	
	1 gol		2 gol		1 asist		1 gol ve 1 asist		Katkı yok						
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Beraberlik	11	8,33	1	0,76	9	6,82	1	0,76	110	83,33	132	38,26			
Mağlubiyet	18	8,45	2	0,94	10	4,69	0	0,00	183	85,92	213	61,74	4	2,377	0,667
Toplam	29	8,41	3	0,87	19	5,51	1	0,29	293	84,93	345	100,00			

Tablo 4.20’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklikteki skor durumuna göre katkı türleri açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik durumunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 132 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 11 oyuncunun (%8,33) 1 gol, 1 oyuncunun (%0,76) 2 gol atarak, 9 oyuncunun (%6,82) 1 asist, 1 oyuncunun (%0,76) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 110 oyuncunun (%83,33) ise gol ve asist türünden müsabakaya herhangi bir katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, mağlubiyet durumunda erken evrede gerçekleştirilen toplam 213 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 18 oyuncunun (%8,45) 1 gol, 2 oyuncunun (%0,94) 2 gol atarak, 10 oyuncunun (%4,69) 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 183 oyuncunun (%85,92) ise gol ve asist türünden müsabakaya herhangi bir katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik ve mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 29 oyuncunun (%8,41) 1 gol, 3 oyuncunun (%0,87) 2 gol atarak, 19 oyuncunun (%5,51) 1 asist, 1 oyuncunun (%0,29) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist türünden müsabakaya herhangi bir katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklikteki skor durumuna göre katkı türleri açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, değişiklikteki skor durumu ile katkı türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(4)=2,377, p>0,05$).

Tablo 4.21: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Değişiklik Dönemine Göre Katkı (Gol ve/veya Asist) Açısından Karşılaştırılması

Değişiklik dönemi	Katkı				Toplam		df	χ^2	P
	Katkı yok		Katkı var		n	%			
	n	%	n	%					
İlk devre içerisi	77	79,38	20	20,62	97	28,12			
Devre arası	216	87,10	32	12,90	248	71,88	1	3,243	0,072
Toplam	293	84,93	52	15,07	345	100,00			

Tablo 4.21’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklik dönemine göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ilk devre içerisinde gerçekleştirilen toplam 97 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 20 oyuncunun (%20,62) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 77 oyuncunun (%79,38) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında devre arasında gerçekleştirilen toplam 248 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 32 oyuncunun (%12,90) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 216 oyuncunun (%87,10) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılan erken evre ofansif oyuncu değişiklikleri birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 52 oyuncunun (%15,07) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklik dönemine göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, değişiklik dönemi ile katkı (gol ve/veya asist) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(1) = 3,243, p > 0,05$).

Tablo 4.22: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Değişiklik Dönemine Göre Katkı Türleri Açısından Karşılaştırılması

Değişiklik Dönemi	Katkı türleri										Toplam	df	χ^2	P	
	1 gol		2 gol		1 asist		1 gol ve 1 asist		Katkı yok						
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
İlk devre içerisi	12	12,37	1	1,03	7	7,22	0	0,00	77	79,38	97	28,12			
Devre arası	17	6,85	2	0,81	12	4,84	1	0,40	216	87,10	248	71,88	4	4,160	0,385
Toplam	29	8,41	3	0,87	19	5,51	1	0,29	293	84,93	345	100,00			

Tablo 4.22’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklik dönemine göre katkı türleri açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ilk devre içerisinde gerçekleştirilen toplam 97 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 12 oyuncunun (%12,37) 1 gol, 1 oyuncunun (%1,03) 2 gol atarak, 7 oyuncunun (%7,22) 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 77 oyuncunun (%79,38) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında devre arasında gerçekleştirilen toplam 248 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 17 oyuncunun (%6,85) 1 gol, 2 oyuncunun (%0,81) 2 gol atarak, 12 oyuncunun (%4,84) 1 asist, 1 oyuncunun (%0,40) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 216 oyuncunun (%87,10) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılan erken evre ofansif oyuncu değişiklikleri birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 29 oyuncunun (%8,41) 1 gol, 3 oyuncunun (%0,87) 2 gol atarak, 19 oyuncunun (%5,51) 1 asist, 1 oyuncunun (%0,29) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklik dönemine göre katkı türleri açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, değişiklik dönemi ile katkı türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(4) = 4,160, p > 0,05$).

Tablo 4.23: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Ev Sahibi ve Deplasman Takımlarına Göre Katkı (Gol ve/veya Asist) Açısından Karşılaştırılması

Takımlar	Katkı				Toplam		df	χ^2	P
	Katkı yok		Katkı var		n	%			
	n	%	n	%					
Ev sahibi takım	142	86,06	23	13,94	165	47,83			
Deplasman takımı	151	83,89	29	16,11	180	52,17	1	0,317	0,573
Toplam	293	84,93	52	15,07	345	100,00			

Tablo 4.23’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımlarına göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede ev sahibi takımlar tarafından gerçekleştirilen toplam 165 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 23 oyuncunun (%13,94) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 142 oyuncunun (%86,06) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında deplasman takımları tarafından gerçekleştirilen toplam 180 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 29 oyuncunun (%16,11) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 151 oyuncunun (%83,89) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ev sahibi ve deplasman takımları tarafından yapılan erken evre ofansif oyuncu değişiklikleri birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 52 oyuncunun (%15,07) oyuna katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist olarak müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımlarına göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, ev sahibi ve deplasman takımları ile katkı türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(1) = 0,317, p > 0,05$).

Tablo 4.24: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Ev Sahibi ve Deplasman Takımlarına Göre Katkı Türleri Açısından Karşılaştırılması

Takımlar	Katkı türleri										Toplam	df	χ^2	P	
	1 gol		2 gol		1 asist		1 gol ve 1 asist		Katkı yok						
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Ev sahibi takım	15	9,09	1	0,61	6	3,64	1	0,61	142	86,06	165	47,83			
Deplasman takımı	14	7,78	2	1,11	13	7,22	0	0,00	151	83,89	180	52,17	4	3,578	0,466
Toplam	29	8,41	3	0,87	19	5,51	1	0,29	293	84,93	345	100,00			

Tablo 4.24'de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımlarına göre katkı türleri açısından karşılaştırılması gösterilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede ev sahibi takımlar tarafından gerçekleştirilen toplam 165 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 15 oyuncunun (%9,09) 1 gol, 1 oyuncunun (%0,61) 2 gol atarak, 6 oyuncunun (%3,64) 1 asist, 1 oyuncunun (%0,61) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 142 oyuncunun (%86,06) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında deplasman takımları tarafından gerçekleştirilen toplam 180 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 14 oyuncunun (%7,78) 1 gol, 2 oyuncunun (%1,11) 2 gol atarak, 13 oyuncunun (%7,22) 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 151 oyuncunun (%83,89) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik veya mağlubiyet durumlarında ev sahibi ve deplasman takımları tarafından yapılan erken evre ofansif oyuncu değişiklikleri birlikte değerlendirildiğinde, gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında 29 oyuncunun (%8,41) 1 gol, 3 oyuncunun (%0,87) 2 gol atarak, 19 oyuncunun (%5,51) 1 asist, 1 oyuncunun (%0,29) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise gol ve asist türünden müsabakaya katkı sağlamadığı belirlenmiştir. Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımlarına göre katkı türleri açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, ev sahibi ve deplasman takımları ile katkı türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(4) = 3,578, p > 0,05$).

Tablo 4.25: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Puan Kazanma Durumuna Göre Katkı (Gol ve/veya Asist) Açısından Karşılaştırılması

Puan kazanma	Katkı				Toplam		df	χ^2	p
	Katkı yok		Katkı var		n	%			
	n	%	n	%					
Puan kaybetme*	43	93,48	3	6,52	46	13,33			
Puan değişikliği yok**	187	90,78	19	9,22	206	59,71	2	29,591	0,000
Puan kazanma***	63	67,74	30	32,26	93	26,96			
Toplam	293	84,93	52	15,07	345	100,00			

* Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan veya beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

*** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan veya beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan veya mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

Tablo 4.25’de beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin puan kazanma durumuna göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması gösterilmiştir.

Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 46 oyuncudan 43’ünün (%93,48) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 3’ünün (%6,52) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı belirlenmiştir. Mağlubiyet durumundayken mağlubiyet ile sonuçlanan ve beraberlik durumundayken beraberlik ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 206 oyuncudan 187’sinin (%90,78) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 19’sinin (%9,22) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı tespit edilmiştir. Mağlubiyet durumundayken beraberlik ile sonuçlanan, beraberlik durumundayken galibiyet ile sonuçlanan ve mağlubiyet durumundayken galibiyet ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 93 oyuncudan 63’ünün (%67,74) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 30’unun (%32,26) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı tespit edilmiştir.

Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin puan kazanma durumuna göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı sağlaması ve

sağlamaması ile puan kazanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2(2) = 29,591$, $p < 0,05$). Bu sonuca göre erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı (gol ve/veya asist) sağladığı mağlubiyet veya beraberlik durumlarındaki müsabakalarda puan kazanma durumunun anlamlı düzeyde daha çok gerçekleştiği belirlenmiştir. Diğer taraftan erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı mağlubiyet veya beraberlik durumundaki müsabakalarda puan değişikliği olmama durumunun anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.26: Beraberlik veya Mağlubiyet Durumlarında Erken Evrede Yapılan Ofansif Oyuncu Değişikliklerinin Puan Alma Durumuna Göre Katkı (Gol ve/veya Asist) Açısından Karşılaştırılması

Puan alma	Katkı				Toplam		df	χ^2	p
	Katkı yok		Katkı var		n	%			
	n	%	n	%					
1 puan alma*	22	78,57	6	21,43	28	8,12			
2 puan alma**	33	66,00	17	34,00	50	14,49			
3 puan alma***	8	53,33	7	46,67	15	4,35			
Puan değişikliği yok****	152	89,94	17	10,06	169	48,99	5	35,221	0,000
Puan değişikliği yok*****	35	94,59	2	5,41	37	10,72			
1 puan kaybetme*****	43	93,48	3	6,52	46	13,33			
Toplam	293	84,93	52	15,07	345	100,00			

* Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

*** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında galibiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

**** Mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalar.

***** Beraberlik durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalar.

Tablo 4.26’da beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin puan alma durumuna göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması gösterilmiştir.

Buna göre araştırma kapsamında yer alan sezonlarda (2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında) mağlubiyet durumundayken erken evre ofansif oyuncu değişikliği sonrasında beraberlik ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 28 oyuncudan 22’sinin (%78,57) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 6’sının (%21,43) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı belirlenmiştir. Beraberlik durumundayken galibiyet ile sonuçlanan

müsabakalarda oyuna giren toplam 50 oyuncudan 33'ünün (%66,00) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 17'sinin (%34,00) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı tespit edilmiştir. Mağlubiyet durumundayken galibiyet ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 15 oyuncudan 8'inin (%53,33) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 7'sinin (%46,67) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı belirlenmiştir. Mağlubiyet durumundayken mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 169 oyuncudan 152'sinin (%89,94) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 17'sinin (%10,06) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı tespit edilmiştir. Beraberlik durumundayken beraberlik ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 37 oyuncudan 35'inin (%94,59) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 2'sinin (%5,41) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı belirlenmiştir. Beraberlik durumundayken mağlubiyet ile sonuçlanan müsabakalarda oyuna giren toplam 46 oyuncudan 43'ünün (%93,48) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 3'ünün (%6,52) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı belirlenmiştir.

Beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin puan alma durumuna göre katkı (gol ve/veya asist) açısından karşılaştırılması amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Ki-kare testi sonucunda, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı (gol ve/veya asist) sağlaması ve sağlamaması ile puan alma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2(5) = 35,221$, $p < 0,05$). Bu sonuca göre erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı sağladığı beraberlik ve mağlubiyet durumundaki müsabakaların galibiyet ile sonuçlanma durumunun anlamlı düzeyde daha çok gerçekleştiği belirlenmiştir. Diğer yandan erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı sağlamadığı mağlubiyet durumundaki müsabakaların mağlubiyet ile sonuçlanma durumunun anlamlı düzeyde daha çok gerçekleştiği belirlenmiştir.

4.2. NİTEL BULGULAR

4.2.1. Psikolojik Farkındalık

Futbolda veriyi merkeze alan yaklaşımlar üzerinden şekillenen anlayışlar ve istatistiki veriler üzerinden oyun analizleri yaparak teknik direktörlere detaylı bilgi sağlayan yazılımlar giderek popülerleşmektedir. Maçların devre arası ve sonrası değerlendirmelerinde oyuncuların koşu mesafeleri, pozisyon bilgileri, pas yüzdeleri gibi standartlaştırılmış verilerin sunulmasının yanında maç esnasında sunucular anlık veriler aktararak hem oyunun gidişatını

anlatmakta hem de izleyici/dinleyicileri oyunun içinde tutmaktadır. Tüm bu veri temelli istatistikî analizler karşısında ölçülmesi, takip edilmesi, geliştirilmesi ya da anlık müdahalelerle maksimum verim elde edilmesi en zor alan “sporcu psikolojisidir”.

Teknik direktör ve oyuncuların oluşan katılımcı grubuna mülakatın girişinde ortak bir soru yöneltilmiş ve bu soru ile birlikte spor psikolojisinin, oyuncu performansı üzerine etkileri hakkında var olan farkındalık seviyesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılar oyuncu performansına etki eden fiziksel faktörleri bir tarafa bırakarak psikolojik faktörlere odaklanan cevaplar vermişlerdir. Ortak kanı günümüz futbolunun giderek artan bir şekilde oyuncuların psikolojik yönden desteklenerek verimliliklerini artırmaya ilişkin çalışmaların önem kazandığı yönündedir. Psikolojinin performans üzerindeki etkisine yönelik oluşan farkındalığı bir teknik direktör şu şekilde ifade etmiştir:

“Psikolojinin başarı ve performans olarak etkisinin olduğunu düşünüyorum. Bunu inkar etmek çok zor. Çünkü yaptığımız iş her ne kadar profesyonelce de olsa sonuçta insan tarafından yapılan bir iş ve insanın da duyguları olduğu için bu tarz psikolojik durumların; performansı, başarıyı, başarısız olmayı doğrudan etkilediğini düşünüyorum. Böylece olumlu ya da olumsuz performans alma durumuna sahiptiniz.” (TD2)

Futbol bir takım sporudur ve farklı kişilik özelliklerine sahip birçok oyuncunun bir arada hareket etmesini zorunlu kılar. Bu çerçevede futbolcuların hem kendileri için hem de takım arkadaşları için ortaya koyacakları farkındalık, elde edilmesi amaçlanan bir başarı için önemlidir: “Her oyuncu farklıdır. Bireysel olarak cevap verecek olursam ülkemizdeki sporcular duygusallıkla ilerliyor. Ülkemizde psikolojinin oyuncular üzerindeki etkisi %80-%90 aralığında. Kendi açımdan baktığım zaman ise %100 oranındadır.” (İDG1) Bu ifadeleri destekler nitelikte diğer bir oyuncunun açıklamasını da ise: “Benim duygusal bir yapım var, futbolcular genelde duygusaldır.” (DAÇ2) yorumu ile karşılaşılmaktadır. Futbolun en önemli unsurlarından birisi olan oyuncular, kendilerini duygusal olarak tanımlamakta ve bu yüzden psikolojik faktörlerin performanslarını yüksek oranda etkilediğini vurgulamaktadır. Katılımcı bir teknik direktör oyuncuların bu durumunun önemine dikkat çekmektedir: “Bazı oyuncuların maça ya da antrenmana odaklanması yeteri kadar iyi olmazken bazı oyuncular ise çok farklı bir duruş, farklı bir odaklanma gösteriyor. Bu da oyuncunun hem maça hem de antrenmanda performansının daha farklı seviyelerde olmasını sağlıyor.” (TD1) Oyuncular arasında ortaya çıkan bu farklılıkların hem bireysel hem de takım performansına yansımaları

sadece yaşanan an içerisindeki uygulamalarla çözümlenemeyebilir. Bu durumu kontrol altında tutabilmek ve bilinirliği artırabilmek adına transfer dönemindeki yaklaşımlar büyük bir öneme sahiptir:

“Oyuncuların antrenman geçmişlerini de bilmek gerekiyor. Baskı altında ne kadar performans verebiliyorlar, antrenman yaptıkça bu psikoloji onları daha da yoruyor mu? Bu yüzden oyuncunun da geçmişini bilmek, transfer yaparken bunlara da dikkat etmek lazım. Uzun vadeli çalıştığımızda bu bilgilere sahip olabiliyorsunuz ama gününbirlik gelip gittiğimiz zaman yani takımlarda kısa vadeli çalıştığımızda bu bilgilere sahip olamıyorsunuz. Oyuncuların ne antrenman geçmişini, ne de psikolojik özelliklerini bilmiyorsunuz.”
(TD4)

Psikolojik özelliklerin yeterince göz önünde bulundurulmaması ve sezon içerisinde karşılaşılan zorlukların farklılık göstermesi ile birlikte istenilen sonuçların elde edilememesi söz konusudur. Bir oyuncu, deneyimlerinden yola çıkarak: “Psikoloji futbol içerisinde geri plana atılmış ama performansı etkileyen en önemli şey ” (İDG2) olarak bahsetmektedir. Psikolojik durumların oyuncu performansındaki etkisi dikkate alınarak fiziksel, teknik ve taktik analizler gibi psikolojik özelliklerin de tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır:

“Hedefe oynayan takımlarda oyuncu bazen baskıyı kaldıramıyor. Bir başka takımda çok iyi performanslar gösterip örneğin seyircisi olmayan ya da orta sıralara oynayan takımdan gelen bir oyuncu hedefe oynayan takımda ise aynı başarıyı o oranda gösteremiyor. Bu da psikolojiye dayanıyor diye düşünüyorum.” (TD2)

Her takım belli hedeflerle yola çıkmakta ve bir sezon boyunca amaçlanan başarı kriterleri doğrultusunda hareket etmektedir. Konulan hedefler, sezon içerisinde karşılaşılan değişkenler dikkate alındığında takım üzerinde psikolojik olarak ortaya çıkan bir yük oluşmaktadır: “Son maçta ligde kaldığım da oldu, son maç averajla şampiyon olduğum da oldu. Bütün spor dallarında baskı hissedebiliyorsun. Bu durum maçın skoruyla alakalı, puan durumu ile alakalı olabilir ya da şampiyonluğa oynuyorsan başka, play offa oynuyorsan başka, düşmeye oynuyorsan başka da olabilir.” (TD4) Futbol yüksek rekabet düzeyi nedeni ile kendi içerisinde çok fazla değişken barındırmaktadır. Bu nedenle kısa zaman içerisinde farklılık gösteren birçok faktörle karşılaşabilmektedir. Teknik direktörün yukarıda ifade ettiklerine paralel olarak ama farklı bir açıdan değerlendirme yapan bir oyuncu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Karşılaşacağın rakibe göre, psikolojik olarak farklı bir motivasyonla hazırlanabiliyorsun. Karşı takım üst liglerde, üst seviyelerde oynayan bir takım ya da köklü bir kulüp ise kendini daha iyi gösterebilmek için daha fazla konsantrasyonla, daha fazla özgüvenle diğer maçlardan farklı olarak ekstra maça hazırlanmıyorsun. Bu durumu bazı maçlarda rakip takım için de görüyorum. Rakibimizin daha önceki maçlarını analiz ediyor ve bazı oyuncuların pek fazla bir şey yapamadığını görüyoruz. Ama bizim maça geldiğinde daha fazla motivasyonla, psikolojik olarak kendini hazırlayarak beklenmedik iyi bir performans sergiliyor.” (İDÇ1)

Futbolda anlık meydana gelen büyük değişimler çoğu zaman atletik performansla açıklanamaz. Yani bir hafta içerisinde oyuncunun performansında görülen olumlu bir değişimin sebebi çoğu zaman fiziksel ve fizyolojik parametrelerden ziyade psikolojik, zihinsel ve sosyal durumlarla ilgilidir. Futbolcuların performansını etkileyen faktörler yalnızca atletik performans göstergeleri değildir: “Bu iş sadece fiziksel ve taktiksel bir iş değil. Özellikle oyuncunun psikolojik olarak hazırlanması, bunun hem oyuncunun kendisi tarafından hem teknik ekip tarafından çevresel faktörleri de içerisine alarak değerlendirilmesi oldukça önemli.” (TD1) Diğer teknik direktörlerin de atletik performans ve psikoloji üzerine yaptığı değerlendirmeler farkındalık düzeyi açısından paralellik göstermektedir: “Psikolojinin etkisi olmazsa olmazlardan. Sadece fiziksel performans, oyuncunun yeteneği, oyun bilgisi değil psikoloji de çok önemli diye düşünüyorum.” (TD2) “Performansın iki tane ayağı var. Biri fizik ve taktik diğeri ise mental özellikler. Birinden birisi olmadığında kesinlikle yüzde yüz başarı olmuyor.” (TD4) Bu değerlendirmeler doğrultusunda teknik direktörlerin oyuncu performansını bütüncül bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Oyuncuların bu konu özelindeki yaklaşımlarında teknik direktörlerin bakış açısına benzer: “Futbolcunun elbette ki fiziksel anlamda kendine iyi bakması gerekiyor. Bu doğru ama futbolda bu işin diğeri de psikoloji. Psikolojini ne kadar sağlam tutarsan futboldaki performansına bir o kadar yansıyor.” (İDÇ1) bir durum olduğu kadar eleştirel bir bakış açısının da ortaya çıktığı görülmektedir:

“Biz antrenmanlarda çoğu kez atletik olarak çalışmalar gerçekleştiriyoruz. Ama futbolda performansla etki eden tek şey atletik yapı değil. Hafta sonu maçlara çıktığımızda sadece kuvvetli olmamız ya da çok koşmamız bize maçı kazandırmıyor. Motivasyon, stres, baskı, özgüven gibi birçok durumla karşılaşıyorum. Zaten her gün antrenman yapıyoruz. Kuvvetliyim, koşuyorum, atlayıp zıplıyorum. Karşımda maça çıkan rakiplerimde aynı. Ondan dolayı bence maçın kazanılması için bunlar zaten bizde var. Fark

yaratacak başka şeylere ihtiyaç duyuyoruz. Bence bu farkı yaratacak, maçı kazandıracak en önemli şey psikoloji.” (İDG2)

Futbol antrenmanlarının ana amacı ideal performans düzeyine ulaşmak ve bunu uzun süre devam ettirebilmektedir. İDG2'nin eleştirel bakış açısından yola çıkılacak olur ise antrenmanlarda ağırlıklı olarak atletik yapı üzerine çalışmalar yapıldığı, performansa etki eden psikoloji gibi diğer unsurlar üzerinde ise fazla durulmadığı sonucu çıkarılmaktadır. Bu durumda antrenmanı planlayan antrenörlerin bir eksikliğinden bahsedilirken aynı konu özelinde bir teknik direktör ise oyunculara yönelik eleştirisini dile getirmektedir:

“Bu iş oyuncuda bitiyor. Oyuncunun hem antrenmana hem maça kendini hazırlaması, odaklaması, burada yapacağı işe kendini yüzde yüz hazırlaması çok önemli. Bu durum verimin daha fazla olmasını sağlıyor. Oyuncuların bu dönemde bu konu hakkında kendilerini ne kadar hazırladıkları, ne kadar bu konuda verimli oldukları bence biraz soru işareti.” (TD1)

İDG2 ve TD1'in eleştirel yaklaşımları her ne kadar antrenörün futbolculardan ya da futbolcuların antrenörlerinden bu konudaki beklentilerini gösterse de bir problem tespitini de bize sunmaktadır. Ayrıca çalışmamıza katılan ve aynı lig seviyesinde olan diğer bir teknik direktör de bu konu özelinde TD1'e karşıt bir görüş beyan etmektedir:

“Ülkemizde hep yapamayınca sporcu grubu suçlanıyor ama aslında biz teknik direktörler de bundan sorumluyuz. Oyuncuları iyi tanımamız gerekiyor, iyi hazırlamamız gerekiyor. Ben sana güveniyorum söylemi sözde değil uygulamada olması gerekiyor. Antrenör, davranışı ile uygulamaları ile oyuncusuna hissettirebiliyor ise bence oyuncunun performansı daha da artıyor. Ben genç oyuncularla da çalıştım, yaş anlamında 30-35 yaş aralığında oyuncularla da çalıştım fark etmiyor. Hepsinin bu anlamda teknik direktörün vereceği değere ve katkıya ihtiyacı var. Onların performansına bu şekilde katkı sağlanacaktır diye düşünüyorum.” (TD3)

TD3'ün ifadeleri, oyuncuların ideal performans seviyesine ulaşabilmesi için gerekli olan bir yaklaşımı göstermektedir. Oyuncu mülakatlarında bu görüşü destekleyen önemli bulgularla karşılaşılmıştır. İki farklı oyuncu, iyi performans sergileyerek elde ettikleri başarıların altında yatan gücü şu şekilde ifade etmektedirler: “Başarı yakaladığım takımlara baktığımda kendimi mutlu, huzurlu hissettiğimi, bana güvenildiğini görüyorum. Bu nedenle

iyi performanslar sergilediğimi düşünüyorum. Diğer takımlardaki durumu değerlendirdiğimde ise sıradan bir oyuncu olarak takımda durduğumu görüyorum.” (DAÇ2) “Ben futbol oynadığım yerlerde değer gördüğüm zaman sevdiğimi hissettiğim zaman çok başarılı oldum. Rekabete sokulduğumda, çok fazla hakkım yokmuş gibi olduğunda, çok fazla arkamda durulmadığında hep başarısız oldum.” (İDG1) Futbol takımlarının yapısal özellikleri içerisinde kulüp yöneticileri, teknik ekip, oyuncular, seyirciler gibi unsurların varlığından bahsedilebilmektedir. Bir takımın ya da bir oyuncunun başarılı olabilmesi, bu unsurların koyulan hedefler doğrultusunda ortak hareket edebilme kabiliyetine bağlıdır. Bir oyuncu başarılı olabilmesi için gerek duyduğu birlikteliği şu şekilde ifade etmektedir:

“Hem antrenörümünden hem takım arkadaşımından gelen güzel iletişim. Karşıdaki insanın sana küçük bir tebessümü bile seni çok sevindirir, mutlu eder. O enerjiyi karşı tarafa vermek çok önemli. Ben enerjiye çok inanırım, karşı taraftan aldığım enerjiyi aynı şekilde sen de ona verirsin. Bazen takım arkadaşların olur, bazen antrenörün olur, bazen de başkan olur. Ben özellikle arkadaşlığı çok önemsiyorum. Samimiyet çok önemli. Yapmacık tebessümler değil de samimi, dürüst gerçek arkadaşlıklara inanıyorum. Bu da sahadaki performansına yansıyor.” (İDÇ2)

İDÇ2'nin ifadelerinde başarının elde edilebilmesi için iletişim, samimiyet, dürüstlük, arkadaşlık gibi kriterler ön plana çıkmaktadır. Çalışmamıza katılan diğer bir oyuncu bu görüşleri teyit eder nitelikte söylemler ortaya koymakla birlikte, deneyimlerinden yola çıkarak bu duyguları kendisine yaşatan takım sayısının az olduğunu vurgulamaktadır:

“Teknik ekip ile, takım arkadaşlarım ile, yöneticiler ile samimi bir ortam olmasını istiyorum ve bu ortam oluştuğunda aidiyet duygusu ile daha farklı oynadığımı düşünüyorum. Kulüplerde o aidiyeti yaşadığım zaman verdiğim performans daha fazla oluyor. Ben burada bir sene kalacağım, geçiciyim diyerek maddi odaklı hareket ederek oynadığım zaman istediğim performansı veremiyorum. Hem sakatlığa açık oluyorsun hem de performans anlamında giriş çıkış daha fazla oluyor gibi örnekler verebilirim. Aidiyet duygusunu yakaladığım takım sayısı da çok fazla olmuyor. Kariyerimde 15 takımda oynamışumdur ama 3-4 takımda bu durumu yaşadım. Çıkış trendini bu tarz takımlarda yakalıyorum. Bu duyguyu bana yaşatan, gerçek anlamda bana değer veren takımlarda iyi performans sergiliyorum.” (DAG1)

Tecrübe her alanda olduğu gibi futbol dünyası içerisinde de büyük önem taşımaktadır. Futbol müsabakalarında karşılaşılan durumlar birbiri ile benzerlik gösterebilmekte ve edinilen deneyimler sayesinde yaşanacak olan yeni bir duruma karşı hazır hale gelinebilmektedir. Futbol sahalarında, daha tecrübeli oyuncular ile genç oyuncular her ne kadar farklı durumlarla karşılaşmasa da yaşanan aynı olaylara karşı verdikleri yanıtlar farklılık gösterebilmektedir: “Profesyonel oyuncularız ve gençken bu durumlar beni daha fazla etkiliyordu. Şimdilerde de etkilemediğini söyleyemem ama gençliğime göre daha az etkileniyorum.” (İDG2) Diğer bir oyuncu futbolun içerisinde elde edilen tecrübenin faydalarından şu şekilde bahsetmektedir:

“Daha genç olduğum dönemlerde psikolojik olarak baskıyı hissediyordum. Örneğin seyirci tarafından, yönetim tarafından, antrenör tarafından kaynaklanan baskı oluyordu. Ama yaşım ilerledikçe, tecrübe kazandıkça ful statlarda oynadığımız maçlardaki atmosfere bile alışıyorsun. Hatta seyirciyi bir noktadan sonra duymuyorsun. Tabi ki bu durumlar maça adapte olduysan, psikolojik olarak iyi hazırlandıysan geçerli.” (DAG2)

Psikolojik dayanıklılık zaman içerisinde gelişebilen ve maruz kalınan durumlar neticesinde kontrol altına alınabilen bir süreci ifade etmektedir: “Yaklaşık olarak 15 yıldır profesyonel futbol hayatımı devam ettiriyorum. Futbolda en önemli şey psikoloji, psikolojinin üstesinden gelebilersen futbol ömrünü de uzatabiliyorsun.” (İDÇ1) Genç yaşlardan itibaren hem antrenmanlarda hem de maçlarda karşılaşılan sayısız deneyimler sonucunda ideal performansın elde edilebilmesi için psikolojik faktörlerin yönetilebilir özellikte olduğunu görmek gerekmektedir:

“Güçlü camialarda oynadığım için oluşan baskıyı kaldırabiliyorum. Bu atmosferlere alıştım. Maçlara çıkmadan oluşacak o baskıyı, o atmosferi daha önceden düşünüp başuma şunlar gelebilir diye kendimi hazırlayıp çıktığımda çok fazla olumsuz bir durum yaşamıyorum. Maçın gidişatında kötü durumlar olabiliyor, futbolcu bu durumlarda etkilenebiliyor, benim de etkilendiğim dakikalar oluyor. Ama bu durumu yönetmeyi biliyorum. Bu duyguları yönetmeyi bildiğim için çok yıpranmıyorum. Futbolcunun sahanın içerisinde bu durumu yönetmesi gerekiyor. Zor bir durum ama soğukkanlı olmak gerekiyor. Bu durumu yönetmek kolay bir şey değil ama büyük camialarda oynadıkça bu duruma alışıyorsun. Yaşadıkça, daha fazla tecrübe ettikçe bu durumu kontrol altında tutmaya başlıyorsun.” (DAÇ1)

Baskı altında doğru karar verebilme, stres, kaygı, korku, heyecan gibi birçok psikolojik faktör performansı etkileyen etmenler olarak görülse de bu durumların ideal seviyede tutulması gerekmektedir. Düşük seviyede ya da yüksek seviyede oluşan psikolojik faktörler performans düşüşlerine yol açabilmektedir. Profesyonel futbol, performans odaklı bir bakış açısına sahiptir ve istenilen seviyeye gelinebilmesi için bütün kaynaklar en verimli şekilde kullanılmalıdır. Hiç kuşkusuz spor psikologlarının bu süreç içerisinde konumlandırılması ciddi kazanımları da beraberinde getirecektir. Lakin bir oyuncu bu konu hakkında ülke futbolundaki açığa dikkat çekmektedir:

“Bizim ülkemizde ciddi bir eksik, bütün kulüplerin spor psikologları ile çalışması gerekiyor. Psikolojik danışmanlık ülkemizdeki kulüplerde olmadığı için futbolcular bu durum ile farklı şekilde mücadele ediyor. Kimisi dua ederek, kimisi mental açıdan farklı şeyler yaparak devam ediyor. Bu konuda profesyonel olmalıyız.” (İDG1)

Ülkemizdeki futbol kulüplerinin yönetsel yapısı içerisinde spor psikolojisine yönelik farkındalık düzeyi yeterli seviyede olmasa da olumlu gelişmelerin yaşandığı da görülmektedir: “Son dönemde biraz daha spor psikologlarının, psikolojik danışmanların devreye sokulması ve oyuncuların psikolojik olarak bu işe hazırlanması noktasında olayın farklı noktaya getirilmeye çalışıldığına şahitlik ediyoruz.” (TD1) Spor psikologlarının kulüp bünyesinde yer alması veya sporcuların özel danışmanlık alması gibi durumlar bir gereklilik haline dönüşmektedir. Bu durumu değerlendiren bir teknik direktör şu ifadeleri kullanmıştır: “Biz bu işi elimizden geldiği kadar profesyonellerle yapmaya çalışıyoruz yani spor psikologları ile çalışmak istiyoruz.” (TD4) Teknik direktörler gibi oyuncular da bu durumun önemine dikkat çekmektedirler: “Destek almak gerekiyor. Şimdiki deneyimimle görüyorum ki bundan 10 yıl önce psikolojik olarak bir destek alabilseydim bana olumlu etkileri olurdu.” (DAÇ2) Deneyimler ve yaşanmışlıklar neticesinde ortaya çıkan durum oyuncular açısından spor psikolojinin ya da psikolojik destek almanın önemine dikkat çekmektedir. Uzun yıllar boyunca gerçekleştirilen antrenman periyodları ve müsabaka dönemleri içerisinde karşılaşılan psikolojik zorluklar, oyuncular tarafından destek alınmasının gerekliliği bakış açısını da oluşturmuştur:

“Uzun yıllardır profesyonel futbol oynadığım için genç oyunculara da öneride bulunmuyorum, bütün oyuncuların psikolojik destek alması gerekli. Çünkü hayatınız futbol oluyor. Her sene yer değiştirebilirsiniz, farklı sorunlar olabilir; bu kaygılarla başa çıkmak tek kişinin üstesinden gelebileceği bir durum değil. Tek başına,

başta çıkabilmek zor olabiliyor. Bu yüzden kesinlikle psikolojik destek alınması gerektiğini düşünüyorum.” (İDG1)

Teknik direktörlerin ve oyuncuların varmış olduğu ortak kanı; psikolojik farkındalık nezdinde psikolojik desteğin var olması ve spor psikologlarının profesyonel futbol içerisinde görev alması doğrultusundadır. Psikolojinin performans üzerindeki etkisi ve futbolun kendi içerisinde barındırdığı ihtiyaçları değerlendiren bir teknik direktör kendi görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: “Futbolcunun motive olması, odaklanması, konsantre olması çok değerli ve önemli. Üst seviye kulüpler bir mentör ile çalışıyor.” (TD3) Diğer bir teknik direktör spor psikologlarının başarı üzerindeki etkisini şu şekilde örneklendirmektedir:

“.....’da çalışırken takımımızda performans düşüklüğü olmuştu. O arada takım istikrarlı kadro ile uzun süre devam edince biraz yoruldu. Kupa maçlarında da çok iyi gittik, ...’ı (süper lig takımı) eledik, ... (süper lig takımı) ile eşleştik derken hem ligde hem de kupada iyi gittik. Bu yüzden bayağı yorulduk. Hem mental yorgunluk hem fiziksel yorgunluk baş gösterdi. O süreçte lig maçında bir maçımız berabere bitti ve sosyal medyadan oyunculara tepki olmaya başladı. Çünkü hedef şampiyonluktu. Tepki olunca oyuncuların psikolojileri sıkıntıya girdi. Dolayısı ile ben bunu hem gözlemledim hem de duydum. Başkandan şöyle bir destek istedim. .... hocamız (spor psikoloğu) var ondan destek alırsak çok iyi olur dedim. .... hocamız (spor psikoloğu) bize yaklaşık 1 ay 1.5 ay psikolojik bir destek verdi. Oyuncular için çok olumlu bir dönüş oldu. Takımımız bayağı toparladı, nihayetinde de şampiyonluk geldi.” (TD2)

Spor psikologları ile çalışmak bazen bir oyuncunun, bazen bir takımın performansına etki ederek başarının elde edilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Bu durumu farklı bir boyutta değerlendiren teknik direktör ise deneyimlerini aktarmaktadır:

“Değerli psikologlarla, başarılı uzmanlarla çalışarak iyi oyuncular çıkardığım zamanlar da oldu. Daha önceki çalıştığım bir kulüpte iki tane spor psikoloğu vardı. Birisi küçük yaş kategorisi ile, diğeri de A takım kategorisi ile ilgileniyordu. O dönemlerde bunun ciddi katkısını gördük ve elit seviyede oyuncuların ortaya çıktığına şahitlik ettik.” (TD4)

Futbol kulüplerinin imkanları doğrultusunda ya da farkındalık düzeyleri bakımından spor psikologları ile çalışma durumları söz konusudur.

Herhangi bir mentör ile çalışmayan takımlarda ise teknik ekibin bu rolü üstlendiği görülmektedir: “Mentörlerle çalışma imkanına sahip değilsen kendi ekibimizdeki antrenörlerimizle yapmaya çalışıyoruz. Motivasyonu kendimiz sağlıyoruz, baskıyı kaldıramayan sporcularla bu şekilde çalışmalar yapıyoruz.” (TD4) Diğer bir teknik direktör ise bu durumu sadece imkanlar doğrultusunda değerlendirmeyip yapılan veya yerine getirilen bir görev olarak görmektedir: “Bizler de zaten teknik direktörlüğün yanında mentörlük de yapıyoruz diyebilirim.” (TD2) Farklı bir teknik direktör de yaptığı mentörlük içerisindeki bir konuşmayı örneklendirmiştir: “Oyuncuları bu konularda biraz daha rahat bırakmak gerekiyor. Hayatın sadece spordan ibaret olmadığını anlatmaya çalışıyorum, kendi aldığımız tecrübelerle bir şeyler anlatmaya çalışıyoruz oyunculara. Onları rahatlatmaya çalışıyoruz. Yüklerini hafifletmeye çalışıyoruz.” (TD4) Teknik direktörlerin bu bakış açısına karşıt görüş ortaya koyan bir oyuncu, antrenörlerin geliştirmesi gereken bir özelliği vurgulamaktadır:

“Antrenörlerimiz bence bu konularda eğitim almalı. Çünkü yıllardan beri farklı antrenörlerden aynı motivasyon konuşmalarını duyuyorum. Bence her zaman duyduğum aynı cümleler insanı etkilememeye başlıyor. Olumlu olarak etkileniyormuş gibi gösteriyorum ama aslında etkilenmiyorum. Çünkü hep aynı konuşmalar. Bizim gerçekten psikolojik olarak neye ihtiyacımız olduğunu bildiklerini düşünmüyorum. Başka takımları çalıştıran kullandıkları cümleleri gelip bizim takımımıza da kullanıyor. Orası başka burası başka. Bundan dolayı spor psikologlarına ihtiyaç var. Antrenörlerimiz psikologlar olmadığı için bu göreve soyunuyorlar ama bilinçli olduklarını sanmıyorum.” (İDG2)

İDG2 spor psikologlarına ihtiyaç duyulduğunu ama mevcut olmadığı için bu görevi yerine getiren teknik direktörlerin konu hakkında yetersiz kaldığını ön plana çıkartmaktadır. Bu durum bize spor psikologlarının sadece oyuncular için değil aynı zamanda teknik ekip için de gerekli olduğunu göstermektedir. Tıpkı oyuncularda olduğu gibi antrenörlerde de psikolojik farkındalık seviyesi veya psikolojik unsurların yönetilmesi açısından farklılıklar oluşabilmektedir. Bir teknik direktör ortaya koyduğu ifadeler ile İDG2'nin antrenörlerin eksikliği olarak vurguladığı durumu kendi bakış açısı ile açıklamaktadır:

“Burada asıl rol yine de teknik direktöre düşüyor. Teknik direktör aynı zamanda bir mentör olması gerekiyor, ben öyle düşünüyorum. Oyuncusunu iyi tanınması gerekiyor, her oyuncu farklı karakterdedir ve onların motivasyonunu, konsantrasyonunu etkileyecek şekilde

davranması gerekiyor. Kaygı düzeyi yüksek olan oyuncularını ona göre hazırlaması gerekir.” (TD3)

Teknik ekip içerisindeki antrenörler tarafından psikoloji özelinde ortaya konulan yöntemler oyuncular için önem arz etmektedir. Lakin bu durumu iki boyutta ele almak gerekmektedir. Doğru yaklaşımlar performansı olumlu, yanlış yaklaşımlar ise olumsuz yönde bir etkileyecektir: “Psikolojin iyiyse, güçlü ise daha özgüvenli ve daha verimli oynayabiliyorsun. Bu durumu futbolcuya sağlayan en önemli kişi de antrenördür, antrenörün verdiği özgüvendir. Aynı şekilde bir antrenör bir oyuncunun özgüvenini alt üst de edebilir.” (İDÇ2)

4.2.2. Erken Evre Oyuncu Değişikliği Kararı: Sebep-Sonuç İlişkisi, Algılanan Durum ve Süreç Analizi

Futbol antrenörleri antrenmanlarda ve maçlarda oyuncularının ya da takımının performansına etki edebilme potansiyeline sahiptir. Antrenmanlarda oyuncularına yönelik ikazlarını istedikleri an oyunu durdurarak gerçekleştirebilme imkanına sahip olan antrenörler, bir maçın gidişatını doğrudan etkileme konusunda ise sınırlı fırsatlara sahiptir. Bir futbol maçında devre arası zaman dilimi tek mola olarak dikkat çeker ve antrenörler oyuncularının performanslarına yönelik değerlendirmelerini ve ikazlarını ortaya koyabilmek için bu durumu kullanırlar. Antrenörlerin maç öncesinde ve devre arasında karar verici rolünün büyük bir etkisi olmakla birlikte, bu zaman dilimlerinin dışında maçların başlangıçlarından itibaren akan bir oyunda kontrolün ağırlıklı olarak oyuncuların elinde olduğu görülmektedir. Oyuncular stratejik ya da kurgulanmış oyun anlayışını uygularken antrenörler ise bu akışa etki konusunda sınırlı müdahaleler gerçekleştirebilmektedir. Antrenörlerin oyun akışına etki edebileceği en önemli uygulamalardan biri oyuncu değişikliğidir. Antrenörler iyi planlanmış oyuncu değişiklikleri kullanmaya eğilimindedir ve futbol maçlarındaki oyuncu değişikliklerinin ağırlıklı olarak ikinci devre içerisinde yapıldığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili çalışmamıza katılan bir oyuncu şu ifadeleri kullanmaktadır: “Genelde değişiklikler ikinci devre içerisinde gerçekleştirilir. Böyle alışkanlığımız var. ” (İDG2) Lakin futbol maçlarında oyuncu değişiklikleri sadece ikinci devre içerisinde gerçekleşmemektedir. İlk devre içerisinde ve devre arasında da antrenörler tarafından çeşitli sebeplerle oyuncu değişiklikleri yapılabilmektedir. Antrenörlerin verdiği oyuncu değişikliği kararları bir takımın anlık başarısını ya da başarısızlığını ve bununla birlikte oyuncuların memnuniyeti ve algısı gibi psikolojik yönleri de etkiler (Wittkugel, Memmert & Wunderlich, 2022). Örneğin bir teknik direktör maçın erken evrelerinde yapılan bir değişikliği şu şekilde yorumlamaktadır:

“Bu tarz oyuncu değişiklikleri hassas bir konu. Oyuncu psikolojisi açısından, oyuncunun gelecekteki performansı açısından oldukça hassas. Geleceği ile alakalı olarak oyuncunun özgüvenini yok edersen bir daha toparlanması çok zor ve uzun zaman alır.” (TD4)

Teknik direktörler erken evre olarak değerlendirilebilecek bir oyuncu değişikliğini çeşitli amaçlarla ilk devre içerisinde ve devre arasında gerçekleştirebilmektedir. Her futbol müsabakasının kendine özgü bir hikayesi vardır ve birden fazla değişken nedeni ile teknik direktörler farklı hamleler yapma gereksinimi duyabilir. Bu çalışmada oyuncu değişikliklerinin farklı zaman dilimleri içerisinde yapılması üzerinde durulmuş, hem teknik direktör hem de oyuncu mülakatlarında ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılan oyuncu değişikliklerini birbirinden ayıran değerlendirmeler yapıldığı görülmüştür:

“Takım ile bir hafta boyunca hazırlanıyorsan ve takımı da tanyorsan ilk yarı içerisindeki değişikliklerin erken olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir karar verdim ve verdiğim bu karar doğrultusunda bir takım çıkarıyorum, çok çok ekstra bir durum olmadığı sürece sakatlık durumu hariç bu değişikliklerin ilk yarı içerisinde olmasını erken olarak düşünüyorum. Devre arasındaki değişikliklerde ise takımın performansını taktiksel anlamda çok uş noktada etkileyen ve çok kötü olan bir oyuncu varsa değişiklik olabilir diye düşünüyorum.” (TD3)

TD3 antrenmanlarda yapılan hazırlıklar ve oyuncular hakkındaki yeterli bilgisi ile bir karar verdiğini, bu nedenle ilk devre içerisindeki değişiklikleri erken olarak tanımladığını, devre arasında ise takımın genel performansına olumsuz etki edecek bir oyuncunun değiştirilebileceğini vurgulamaktadır. Bir oyuncu TD3’ün ilk devre içerisinde yapılan oyuncu değişikliğine yönelik bakış açısında yer alan ‘takımı tanıma’ konusunda yaptığı vurguyu destekler bir görüş belirtmiştir: “İlk 11’de başlatılan oyuncu antrenörün güvendiği oyuncudur. O ligdeki takımının iyi oyuncusudur. Dakika 30-35-40’da oyundan alınan oyuncuya karşıyım. Bekleyeceksin 10-15 dakika daha.” (DAG2) Bir teknik direktör de ilk devre içerisindeki değişiklikleri kolay tercih etmediğini ama devre arasındaki değişikliklerin ise normal olduğunu belirtmiştir: “İlk devre içerisindeki değişiklikleri sakatlık olmadan ya da absürt bir durum olmadan kolay kolay tercih etmem. Devre arası değişikliklerine her zaman okey, ama ilk yarı içerisinde hangi dakika olursa olsun çok absürt bir durum olmadıkça çok taraftar değilim.” (TD2)

Teknik direktörler tarafından yapılan hamleler o antrenörün tarzı, kişilik özellikleri, oyun anlayışı, mesleki bakış açısı gibi birçok durumu içerisinde

barındırır. Bazı teknik direktörler kendinden emin bir şekilde karar verici rolünü kullanabilmektedir. Araştırmamıza katılan bir teknik direktör hem ilk devre içerisindeki hem de devre arasındaki oyuncu değişikliklerini olağan olarak kabul etmiştir: “Ben bu oyuncu değişikliklerini normal olarak kabul ederim.” (TD1)

TD1’in görüşünde olduğu gibi, diğer bir teknik direktör hem ilk devre içerisindeki hem de devre arasındaki oyuncu değişikliklerini birlikte değerlendirmiş fakat farklı bir görüş beyan etmiştir: “Bu değişiklikleri erken olarak tanımlayabilirim. Ancak kimi zaman da yapılması gereken değişiklikler. Ben bu tarz değişiklikleri daha önce yaptım. Şu andaki düşüncelerime göre devre arasını mutlaka beklerim. Yüzde doksan dokuz beklerim.” (TD4) TD4 ayrı ayrı değerlendirme yapmaktan ziyade bir bütünü oluşturan parçaları kendi içerisinde karşılaştırma gereği duymuş ve ilk devre içerisinde değişiklik yapma gereksinimi oluştuğunda devre arasını beklemenin daha sağlıklı olacağına kanaat getirmiştir. Teknik direktörün yaşamış olduğu deneyim bir oyuncunun ilk devre içerisinde uğradığı değişiklik sonrasındaki duygu ve düşünceleri ile bağdaştırılabilmektedir:

“Antrenörüm beni 43. dakikada oyundan çıkardı. Çok kırıldım. O an neden 2 dakika daha bekleyip de devre arasında çıkartmadı diye düşündüm. O iki dakika bile benim için çok önemliydi. Bence bu değişiklik antrenörün egosu. Devre arasını beklersin, en azından beni de kaybetmemiş olursun.” (İDÇ2)

İDÇ2 ilk devrenin bitimine çok az bir süre kala oyundan çıkartılmasını anlamlandırmakta zorlandığını, bu durumun kendi performansından ziyade antrenörünün egosu olduğunu ifade etmektedir. Teknik direktörün devre arasını beklemeden verdiği bu karar neticesinde, ilerleyen dönem için kendisini de kaybetme ihtimalinin oluştuğunu vurgulamaktadır. Devre arasında yapılan oyuncu değişikliği ile oyundan alınan bir oyuncu ise ilk devre içerisinde yapılan oyuncu değişikliğini empati yaparak değerlendirmiştir: “İlk devre içerisindeki oyuncu değişiklikleri devre arasındakine göre daha kötü. Ben antrenör olsam ilk devre içerisinde kimseyi oyundan çıkartmam. İlk devre içerisindeki oyuncu değişiklikleri bence daha onur kırıcı olarak duruyor.” (DAÇ2) Devre arasında oyundan çıkan farklı bir oyuncu ise verilen kararın kendi performansı ile alakalı olmaması durumunda ortaya koyacağı yaklaşımı şu şekilde ifade etmektedir:

“Eğer şahsi olarak kötü bir performans göstermiyorsam ve devre arasında oyundan alınmıyorsam antrenörüm ile alakalı parlak düşüncelere sahip olamam. Art niyetli düşüncelerimde olabilir. Sakatlığım yoksa ve takım olarak da gerideyse benim oyundan

çıkmanı iyi niyetli olarak düşünmem. Farklı bir bakış açısına bürünebilirim.” (DAÇ1)

İlk devre içerisinde ve devre arasında yapılan oyuncu değişikliklerinin teknik direktörler tarafından verilen kararlar doğrultusunda yapıldığı ve bu kararların farklı sonuçları ortaya çıkartabileceği görülmektedir. Teknik direktörlerin görevleri gereği bir müsabaka esnasında takımı aleyhine oluşan durumlarda karar verici rolünü kullanmaları, oyuncular tarafından da kabul edilmektedir: “Kötü bir gidişat var ve antrenör bir şok etkisi ile oyuna hamle yapmak istiyor.” (İDG1) İstenilmedik bir durumda kalındığı zaman, teknik direktörlerin içerisinde buldukları süreç oyuncular tarafından ön görülebilmektedir: “Antrenör sahada kötü oynadığımızda bir hamle yapmak zorunda. O da yönetimden ya da taraftardan bir tepki alacak, o yüzden bir şey yapmak gerekliliği hissediyor. Bunu ilk yarı içerisinde yapanlar var devre arasında yapanlar var.” (DAÇ2)

Teknik direktörler tarafından yapılan oyuncu değişikliklerinin sebepleri sakatlık yaşayan veya kırmızı kart gören bir oyuncunun neden olduğu durumlardan bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede erken evre olarak değerlendirilebilecek bir süreçte teknik direktörlere hangi amaç ile oyuncu değişikliği yaptıkları sorusu yöneltilmiştir. Teknik direktörler ilk devre içerisindeki veya devre arasındaki oyuncu değişikliklerini tercih etmelerinin sebebini maçın skoru ile açıklamıştır: “Bence en önemli etkenlerden biri takımın o anda mağlup durumda olması.” (TD3) “Oyunun gidişatına göre değişir. Örneğin 2-0 mağlup durumda olursunuz stoper ya da ön libero almak yerine, her zaman ofansif oyuncu alma tercih edilir. Oyunun gidişatına göre değişir, skorun durumuna göre de değişir.” (TD2) “İhtiyaca göre bu durumu değerlendirilebilirim. Örneğin; maçın sonucu mağlup durumdasındır bu yüzden ikili forvete dönüş gösterirsin veya orta sahayı çoğaltıp savunmayı farklı bir hale getirip o anki maçın sonucuna ve gidişatına göre değişiklik yaparsın.” (TD1) “Bu değişiklikler skor ile ilgili, geride gidiyorsan bu değişiklikleri yapıyorsun ama skor lehimize ise bu değişiklikleri yapmaya sıcak bakmıyorsun. Ama skora ihtiyacın varsa mutlaka ofansif bir oyuncu ya da kreatif bir oyuncu olarak özellikle devre aralarında bu tarz değişiklikler yapıyoruz.” (TD4)

Futbol müsabakalarında özellikle ofansif oyuncuların oyuna dahil edilmesi takım lehine skor üretebilme çabası olarak görülmektedir. Teknik direktör görüşmelerinde maçın skorunun önemi ön plana çıkartılmış ve hücum gücü yüksek oyuncularla ya da taktiksel farklılıklarla oyuna etki edebilme çabası ifade edilmiştir. Bu tarz oyuncu değişikliğinin sebepleri kadar teknik direktörlerin oyuna dahil ettikleri ofansif oyuncuların beklentileri

ve sonuca etki edip edemedikleri de önemlidir. Teknik direktörler bu tarz oyuncu değişikliklerinden beklentilerini ve istenildik sonuçlar elde edilip edilmediğine yönelik görüşlerini ifade etmişlerdir: “Hücumun daha sağlıklı olabilmesi için, daha kreatif bir oyuncuyu oyuna sokabiliyoruz. Ama bazen etkiyi alabildiğimizi söylesek de bazen de bu etkiyi alamadığımız oluyor.” (TD1) Teknik direktör yaratıcı oyuncuları kullanarak hamle yaptığını lakini verimlilik konusunda ise kimi zaman olumlu etkiler oluştuğunu kimi zaman ise oluşmadığını belirtmektedir. Diğer bir teknik direktör ise bu konu hakkında çok boyutlu bir görüş belirtmiştir:

“Bu değişikliği zaten yapmışsak problemi çözememiştir. Problem çözmeye yönelik oyuncu değişikliği yapıyoruz. Problem çözmeye yönelik beklentilerimiz var. Problem nedir; adam eksiltmektir, orta yapmaktır; asisttir; goldür. Zaten onun için oyuna alıyoruz. Biz ofansif oyuncu almışsak çıkan oyuncu problemi çözememiştir, biz de giren oyuncuyu problemi çözmesi için almışızdır. Yaptığımız bu değişikliklerin zaman zaman amaca ulaştığı oluyor zaman zaman ise amaca ulaşmadığı oluyor. (TD2)

Bir müsabaka esnasında mağlup durumda olmak teknik direktörler tarafından problem olarak nitelendirilmekte ve bu problemin çözümü için oyuna dahil olacak oyuncu ön plana çıkmaktadır:

“Bu değişiklikler skor ile ilgili, geride gidiyorsan bu değişiklikleri yapıyorsun ama skor lehimize ise bu değişiklikleri yapmaya sıcak bakmıyorsun. Ama skora ihtiyacın varsa mutlaka ofansif bir oyuncu ya da kreatif bir oyuncu olarak özellikle devre aralarında bu tarz değişiklikler yapıyoruz. Bir eksiliği görüyoruz ki onu oyuna sokuyoruz. Öncelikle katkısından dolayı gerçekleştiririm. İstatistiklere baktığımız zaman ofansif oyuncuların yüzde seksen daha fazla gol attığını görüyoruz. Oyunu değiştirsin, katkı versin, daha coşkulu bir oyun oynasın, takımı biraz daha öne çıkarsın diye sokuyoruz.” (TD4)

TD4 ofansif bir oyuncunun oyuna dahil edilme gerekçesini bireysel olarak katkı verme ve takım oyununu pozitif yönde etkileme olarak ifade etmektedir. Ancak oyuna dahil edilen oyuncuların göstereceği performans teknik direktörlerin zihinlerinde canlandırdığı kurgulardan farklılık gösterebilir. Oyuna dahil edilen oyuncu üzerinden oluşturulan stratejiler farklı sebeplerden dolayı sahaya yansımayaabilmektedir. Bir teknik direktör oyuna aldığı ofansif oyuncudan beklentilerini, elde ettiği sonucu ve bu değişikliklerde yaşanabilecek kritik bir durumu ifade etmektedir:

“Mağlup durumdayken değişiklikte problem çözecek, bize orada becerisini kullanacak oyuncu çok önemli oluyor. Skora göre tabii ki oyuncu tercihini yapıyorsun. Çünkü becerisi yüksek bir oyuncudan beklenti oluşuyor. Değişiklikte rakibin savunma yaptığı alandaki blok arkasına koşu yapan bir oyuncu tercihimiz oluyor. Ya da geride kurulan bir savunma söz konusu ise koşu yapan oyuncudan ziyade becerisi yüksek, kalabalık alanda etkili oyuncu tercihimizi yapıyorum. Bu tarz ofansif oyuncu değişikliklerinde skora etki ettiğimizi, hücum hattındaki oyunculara yönelik yaptığımız değişikliklerle etki yarattığımızı düşünüyorum. Bu oyuncuyu ona göre hazırlamakla ilgili. Çünkü sonradan giren oyuncu en iyi şekilde hazırlanırsa maçı alıyorsunuz, ama bu hazırlık en iyi şekilde olmamış ise yaptığımız değişiklikler de avantaj sağlamıyor.” (TD3)

TD3'ün ortaya koyduğu görüş doğrultusunda sonradan oyuna girecek olan oyuncunun kendisini en iyi şekilde hazırlamış olması önem arz etmektedir. Bu konunun oyuncular tarafından nasıl algılandığı ortaya çıkacak olan performans için yol gösterici olacaktır:

“Oyuna ilk 11 de başlamak isterim. Çünkü ilk 11 de başlamak çok ayrı bir şey. Daha fazla konsantre oluyorsun, sonradan girmenin çok fazla zorlukları var. Bireysel açıdan değerlendirecek olursam ben oyundan çıkmak da istemem. Her futbolcu yedek kalmak istemez ama ben yedek kalmayı sorun eden birisiyim. Bu özelliğim benim kariyerimi çok etkiledi çünkü yedek kaldığımda, oynamadığımda davranışlarım çok farklılaşıyor. Her futbolcunun yapısı farklıdır” (İDG1)

Oyuncular ilk 11'de görev almayı bir takımın bünyesinde bulunmaktan çok daha değerli ve önemli görmektedir: “Ben kendimi hiçbir zaman hamle oyuncusu olarak görmedim. İlk 11 başladığım zamanki konsantrasyonun çok daha başka olduğunu düşünüyorum.” (DAG1) Bu durum bir teknik direktör gözüyle şu şekilde tanımlamaktadır: “Oyuncu hep ilk 11'de oynamayı hak ettiğini düşünür. Sonradan giren oyuncu hep aşağılandığını düşünüyor. Yaa ben nasıl oynamam düşüncesinde. (TD2) Oyuncular sonradan oyuna dahil edilmeyi yani bir hamle oyuncusu olarak görülmei ya da yedek olmayı ikinci sınıf bir durum olarak algılamaktadır. Bu görüşe sahip olan oyuncular sadece kendisini değerlendirirken, geniş kadroya sahip bir takım ile çalışan teknik direktör ise bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Önemli olan baştan oynayan ve sonradan oynayan oyuncuları en iyi şekilde hazırlamak. Bu biraz oyuncuların mental durumları ile de alakalı. Herkes baştan oynamak istiyor. Ama futbol öyle bir şey ki oyuna yedek kulüben ile etki edebilirsin. Bencinle

alakalı bir durum.” (TD3) Bu görüşte de yer aldığı üzere her oyuncu ilk 11 oynama beklentisindedir fakat teknik direktörler maçın gidişatına etki edebilmek için yedek oyuncular üzerinden planlamalar yapmaktadır.

Teknik direktörler ve oyuncular arasındaki karşılıklı beklentinin, sahaya en fazla 11 oyuncu ile çıkılma zorunluluğundan dolayı ortak bir noktada buluşması oldukça zor görülse de ideal performansa ulaşılabilmesi için oyuncu görüşlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Oyuncular ilk 11 oynamayı performansı etkileyen faktörler çerçevesinde ele almaktadırlar: “11 oynamak ile sonradan girmek arasında hem psikolojik olarak hem de hissettiğin baskı olarak dağlar kadar fark var. 11 oynamak her zaman daha iyidir.” (DAG2) “İlk 11 oynamak gibisi yok. Hele ki hafta içerisinde antrenörüm bana ilk 11’de oynayacağımı hissettirirse o zaman daha da iyi oluyor. Ona göre kendimi hazırlıyorum.” (İDG2)

İlk 11 oynamak ile ilgili beklentiler ve değerlendirmeler ortaya konulurken oyuncuların motivasyon, kendini hazırlama, konsantre olma, hissedilen baskı gibi psikolojik unsurları performans ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Oyuna sonradan giren oyuncular performanslarına etki eden psikolojik durumları ve fiziksel etkenleri ön plana çıkartmaktadır:

“İlk 11 de başlamak her zaman iyidir, sonuçta herkes eşit şartlarda başlıyor. Sonradan oyuna dahil olduğunda oynayan diğer oyuncular maça daha çok ısınmış, tempoya alışmış. Sonuçta dışarıdaki ısınma ile maç başındaki ısınma bir olmuyor. İlk 11 başladığında daha rahatsın, adapte oluyorsun, maçın başında acele etmene gerek olmadan topu alıp yanındakine veriyorsun. Diğer türlü direk ateşin içine giriyorsun.” (DAG2)

DAG2 takım ile birlikte yapılan maç öncesi ısınma ile maç oynanmaya devam ederken saha kenarında yapılan ısınma arasında fark olduğunu belirtmiştir. Ayrıca oyun başlangıcından itibaren maç içerisinde oluşan tempoya uyum sağlamanın içerideki oyuncular için bir avantaj olduğuna dikkat çekmiştir. Teknik direktörler her maç oyuncu değişiklikleri gerçekleştirerek bu konu özelinde önemli deneyimlere sahiptir. Bir teknik direktör sonradan oyuna girecek oyuncular için tespitini ve beklentilerini şu şekilde ifade etmektedir: “Oyuncu bazen iyi ısınmıyor, maça adapte olamıyor. Oyuncu oraya taze bir kan olarak katkı yapmak için giriyor, bu konuda benim hassasiyetim oldukça yüksek ve ben bunu belirtirim. Oyuncu kötü pas atabilir ama kötü koşamaz.” (TD2) Oyuna giren oyuncuların durumuna yönelik bir farkındalık söz konusudur. Teknik direktör tıpkı oyuncuların bahsettiği gibi oyuna girecek olan oyuncuların bazen iyi ısınmadıklarını deneyimlemiştir. Bunun dışında oyuna giren oyuncunun farklı hatalar yapmasını normal karşılarken kötü

koşamayacağıının altını çizmiştir. Teknik direktörün oyuncuların ısınması ile ilgili deneyimlerini teyit eden fakat sonradan giren oyuncudan beklediği fiziksel yanıtın neden verilemediğini açıklayan bir görüş söz konusudur:

“Dışarıda genel olarak ısınma esnasında oyuncular maçı izliyor, yeterli ısınmayı yeterli konsantrasyonu sağlamıyoruz. Bu açık ve net. Bu yüzden takım ile beraber ısınmanın başlangıç olarak daha etkili olduğunu düşünüyorum. Daha az oynamak ile 90 dakika oynamak arasında ciddi fark var. Oyuna giriyorsunuz, o oyunun ritmine alışmak kolay olmuyor. Belki 15-20 dakika sonra adapte olabiliyorsun. Vücut anca ısınıyor, saha içinde hâlihazırda devam eden bir tempo var. Maçlar tempolu oluyor ve o tempoya ayak uydurma aşamasında bizim şıştik diye tabir ettiğimiz olay meydana geliyor, ayaklar gidemeyecek seviyeye geliyor. Hele ki iyi ısınmayı gerçekleştirmediyseniz.” (DAG1)

DAG1 yedek oyuncuların ısınmaya kaldırıldığında genellikle maçı izlediklerini, bu yüzden de yeterince ısınmadıklarına dikkat çekmektedir. Isınmaya gönderilen yedek oyuncuların içerisinde buldukları durum teknik direktörler tarafından tespit edilmiş ve çeşitli önlemler alınmaya çalışılsa da istenildik seviyeye gelmediği ifade edilmiştir: “Kenarda ısınıyorlar, hatta başlarına bir tane kondisyoner veriyorum, istediğin kadar kondisyoner ver oyuncu maçı izliyor. O ara gel gir dediğin zaman, iyi ısınmamış oluyor.” (TD2) Farklı bir teknik direktör de bu durumun kronik bir hal aldığını ifade etmektedir: “Atletik performans antrenörlerimiz var, oyuncularını onlar ısıtıyor ama oyuncu yine de oyunu seyrediyor. Benim futbolculuk dönemimde bir teknik direktörüm beni oyuna alacağıında maçı seyrediyordum diye soyunma odasında ısındırıyordu. Hakikaten bu durum halen aynı.” (TD4)

Sonradan giren oyuncular, oyun başlangıcından itibaren maç içerisinde oluşan tempoya uyum sağlamanın oldukça zor olduğunu bu nedenle de oyun içerisinde fiziksel olarak problem yaşadığını ifade etmiştir. Erken evrede yapılan oyuncu değişiklikleri ile yaşanan durumlar, ilk devre içerisinde oyuna giren bir oyuncu tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“Bu değişikliklerde her şey o kadar hızlı geliyor ki ne olduğunu anlamıyorsun. Antrenör bir an içinde kalk ısın diyor, tam ısınmaya gidiyorum hemen gel diyor. Bir taraftan maçı takip ediyor bir taraftan bana bir şeyler söylemeye çalışıyor. Yani zaman açısından da sıkıntı oluyor. Isınmaya zaman yok, konsantre olmaya zaman yok, antrenörün ne istediğini bana anlatmasına uygun bir ortam yok. Kulübeye koşarak geliyor, tekmeliklerini takip formayı

giyene kadar antrenörler bir şeyler anlatıyor ve tempolu bir oyunun içerisinde kendini buluyorsun.” (İDG2)

Erken evre oyuncu değişikliklerinde yaşanabilecek olumsuzluklar teknik direktör mülakatlarında da ortaya konulan yani teknik direktörler tarafından öngörülebilir bir durumu bize göstermektedir:

“Sonradan oyuna girmek hakikaten oldukça zor. Bir tempo var yüksek nabızla oynanan bir oyun var yaklaşık 180-200 nabız arasında oynanan bir oyun var. Oyuna giren oyuncu bir anda 180-200 aralığına nabzını getirdiği zaman nefes nefese kalıyor, yapabileceği şeyi bile yapamayabiliyor. Ama bu durum bizim cebimizde olan bir şey. Oyunun bu temposu içerisine girdiğinde neyle karşılaşacağımı, neyi yapıp neyi yapamayacağımı biz biliyoruz.” (TD4)

Oyuncuların ani gelişen bir değişiklik kararı ile sahaya girmeleri performans çıktılarında direkt olarak etki edebilmektedir. Bir teknik direktör daha önce yapmış olduğu bu tarz oyuncu değişikliklerini genelleyerek elde edilen sonuca dikkat çekmiştir: “Bu konuda çok sıkıntı yaşadığımızı söyleyebilirim. Sonradan giren oyuncu noktasında çok ciddi performanslar aldığımız olmuştur ama genele baktığımız zaman yüzde otuz-kırkı bulur bulmaz.” (TD2) Futbolun içerisinde ortaya konulan profesyonel bakış açısı karşılaşılan zorlukların üstesinden gelineme beklentisini doğurmaktadır:

“Sonradan oyuna girmek kolay değil. Fiziksel olarak da problem yaşayabiliyorlar. Bir anda maç ortamına giriyor, yoğun bir tempo var. Oyuncudan farklı şeyler bekleniyor; bir anda takımın immesini artırması, takıma katkı sağlaması gerekiyor ki bunun için değişiklik yapıyor. Tabii ki bazı oyuncular zorlanıyor, o an mental anlamda kendini hazırlamıyorsa zorluk çekiyor. Oyuncu odaklanmasını, konsantrasyonunu, hazırlığını yapmıyor ise zorluk çekiyor. Benim açımdan onlar en iyi şekilde hazırlanmalı ama profesyonel oyuncu da girdikten sonra o baskıyı kaldıramıyor ise bir dahaki maçta profesyonel bir iş yapıyoruz baskıyı kaldıran bir oyuncuyu tercih ederim.” (TD3)

TD3 her ne kadar oyuncuların sonradan oyuna girmesi durumunda yaşanabilecek problemleri ifade etse de bu durumun üstesinden gelmesi gereken kişilerin, yine oyuncular olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu durum ile başa çıkamayan oyuncusunu bir daha tercih etmeyeceğinin altını çizmiştir. Erken evre oyuncu değişikliği olarak ifade edilen fakat farklı zaman aralıklarını değerlendirdiğimiz ilk devre içerisindeki ve devre arasındaki oyuncu

değişiklikleri karşılaşılan zorluklar açısından farklılık gösterebilmektedir. Bir teknik direktör bu ayrımı şu şekilde yapmıştır:

“Buradaki temel problem; oyuncu hem maç öncesinde hem maç esnasında psikolojik olarak kendini oynayan oyuncu gibi hazırlamıyor. Maç esnasında ani oyuncu değişiklikleri olabiliyor ya da oyuncunun bir anda ısınmadan oyuna girmesi gerekebiliyor. Bu yüzden problemler yaşanıyor, yaşanmıyor desem yanlış olur. Tabii ki devre arasında yapılan bir değişikliği değerlendirecek olursak oyuncunun ısınma sürecinin olması, oyuncuyu biraz daha mental olarak hazırlamamız bu durumun olumsuz etkisini biraz daha azaltabiliyor ama oyun içerisinde özellikle 25. veya 30. dakikalarda ani bir değişiklikle oyuncuyu sahaya attığın zaman problemler yaşanabiliyor.” (TD1)

TD1 ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliklerinde problemlerle karşılaşabildiklerini fakat devre arasındaki oyuncu değişikliklerinde ise oyuncunun ısınması ve zihinsel olarak maça hazırlanmasını sağlayacak zamanı buldukları için olumsuzluk yaşama riskinin azaldığını belirtmiştir. TD1’in oyuncu değişikliklerini yaşanan problemler çerçevesinde ele alış şekli bir oyuncunun yaşantıları ile örtüşmektedir:

“Tedeğim olduğumu öğrendiğimde açıkçası çok fazla maçı düşünemiyorum. Genellikle ilk devre içerisinde oyuna gireceğime kendim dahi ihtimal vermem. Ama bazen oluyor. İçinden antrenörüme oynatacaksan baştan oynat, oynatmayacaksan da böyle oyuna sokma diyorum. Çıkan oyuncuya da yazık. Hem benim durumum kötü, hem onun durumu kötü. Bir anda iki oyuncuyu da ateşe atıyorsun. Hiç beklenmedik bir anda hadi oyuna gir denince iyi performans göstermem çok zor.” (İDG2)

Teknik direktörler yapmış oldukları oyuncu değişikliği hamlelerinin pozitif yönlü bir katkı sağlamasını istemekte ve performans elde edebilmek adına bu kararları almaktadırlar. Lakin performans çıktılarının pozitif yönlü olabilmesi için bir teknik direktör giren oyuncunun vizyonunu ön plana çıkarmaktadır:

“Giren oyuncu eğer vizyonlu ise, oyuna girdim katkı vereceğim haftaya da ben ilk 11 oynayacağım derse olumlu katkı verebiliyor. Zaten ondaki isteği sahada hiçbir şey yapamasa da vücut dilinden, çabasından anlıyoruz. Ben 35 yıldır profesyonel olarak bu işin içerisindeyim, anlıyorum. Oynamayı bekleyip de oynamayan oyuncular oyuna girerken bile gönülsüz giriyor. Bu bir ego savaşı. Kaçınılmaz bir şey.” (TD4)

Oyuncuların kişilik özellikleri ve ortaya koydukları vizyon karşılaşılan problemlere verilecek yanıtları tayin etmektedir. Teknik direktörler tarafından oyuna sonradan dahil edilecek yedek oyuncular ilk 11 oynama beklentisi, aşağılanma hissi, kendini değersiz görme gibi bir çok duygu durumu içerisinde hareket etmektedir. Oyuncuların bakış açısı teknik direktörlerin düşüncelerine ve kararlarına yönelik ciddi şüpheler içermektedir:

“Futbolcular çok akıllıdır, antrenörlerin tavrından kendisine bakışından her şeyi çözerler. İşte bu yüzden psikoloji çok önemli. Oynamadığım zaman aklımda bin tane tilki geziyor. Antrenörüm ne düşünmüyor, niye böyle yapıyor, beni düşünmüyor mu, beni istemiyor mu gibi kaygılar ve olumsuzluklar oluşuyor.” (İDG1)

Farklı bir oyuncu da benzer düşüncelere sahiptir:

“Sonradan oyuna girecek olduğum maçlarda değer görmediğimi düşünüyorum. Sizin önünüzde oynayan oyuncunun daha farklı şeyler yaptığını ve formayı hak ettiğini düşünüyorsunuz. Oyuncu olarak kendi odaklı bakıyoruz. Herkes antrenörünü suçlar, hiç kimse aynaya dönüp kendine bakmaz.” (DAG1)

Oyuncular oynatılıp oynatılmamak ya da bir hamle oyuncusu olmak gibi durumları içselleştirirken teknik direktörler ise bu durumu takım birlikteliği içerisinde değerlendirmektedir: “Ben olaya şu şekilde bakıyorum; biz büyük bir aileyiz, her zaman herkese şans vereceğiz. Bunun bir sistemi var 11 kişi ile oynanıyor.” (TD2) Teknik direktör bakış açısının takımın tamamını ele alması, oyuncu bakış açısının ise kendini merkeze alan bir içeriğe sahip olması nedeni ile oluşabilecek olumsuz tablo bir teknik direktör tarafından fark edilmiş ve bu duruma yönelik çözümü kendi yöntemleri ile uygulamıştır:

“Bu durumun yine oyuncuyu hazırlarken daha doğrusu oyuna almadan önce değil hafta başından itibaren ortaya konulması gerekiyor. Tüm takımdaki baştan oynayan, sonradan oyuna giren oyuncuların değerli ve önemli olduğunu ve duruma göre kendilerini hazırlamaları gerektiğini söylüyorum. Maç am geldiğinde hemen onlarla konuşayım, sana güveniyorum, ondan seni oyuna sokuyorum gibi ifadeler kullanmaktan ziyade bu duruma gelmeden önce oyuncuyu hazırlamak gerekir.” (TD3)

Özellikle beraberlik veya mağlubiyet durumlarında yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin skoru takım lehine çevirebilme gayreti olduğu görülmektedir. Teknik direktörlerin ana hedefi müsabakaya pozitif yönlü etkide bulunarak verim elde etmektir. Lakin bu performansın elde edilebilmesi için giren oyuncunun psikolojik durumu kritik bir öneme sahiptir:

“Zaten sonradan giren oyuncu biraz sıkıntılı oluyor. Oynamıyordu, ilk 11’de yoktur, canı sıkındır, morali bozuktur. Onun için kenardaki oyuncunun motivasyonu yani psikolojisi çok önemli. Özellikle onları motive etmek için bu konuda biz de çok büyük gayret gösteriyoruz. Ama ilk 11’de oynayan oyuncu kadar her zaman performans aldığımızı söyleyemem.” (TD2)

TD2 yedek oyuncunun içerisinde bulunduğu duygu durumu nedeni ile ilk 11’de maça başlayan oyuncular kadar verim alamadığının altını çizmiştir. İlk devre içerisinde oyuna giren bir ofansif oyuncu ise performans ve psikoloji ilişkisine yönelik düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Psikolojik olarak ilk 11 başlayan oyuncu ile sonradan giren oyuncu bir olmaz. İlk 11 başladığında daha konsantresin. Oyuna sonradan girdiğinde daha fazla odaklanman daha fazla hazır olman lazım ki takıma katkı sağlayabilesin. Bu durumlar hassas ve sıkıntılı durumlar. Bu yüzden bu süreci herkesin iyi yönetmesi gerekli. Hem oyuna giren oyuncunun hem de teknik direktörün.” (İDG1)

Teknik direktörler takımı adına istenilmedik bir tablo ile karşılaştığında yedek oyuncular üzerinden bir hamle yapmaktadır, ancak istenildik sonuçlar elde edebilmek için performans verecek oyuncunun zihinsel hazır bulunuşluğu önem kazanır: “Bazen rahat geçen bir maçta oyuna almayıp kötü giden bir maçta maçı çevirmek için zoraki oyuna soktuğunu hissediyorum.” (DAG1) Oyuncunun düşünce yapısı teknik direktör ile bir çatışma halinde olduğunu göstermektedir. Bu durumu teyit eden ifadeler bir teknik direktör tarafından ortaya konulmuştur: “Oyuncu zaten uyanık ona ihtiyacım olduğunu biliyor ve o yüzden oyuna sokuyor diye düşünüyor. Yine de onları motive etmek, onları iyi hazırlamak bizim görevimiz.” (TD3) Teknik direktör fiiliyata dökülme de düşünsel olarak yaşanan çatışmanın farkındadır ve bu durumun performansla olumsuz yansımalarını ortadan kaldırmak için kendine görev biçmektedir.

Oyuna giren ofansif oyuncuların takımı adına verecek olduğu pozitif katkıyı ya da performansı sadece müsabaka öncesi durumlarla ya da düşünsel ifadelerle ortaya koymak yetersiz kalacaktır. Oyuna giren oyuncunun istenildik bir performans ortaya koyabilmesi için karşılaşılan zorluklar müsabakaya dahil edildikten sonra da devam etmektedir:

“Kötü bir gidişat var ve antrenör bir çok etkisi ile oyuna hamle yapmak istiyor. Tabi ki bu durumda ben tercih ediliyor isem benden bir şey bekleniyordur. Üzerimde sorumluluk oluyor, takıma katkı

sağlaman, teknik direktörün kararını doğru çıkarman lazım. Ciddi bir sorumlulukla oyuna giriyorsun ve bir etki yaratman gerekli çünkü teknik direktör de seni o yüzden oyuna sokuyor.” (İDG1)

Oyuncunun kötü gidişatı durdurmak için üzerinde hissettiği sorumluluk duygusu beraberinde bir baskıyı da getirmektedir. Hissedilen baskıyı ilk devre içerisinde oyuna giren diğer bir oyuncu da şu şekilde ifade etmektedir: “Takımım mağlup, sanki bir kurtarıcı gibi oyuna giriyorum. Zaten aniden oyuna girmem istendiğinden motive olamamışım. Antrenörlerimin, taraftarın hatta takım arkadaşlarımın benden bir beklentisi oluşuyor. Açıkçası bu yükü de üzerimde hissettim.” (İDG2)

Profesyonel futbol müsabakalarında yaşanan üst seviye rekabet ortamı kendi içerisinde psikolojik bir yük oluşturmaktadır. Oyuncular bir takımın hem fiziksel hem de psikolojik olarak performans göstermesi gereken en temel taşıdır. Bu yüzden takım içerisinde yer alan oyuncuların baskıyı hissetmesi doğal olarak değerlendirilirken, oluşan baskı altında doğru kararlar vermeleri ve iyi performans sergilemeleri beklenmektedir.

4.2.3. Erken Evre Oyuncu Değişikliğinin Etkisi: Psikolojik ve Sosyal Etki, Antrenman Performansı ve Teknik Direktör Yaklaşımları

Futbolda başarının en önemli ölçütü elde edilen sonuçlardır. Şampiyonluk, kazanılan bir kupa, bir müsabakada elde edilen galibiyet gibi ölçütler başarıyı ifade eder. Bu nedenle teknik direktörler sonuç odaklı bir yaklaşım sergileyerek verecekleri kararları bu doğrultuda alırlar. Fakat bu bakış açısı sonuca giden süreç içerisinde yaşanabilecek problemleri ortaya çıkartır. Profesyonel futbol liglerinde hazırlık dönemi, müsabaka dönemi, devre arası dönem gibi zaman aralıkları birleşerek bir sezonu oluşturur ve uzun bir süreye yayılır. Bu nedenle sadece sonuç odaklı bir yaklaşımın yani bir müsabakada alınacak sonuç için verilen bir kararın diğer müsabakaları ya da dönemleri etkilemesi, performans üzerinde olumlu ya da olumsuz yansımaları neden olması muhtemeldir. Bir müsabaka sırasında teknik direktörler oyuncu değişiklikleri ile maçın gidişatına etki etme yetkisine sahiptir: “Yapılan oyuncu değişiklikleri takımın kalibresinin düştüğü anda bu durumu yukarı doğru çekebiliyor ama teknik direktörün oyuncuyu, takımı tanıması oyuncudan verim alması ile doğru orantılı.” (TD3) Fakat verilen kararın yansımaları sadece o maç özelinde değerlendirilemez. Çünkü oyuncu değişikliğine uğrayan, giren oyuncular ve çıkan oyuncular farklı duygu durumu içerisinde yer alabilmektedir. Oyuna takımı mağlup durumda iken devre arasında giren bir ofansif oyuncu şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

“Ben basketbolcu değilim, oyuna girip 3'lük atma durumum yok. Evet antrenör beni oyunu değiştirmem için içeriye alıyor ama olmayınca da olmuyor. Sonuçta karşıdaki de bir rakip, hem de moralli bir rakip. Senden her şeyiyle önde. Sen fiziksel olarak düşmemiş olabilirsin ama rakip psikolojik olarak senden çok önde. Önce bu durumu yıkman lazım.” (DAG2)

Devre arası oyuna giren ofansif oyuncu kendisinden istenilen performans beklentisini bilmekle birlikte bu durumun istenildik sonuçlar doğurmasının zorluğuna dikkat çekmektedir. Takımı mağlup durumdayken ilk devre içerisinde dahil edilen bir ofansif oyuncu ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Böyle bir durumda bir günah keçisi oyundan çıkıyor bir kurtarıcı oyuna giriyor gibi oluyor. Aslında her ikisi de değil. Ne çıkan oyuncu suçlu, ne de ben oyuna girince her şey mükemmel olacak. İlk devrenin zaten yarısından fazlası geçmişti, o yüzden ben de ilk devre bitse de kendimi bir toparlasam diye düşünüyordum.” (İDG2)

İDG2 oyuna dahil edilirken üzerine yüklenen sorumluluğun abartılmaması gerektiğini vurgularken bir taraftan da oyundan çıkan takım arkadaşının düştüğü duruma dikkat çekmektedir. İlk devre içerisinde oyuna dahil edilen bir başka ofansif oyuncu teknik direktör kararını çıkan oyuncu üzerinden empati yaparak değerlendirmektedir:

“Teknik direktörlerin farklı farklı oyun görüşü var. Oyuna erken müdahale edildiğinde bir bakıma iyi olabilir ama bunun çok ters etkileri de olabilir. Bu durumda bir futbolcuyu kaybedebilirsiniz. Ben duygusal olduğum için böyle bir şey benim başıma gelse benim için çok yıkıcı bir durum olur. Kolay kolay toplanacak bir şey olmaz.” (İDG1)

Oyuna giren oyuncuların erken evrede oyundan çıkan takım arkadaşları için hissettikleri ve ortaya koyduğu düşünceler psikolojik olarak bu durumun ağırlığını göstermektedir. Çünkü oyuna giren oyuncular kendi performanslarını sergileyebilmek için yakaladıkları fırsatı bir kenara bırakıp ilk devre içerisinde oyundan çıkan oyuncu için üzülmekte ve kendilerini onun yerine koymaktadırlar. Bu durum özelinde değerlendirme yapan diğer bir oyuncu şu ifadeleri kullanmaktadır:

“İyi bir arkadaşlığın olduğu takımda ben sadece kendime yapılanları görmüyorum. Ben bir arkadaşımın yerine 25. dakika girsem o arkadaşım adına üzülürüm. Ona saygısızlık olarak adlandırırım. Bir oyuncu 11 de maça başlıyor ise, oyunu sabote

etmiyor ise en az 45 dakika dayanılmalı. Bir antrenörüm bana daha önce hiç ilk devre içerisinde oyuncu değişikliği yapmadım demişti. Ben de bu yaklaşımın doğru olacağını düşünüyorum. Çünkü giren oyuncu biraz karakterli ise, arkadaşına değer veren, takımdaşığa değer veren bir oyuncu ise ben oyuna mutlu girdiğimi düşünmüyorum açıkçası.” (DAG1)

DAG1 takım birlikteliği üzerinden olayı ele almış ve oyuna ilk devre içerisinde arkadaşı yerine dahil olan oyuncunun da bu durumdan memnuniyet duymayacağını ifade etmiştir. Benzer bir değerlendirmeyi, bir teknik direktörün ilk devre içerisinde gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinin takım üzerindeki etkisine odaklanması ile görmekteyiz. Fakat teknik direktör bu tarz oyuncu değişiklik hakkını yine de kullanabileceğini belirtmektedir:

“42. dakikada iki oyuncuyu oyundan aldın ama o oyuncunun 5-6 tane daha takımın içerisinde samimi arkadaşı var. O 5-6 arkadaşını da psikolojik olarak yıpratıyorsun, bu da var işin içinde. Sadece çıkan oyuncuları yıpratmıyorsun. Dolayısı ile takımı da sarsan etkileyen bir durum gibi oluyor. Ben bunları konuşuyorum ama yarın bir gün benim de ilk yarı içerisinde oyuncu aldığımı görebilirsin.” (TD2)

TD2'nin ilk devre içerisindeki değişikliklere yönelik oluşabilecek olumsuz tabloya karşın yine de gelecekte bu tarz oyuncu değişikliği yapma ihtimali farklı bir teknik direktör tarafından da ifade edilmektedir: “Bariz hatalar görmeye başlıyorsun ve 1-0 mağlup durumdasın. 2'yi 3'ü yiyeceksin daha sonra ikinci yarı bunu toparlama şansın kalmayacak. Bu işin oyuncuyu kaybetme tarafı da var, böyle bir değişiklik sonrasında kolay toparlanmıyorlar ama bir hamle yapman gerekiyor.” (TD4) TD4 diğer teknik direktörün de ifade etmiş olduğu gibi karşılaşılabilecek olumsuzlukların farkındadır lakin bir hamle yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Yani maçı kaybetmemek adına oyundan çıkaracağı oyuncunun olumsuz etkilenebileceği bir durumu göze almaktadır.

Oyundan çıkan oyuncuların görüşlerine yer vermeden önce teknik direktör ve giren oyuncu mülakatlarına yer verilmiştir. Bu durumun ana sebebi oyundan çıkan oyuncu görüşlerinin önemine vurgu yapmaktır. Çünkü oyuncular kendini merkeze alan bir bakış açısına sahip olabilir ve sadece kendi baktığı pencereden olayları değerlendirebilir. Maruz kalınan durumun hem teknik direktörler hem de oyuna giren oyuncular tarafından olumsuz bir süreç olarak değerlendirilmesi çıkan oyuncuların görüşlerini daha da değerli kılmaktadır.

Oyundan ilk devre içerisinde ve devre arasında çıkan oyuncular psikolojik olarak bu durumdan etkilenmektedir. Her ne kadar ilk devre içerisinde çıkan oyuncu ile devre arasında çıkan oyuncu arasında aynı seviyede bir ruh hali oluşmasa da her iki zaman diliminde değişikliğe uğrayan oyuncular benzer ifadeler kullanmaktadır:

“Böyle bir oyuncu değişikliği bende mutsuzluğa yol açıyor. Genelde böyle bir durumda dışarıya kendimi kapatıyorum.” (İDÇ1) “Ben duygusal bir yapıya sahip olduğum için kırılma oluşmuştu, özgüven kaybı yaşamıştım,” (İDÇ2) “Böyle bir maçtan sonra çok moralsiz, dağınık bir şekilde olurum.” (DAÇ1) “Özgüven kaybı yaşıyorum. Bu durum psikolojik olarak yoruyor, yıpratıyor.” (DAÇ2)

Erken evrede oyundan çıkan oyuncular mutsuzluk, yıpranma, kırılma, özgüven kaybı, moralsizlik gibi duygu durumlarını ön plana çıkartmışlardır. Psikolojik durumlardan farklı olarak çıkan oyuncuların sosyal yönden de bu durum neticesinde olumsuz etkilendiği görülmektedir:

“Aile yaşantım da bile mutsuzluk oluşuyor. Böyle bir durum her şeyimi etkiliyor. Bu durum aile içerisinde eşimle olan iletişime dahi yansıyor. Keyifli bir şekilde bir yerlere çıkıp bir şeyler yiyip içemiyorsun. Sosyal hayatımda hep kafamda antrenörüm neden böyle yaptı, beni neden oyundan çıkardı gibi sorular oluyor.” (DAÇ2)

Diğer bir oyuncu da yine sosyal boyutta değerlendirmelerde bulunmaktadır:

“Hem saha içerisinde hem de saha dışarısında zaman iyi geçmiyor. Sonuçta bizim de bir ailemiz var. Maçtan sonra onların yanına gidiyoruz, onlarla iletişime geçiyoruz ama düşmüş bir şekilde moralsiz bir şekilde oluyoruz.” (DAÇ1)

Oyundan çıkan futbolcular sosyal hayatlarındaki yansımaları ifade ederken bir oyuncu da maçtan çıkarılma kararı ile birlikte seyirciler önünde yaşadığı olumsuzluğu şu şekilde ifade etmektedir: “Stadımız doluydu ve güzel bir maçı. İnsan böyle bir değişiklikte rencide oluyor.” (İDÇ2)

Oyundan çıkan oyuncular bu tarz değişikliklerden sonra hem psikolojik olarak hem de sosyal yönden olumsuz etkilenebilmektedir. Lakin takımların müsabaka döneminde olması ve antrenmanların devam ettirilmesi nedeni ile oyundan çıkarılan oyuncuların tekrar performans göstermesi beklenmektedir. Bu çalışma kapsamında oyundan çıkan oyuncuların değişikliğe uğradıkları maçtan sonra, antrenmanlardaki durumlarını tespit edebilmek için hem teknik direktörlere hem de çıkan oyunculara sorular

yöneltmiştir. Bu çerçevede oyundan çıkan bir oyuncu antrenmanlardaki duygu, düşünce ve yaklaşımlarını şu şekilde ifade etmektedir:

“İşime giderim yani antrenmana çıkarım ama kimseyle pek fazla muhatap olmam. Antrenmanlarda önceden bir neşem, sevinçli olmam var iken bu durumlar kayboluyor. Bu halim diğer maç gününe kadar böyle devam ediyor. Antrenmanlar içerisinde dışarıya kendimi kapatıp, mutsuzluk haliyle hareket edip, işimi yaptıktan sonra da hemen evime giderim. (İDÇ1)

İlk devre içerisinde oyundan çıkan oyuncunun diğer maç gününe kadar ortaya koyduğu yaklaşım devre arasında oyundan çıkan oyuncular için de benzerlik göstermektedir: “Antrenmanlarda bu değişikliğe karşı bir tepki olarak trip yapıyordum. Ben oynayabileceğimi düşünürken beni oyundan çıkarttığından dolayı antrenmanlarda triplere giriyordum.” (DAÇ2) “Önümüzdeki hafta içi benim için çok iyi geçmiyor. Toparlaması çok kolay olmuyor.” (DAÇ1) Devre arası çıkan oyuncular tıpkı ilk devre içerisinde oyundan çıkarılan oyuncular gibi bu değişikliğin yansımalarını maç sonrası gerçekleştirilen ve diğer maça kadar devam ettirilen antrenmanlarda ortaya koymaktadır. Her ne kadar devre arasında oyundan çıkarılan oyuncular da bu değişikliğin etkilerini olumsuz olarak nitelendirse de ilk devre içerisinde (43. dakikada) oyundan çıkarılan bir oyuncu devre arasında oyundan çıkmayı daha kabul edilebilir olarak beyan etmektedir: “Bu tür değişiklikler rencide edici. Antrenörler bu durumları ve futbolcuların psikolojisini daha iyi analiz edip ona göre hareket etmeli. 2 dakika daha bekleyip devre arasında oyuncu değişikliği yapmalıydı, bunu bile düşünememek çok ince bir detay.” (İDÇ2)

Teknik direktörler bu tarz oyuncu değişikliklerini karar verici rolü ile yerine getirmekte ve vermiş olduğu kararın ilerleyen dönemdeki etkilerine karşı deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadırlar: “Erken evrede oyundan çıkardığımız oyuncular ağrılarım var diyerek genellikle ilk antrenmanlara çıkmıyor.” (TD4) Teknik direktörün bu deneyimi oyuncuların tepkisini farklı bir şekilde ifade ettiğini göstermektedir. Diğer bir teknik direktör de yaptığı bu tarz oyuncu değişikliklerinin etkisini oyuncuların tecrübeli olması ve özgüvenleri üzerinden değerlendirmektedir:

“Oyuncunun özgüveni ile de alakalı. Bir genç oyuncu var, oyundan çıkınca dünyası bitiyor, kararıyor. Bir de özgüvenli oyuncu var, bu maç oyundan çıktım ama ben iyi oyuncuyum, teknik direktörüm beni yine oynatır tarzında. Onun için oyuncudan oyuncuya değişiyor.” (TD2)

TD2 genç oyuncuların bu tarz oyuncu değişikliklerinden daha fazla etkilendiğini, özgüvenli oyuncuların ise tekrar performans sergileme konusunda istekli olacağını vurgulamaktadır. Bu tarz oyuncu değişikliklerini performanstan ziyade değişiklik sonrasında ortaya konulan davranış boyutu ile ele alan bir teknik direktör ise tecrübeli ve özgüvenli oyuncuları şu şekilde gözlemlemektedir: “Zaman zaman yaş olarak büyük olan oyunculara veya kendini daha farklı yerlerde gören oyunculara farklı tepkiler oluşabiliyor.” (TD1) TD2’nin ve TD1’in aynı olayı farklı boyutları ile ele aldığı görülmektedir. Bu çerçevede erken evrede oyundan alınan oyuncu eğer özgüvensiz ya da genç bir oyuncu ise tecrübeli ve özgüvenli bir oyuncuya göre daha fazla yıkım yaşayacağı, tecrübeli ve özgüvenli oyuncunun ise bu tarz oyuncu değişiklikleri sonucunda ortaya koyacağı davranışsal boyutun olumsuz tepkileri içerebileceği ama toparlanıp tekrar performans sergilemesinin daha muhtemel olacağı belirtilmektedir.

Profesyonel futbol takımlarını oluşturan oyuncular teknik ekip tarafından ideal performansla ulaşmaları ve bunu bir sezon boyunca devam ettirebilmeleri için antrenmanlarla hazırlanırlar. Devam eden lig periyodu içerisinde oyuncunun performansını olumsuz yönde etkileyebilecek bir karar neticesinde, oyuncudan alınabilecek verim de düşebilmektedir. Erken evrede oyundan çıkartılan oyuncuların bu durumu nasıl algıladıkları ortaya konulacak performans ile direkt olarak ilişkilidir. İlk devre içerisinde oyundan çıkartılan bir oyuncu takımın aldığı mağlubiyetin kendi üzerine yıkıldığını vurgulamaktadır: “Antrenmanlarda enerjim kayboluyor. Maçı kaybetmiş olmanın mutsuzluğu var. Bir de ilk devre içerisinde oyundan çıkıp mağlubiyetin üzerime yıkıldığını hissettiğim için psikolojik olarak da güç olarak da düşünüyorum.” (İDÇ1) Oyundan devre arasında çıkartılan bir oyuncu ise mesleki ilkelerden uzaklaşma eğilimindedir: “Böyle bir değişiklikten sonra biliyorum ki beni diğer hafta oynatmayacak. Bu nedenle profesyonel bir bakış açısı ile yaşamıyorum. Mesela uyku uyumuyorum. Düzensiz bir yaşam tarzına girdiğim için antrenmanlarda verimli olamıyorum.” (DAÇ2) Oyundan çıkan oyuncuların bu durumu algılama şekilleri baş edilmesi gereken bir problemi göstermekte ve farkındalık seviyesi yüksek bir oyuncu ise hissedilen olumsuzlukla mücadele edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir: “Bu değişikliklerden sonraki antrenmanlarda özgüvensizliği, o tedirginliği hissediyorum. Ama bu her zaman devam edecek bir durum değil. Bunu kontrol altına almak futbolcunun elinde. O yüzden üstüne gitmek gerekiyor. Korkuların, tedirginliklerin üstüne gitmek gerekiyor.” (DAÇ1) Psikolojik dayanıklılık seviyesi her oyuncu için farklılık gösterebilir. DAÇ1 bu durumu oyuncunun kendisinin üstesinden gelmesi gereken bir

süreç olarak değerlendirirken diğer bir oyuncu karşılaştığı oyuncu değişikliği kararı ile girdiği olumsuz durumu içselleştirmektedir:

“Antrenmanlarda oyundan çıkmamın sebebini düşünüyorum. Mesela oyundan çıkmadan önce bir top kaybetmişimdir ve daha sonraki antrenmanlarda da aynı pozisyon ile karşılaştığımda yine topu kaybedersem antrenörüm ve takım arkadaşlarım bir şey der mi? düşünmesine kapılıyorum. Bu duygularım özgüven kaybına yol açarak aslında sahada yapabildiklerimi yapmamama neden oluyor. Beni var eden benim kendi yeteneklerim, benim özelliklerimdir. Ama bu duygular beni benden uzaklaştırıyor.” (İDÇ2)

Erken evrede oyundan çıkartılan oyuncuların içerisinde buldukları ruh hali, özellikle de ortaya çıkan kaygı ve özgüven kaybı nedeni ile olumsuz performans gösterme olasılıkları artış göstermektedir. Erken evrede oyundan çıkarılan oyuncuların performansını olumsuz yönde etkileyen psikolojik durum kadar büyük bir öneme sahip diğer bir konu ise teknik direktör ve oyuncu ilişkisidir. İlk devre içerisinde çıkan bir futbolcu, bu oyuncu değişikliği sonrasında antrenörüne yönelik oluşan bakış açısını şu ifadelerle açıklamaktadır:

“Maç olmuş 3-0, ilk devre arasında beni oyundan alıyorsun. Beni mi bu maçı bu hale getirdim? Bu değişiklik ile teknik direktörüm beni taraftarların önüne attı. Maçı bu oyuncuya yaktım, bunun yüzünden oldu diyorsun. Psikolojim alt üst oluyor bu psikolojiyi toparlamam mümkün değil ki. Bana bunu yapıyor ise antrenörüne karşı hiç güvenim kalmıyor.” (İDÇ1)

Devre arasında oyundan çıkan bir oyuncu ise hem kendi düşüncelerini hem de bu konu nezdinde ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliğini değerlendirmektedir:

“İlk devre içerisindeki değişiklikler daha kötü oluyor. Futbolcu taraftarın önüne atılmış gibi hissediyor. Ben çok şükür böyle bir şey yaşamadım ama şahit olduğum değişiklikler oldu. Oyuncu yarı yolda bırakılmış gibi hissediyor. Devre arasındaki değişiklikte de kendini kötü hissediyorsun. Sonuçta antrenör bir şeyi başaramadığını, senden daha iyisini yapacak birilerinin olduğunu düşünüyör ki oyundan çıkartıyor.” (DAÇ2)

DAÇ2 devre arasında çıkan bir oyuncu olarak değerlendirmelerini yaparken ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliğine değinmiş ve şahitlik ettiği oyuncu değişikliklerinin olumsuz sonuçlarını dile getirmiştir. Aynı

zamanda devre arasında maruz kaldığı oyuncu değişikliği sonrasında kendini kötü hissettiğinin altını çizmiştir.

İDÇ1 ve DAÇ2 oyuncu görüşlerinde ilk devre içerisinde oyundan çıkarılan oyuncuların mağlubiyetten sorumlu kişi olarak taraftarların önüne atıldığı düşüncesi hakim olmakla birlikte, oyuncunun antrenöre duyduğu güvenin zarar gördüğü belirtilmektedir. Erken evre oyuncu değişikliklerinde giren oyuncu olarak görüşlerine başvuru bir futbolcunun ilk devre içerisinde oyundan çıkartıldığı bir müsabakadaki duygu ve düşünceleri konu özelinde önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır:

“İlk 11 başlayacağım bir müsabakaya, açıkçası hocamın da bana güvenmediğini bildiğim bir maça çıkıyordum. Bir problem olduğu zaman olayın patlayacak olduğu ilk kişinin ben olduğumu hissediyordum. 2-0 geriye düştük, herhangi bir hatam da yoktu. 25 dakika tabela kalktı ve ben oyundan çıktım. Kulübede olan bütün arkadaşlarım bana sahip çıktı, hatta takımın tecrübeli isimlerinden kulübede oturan bir takım arkadaşım teknik direktörümüze sert bir tavırla, sadece bu çocuk mu yanlış yaptı da onu çıkartıyorsun dedi. Teknik direktörüme karşı inancımı, saygımı, sevgimi her şeyimi kaybettim. Sana böyle davranan bir antrenör ile kalben birlikte olamıyorsun ve o antrenörün başarısız olmasını istiyorsun.” (DAG1)

Özellikle ilk devre içerisinde gerçekleştirilen oyuncu değişiklikleri hem çıkan oyuncu, hem giren oyuncu hem de diğer takım oyuncuları tarafından hoş karşılanmamaktadır. Teknik direktörler karar verici rolü ile maçın gidişatına etki etmek istemekte ve kararın sonuçları ise ancak maç sonunda ortaya çıkmaktadır: “Antrenör maçı kazanmak için bir hamle yapıyor, olumlu ya da olumsuz sonuçlar maçtan sonra ortaya çıkıyor ve bunu değerlendiriyoruz.” (DAÇ2) Oyuncunun yapmış olduğu süreç analizi, bir teknik direktörün maçtan sonra oluşan durumları değerlendirdiği anlatım içerisinde kendine yer bulmaktadır:

“Yerine giren oyuncu iyi bir performans göstermiş ise çıkan oyuncu agresif tavır göstermekten uzak duruyor. Böylece çıkan oyuncunun daha çok antrenmanlarda performansını artırdığını gözlemliyorum. Eğer oyuncunun bir vizyonu varsa, hatayı kendinde ararsa bu değişiklikten sonra performansı artıyor. Ben hak ediyorum, ben oynamalıydım diyerek hatayı teknik direktörde aramaya başlarsa gelişimi elbette duruyor. Bunun yerine kendini sorgular ise travmadan çıkabiliyor.” (TD4)

TD4 bu değişiklik neticesinde çıkan oyuncunun içerisinde bulunduğu durumu travma olarak nitelendirirken, hatayı kendisinde araması neticesinde performansını artırabileceğini ya da yerine giren oyuncunun iyi bir performans sergilemesi neticesinde kendini geliştirebileceğini vurgulamıştır. Diğer bir teknik direktör de TD4'ün görüşüne paralel bir ifade ile: “Performansını yukarı çekmek adına uyanık olan oyuncu daha çabuk toparlanıyor, özgüveni eksik olan oyuncu ise biraz daha açıkçası bizi uğraştırıyor. Özgüveni olan oyuncular hem saha içerisinde hem de saha dışarısında zaten kendilerini net belli ediyorlar.” (TD2) TD4'ün ifadelerinden farklı olarak TD2 özgüvenli oyuncuların bu durum neticesinde karşılaşılan olumsuzluklarla başa çıkabildiklerini ve daha çabuk toparlanabileceklerini vurgulamaktadır. Teknik direktörler var olan özgüven durumunu ele alırken oyuncular ise bu tarz bir oyuncu değişikliği sonucunda ortaya çıkan özgüven kaybını dile getirmektedirler: “Antrenörüm beni böyle bir oyuncu değişikliği ile dışarı alıp 2-3 hafta oynatmazsa özgüvenim sıfırlanır ve artık iyi bir performans sergileyemem.” (DAÇ2) Farklı bir oyuncu da antrenman performansını özgüven kaybı üzerinden değerlendirmektedir:

“Antrenmanlarda şöyle bir korku oluşuyor. Top almak istemiyorsun, toptan uzaklaşmak istiyorsun. Normal bir zamanda on kere pas almaya gidiyorsun ama bu değişiklik sonrasında tekrar top kaybetmekten, tekrar aynı duyguyu yaşamaktan korkuyorsun. Sonuç şuraya varıyor; tamamen özgüven kaybı.” (İDÇ2)

Hem teknik direktör hem de oyuncu görüşlerinde özgüven kavramının ön plana çıktığı ve performans kaybının yaşanmaması için oyuncuların özgüven durumlarının ele alınması gerektiği görülmektedir. Teknik direktörler oyuncularında var olan genel özgüven seviyesi üzerinden bir değerlendirme yaparken, çıkan oyuncular ise erken evre oyuncu değişiklikleri neticesinde oluşan ve performansı olumsuz yönde etkileyen özgüven kaybını ifade etmektedirler. Erken evre oyuncu değişikliği ile oyun dışı kalan oyuncuların performans çıktılarında yaşanabilecek düşüşler teknik direktörlerin beklediği ya da deneyimlediği bir durumdur ve farklı müdahaleler ile kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır:

“Oyuncu grubunda bu tip durumlarda performans değişiklikleri gözlemlenebilir. Ama sen teknik direktör olarak müdahale ederek doğruyu anlattıysan, bunun da önüne geçmiş oluyorsun. Sonuçta profesyonel bir iş yapıyoruz. Antrenman performansı düştüğü anda zaten bireysel olarak çağırıp konuşuyorum. Neden böyle olduğunu, neden bu durumda olduğunu öğrenip gerekeni söylüyorum. Profesyonel bir iş yaptığını ve iyi olmak zorunda

olduğunu söylüyorum. Bu maç bu şekilde oyundan çıktığını ve takım arkadaşına saygı duyması gerektiğini, bir ekip işi yaptığımızı, bireysel spor yapmadığımızı en iyi şekilde aktarıyorum.” (TD3)

TD3 iletişim kanallarını en etkin şekilde kullanarak oyuncu üzerinde olumlu bir etki oluşturma gayretindedir. Erken evre oyuncu değişikliğinin yapıldığı maçlardan sonra ortaya çıkan oyuncu davranışları ve antrenman performansları teknik direktörlerin gözlemlediği ve iletişim kanalları ile çözmeye çalıştığı bir durum haline gelmiştir. Farklı bir teknik direktör oyuncunun performansını yukarı çekebilmek için kurduğu ve devam ettirdiği iletişim sürecini şu şekilde ifade etmektedir:

“Oyuncu ile iletişimimizde bu maç olmadı ama diğer maç olur sakın canını sıkma tarzında konuşmalar yapıyoruz. Bu sayede oyuncu genelde olumlu geri bildirim veriyor. Konuşmamıza rağmen oyuncunun antrenman performansı düşük seviyede kaldığı zaman zaten onu özel çağırıyorum. Diyorum ki ben sana böyle böyle dedim ama senin bu antrenman performansın yeterli değil, böyle olursa seninle devam edemeyiz diyorum. Çok açık bir şekilde. O zaman yukarı çekme şansımız oluyor.” (TD2)

Bir futbol takımında teknik direktör lider rolündedir ve otorite bu rol içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bir teknik direktör bu tarz oyuncu değişikliklerindeki iletişim modellerini, otoritesini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde kullanma eğilimindedir: “Oyuncu ile konuşmak yani konuşmak derken, yaptığın işin sebebini en geniş ayrıntısı ile anlatmak değil. Burada amacın ne olduğunu, oyuncudan beklentinin ne olduğunu, onun bu beklentiye ne kadar cevap verdiğini, bu konuda geliştirmesi gereken noktaların ne olduğunu anlatmak.” (TD1) Farklı bir teknik direktör de verilen kararların sorgulanmaması için, her zaman iletişim kanallarını kullanmanın doğru olmayacağını ifade etmiştir: “Her seferinde antrenör olarak açıklama yaparsam işin ucunun kaçma ihtimali de var. Bazen de gerek olmasına rağmen konuşmuyorum. Bir hiyerarşinin oluşması gerektiğini düşünüyorum. Teknik adam bir karar aldıysa bunun çok da sorgulanmaması gerekir.” (TD4)

Erken evre oyuncu değişiklikleri sonrasında yaşanan ya da yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçebilmek adına teknik direktörler iletişim kanallarını kullanma taraftarıdır, lakin kullanılan yöntem olarak farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Bu konu özelinde oyundan çıkarılan oyuncuların teknik direktörlerine yönelik ortaya çıkan iletişim beklentisi ise oldukça önemlidir. Çünkü teknik direktörler tarafından eğer iletişim kanalları kullanılmaz ise bu durumun oyuncular üzerinde bazı yansımalarının olması muhtemeldir:

“Yanına çağırmadan, hiç konuşmadan ve hiçbir şey yokmuş gibi devam ederse yani beni yok sayarsa tamamen özgüvenimi bitirir. Futbolcular bu durumda bir süre kendi kendine savaşı.” (İDÇ2) “Özellikle futbolcunun performansı kötü olarak oyundan çıktığı zaman kendisini kötü hisseder, kendisini yalnız hisseder. Futbolcu için bu konuşma çok önemlidir.” (DAÇ1) İDÇ2 ve DAÇ1 iletişimsizliğin özgüven kaybına ve oyuncunun kendisini değersiz hissetmesine neden olacağını vurgulamakta, diğer bir oyuncu ise bu konu özelindeki değerlendirmelerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Antrenörüm benimle iletişime geçmezse bu durum beni olumsuz etkiliyor. Mesela geceleri uyku problemi yaşadığım oldu. İnsan kendisini sorguluyor, özgüvenin düşüyor. Futbolcular haftalık sonuçlar üzerinden yaşıyor, hatta günlük olarak da antrenmanda bir şeylerden etkilendin mi o günün zehir olabiliyor. Haftalık sonuçlara göre yaşayan insanlar olduğumuz için iletişimin çok önemli olduğunu düşünüyorum.” (DAÇ2)

Devre arası oyundan çıkan bir oyuncu iletişimin önemini ve teknik direktöründen beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Antrenörümün benimle iletişime geçmesini kesinlikle beklerim. Futboldaki en büyük artı iletişimdir. Antrenörümün bu değişiklikten sonra bana gelip senin hakkında kötü düşünmüyorum, ama olması gereken bu, kendime göre bir strateji uygulayacağım diyebilmeli. Ya da performansım kötü ise bugün performansın kötüydü, olur böyle maçlar, bir sonraki maç daha iyi oynarsın gibisinden futbolcunun ruhunu okşayacak cümleler kurmasını beklerim. (DAÇ1)

İlk devre içerisinde oyundan çıkan bir oyuncu ise profesyonelliği ve gelecek haftalarda gösterilmesi gereken performansı düşünerek teknik direktöründen iletişim kurmasını ve destek olmasını beklemektedir:

Çoğu futbolcunun böyle durumlarda amiyane tabirle bir gazı olur. Stresi olur, siniri olur. Benim açımdan; beni oyundan çıkarmışsın, psikolojim alt üst olmuş, maçı kendi üzerime yıkılmış gibi hissetmişim. Tabi ki böyle bir durumda benimle gelip iyi bir dille konuşmasını isterim. Futbolcunun bir gazını alırsın, yeniden bir güven verirsin. En nihayetinde profesyonel oyuncularız unutup ya da sineye çekip haftaya çıkıp oynamayı devam ettirmemiz gerekiyor. (İDÇ1)

Bazı oyuncular teknik direktörlerini profesyonel bir bakış açısı ile değerlendirmeyip, daha duygusal bir yaklaşımla konumlandırabilmektedir. İlk devre içerisinde çıkan bir oyuncu teknik direktörünü bir aile içerisindeki

baba olarak tanımlayıp takım içerisinde yaşanabilecek problemleri de aile içerisinde yaşanan olağan bir durum olarak kabul etmektedir. Lakin kendisini değerli hissetmesi için teknik direktörü tarafından iletişime geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır: “Antrenörü bir büyüğümüz olarak aile içerisindeki bir baba olarak görüyorum. Aile içerisinde bir kavga olur, baba sana kızar ama daha sonra gelir senin başını okşar ve tekrar kendine gelersin. Her şey bundan sonra güzelleşebilir. Bunun gibi antrenörden en önemli beklentim beni çağırıp konuşmasıdır. Benimle konuşması kendimi değerli hissettirir.” (İDÇ2)

Teknik direktörler, bir sezon boyunca devam eden lig periyodu içerisinde sahada görev alacak olan oyuncuları tercih ederken kimi zaman taktiksel olarak, kimi zaman bireysel özelliklerden dolayı, kimi zaman kart cezalısı olma durumuna göre, kimi zaman yaşanan sakatlıklar nedeni ile kararlar alabilmektedir. Fakat değişmeyen kural takım bünyesinde yer alan oyuncuların birçoğunun az ya da çok sezon içerisinde performans göstermesidir. Erken evrede oyuncu değişikliği yapan bir teknik direktör çıkarttığı oyuncuyu kaybetmemek adına ve sezon içerisinde ona tekrar ihtiyacının olacağını bilincinde olarak iletişim kurmanın önemini aktarmaktadır: “Oyunculara bir daha ihtiyacın olacak. Antrenör olarak oyunculara dönüp dolaşıp tekrar gideceksin. Çünkü bu oyuncularla oynuyorsun ki zaten transfer yok. Altı aylık dönemlerde oluyor. O yüzden oyuncuları devamlı istem üzerinde tutmak için bu iletişimi mutlaka yapıyoruz.” (TD2) Diğer bir teknik direktör çıkan oyuncuların mutlu olmadığını altını çizmekte ama profesyonelliği, ortaya konulan performansı ön plana çıkartarak erken evrede oyundan çıkarttığı oyuncu ile kurduğu iletişimi ve kullandığı yöntemi ifade etmektedir:

“Erken çıkan her oyuncu tabii ki mutlu olmuyor. Çünkü futbolcu kendine göre düşünüyor. Ama profesyonel bir iş yapıyoruz. Duygusal yok, işini yapmayan oyuncu değişir. Tabii ki önemli olan değişiklikten sonraki süreçte oyunculara bunu iyi bir şekilde anlatmak. Ben oyuncuyu neden çıkardığımı, neden değişiklik yaptığımı, taktiksel bir değişiklik olduğunu veya fiziksel bir eksiklikten dolayı olduğunu anlatıyorum. Teknoloji var günümüzde, oyuncuma hem istatistiksel verilerle hem de görsel verilerle bir şekilde anlatıyorum. Bunu yaparken de bu oyuncu tabii ki çıkmak istemiyor ama oyuncuma en iyi şekilde izah ediyorum. Bence oyuncuya dürüst davranırsan, oyuncuya ne yaptığımı anlatabilirsen oyuncunun da seni iyi tanıması ile birlikte problemler çözülüyor.” (TD3)

TD3 oyuncuları ile yaptığı görüşmelerin sonuca ulaşabilmesi, sorunların çözüme kavuşabilmesi için futbolcuların teknik direktörünü iyi tanıması

ve teknik direktörün de dürüst davranması gerektiğini anlatmaktadır. Bir oyuncunun teknik direktörünün sadece yaşanan problem özelinde ortaya koyacağı tavırdan ya da söylemlerden ziyade genel olarak ortaya koyduğu duruşu baz alması TD3'ün ortaya koyduğu görüş ile örtüşmektedir:

“Antrenörün gelişi, davranış şekli ile de alakalı bir durum. Uzun yıllardır futbol oynuyorum, bu deneyimle aslında antrenörlerin niyetlerini biliyorum, anlayabiliyorum. Bütün futbolculara gösterdiği yaklaşım tarzına bakıyorum. Kimseye bir eşitsizlik yaptığını, haksız davrandığını görmemem gerekir. Bana nasıl davranıyor ise benimle nasıl konuşuyor ise genç bir oyuncuya da öyle davranmasını ve konuşmasını beklerim. Bunu hissediyor isem sıkıntı yok ama böyle bir durum yoksa bana istediğini söylesin, istediğini yapsın bir daha o güven duygusunu sağlayamam, biter.” (İDÇ1)

Diğer bir oyuncu da İDÇ1'in ortaya koyduğu ifadelerle benzer bir şekilde, teknik direktörünün söylemlerinden ziyade geçmişten günümüze kadar geçen süreç içerisinde ortaya koyduğu davranışları ve samimiyeti dikkate almaktadır:

Bir de samimiyet çok önemli. Benim karşımda antrenör olarak samimi bir insan varsa ben de ona göre davranırım. Ama ben iyiyken benim yanımda olup ben kötü gittiğimde benden uzaklaşıyor ise benim de tepkim farklı olur. Antrenörlerden beklentim samimi olmaları, açık yüreklilikle, ne düşünüyorsa ne yapmak istiyorsa bunu söylemeli. Sonraki haftalarda beni sahada kullanmak için bahanelerle dolu, beni kandırmaya yönelik konuşmalar yapınca açıkcası ben bunu fark ediyorum. (DAÇ2)

Futbol takımlarını oluşturan oyuncular farklı kültürlerde yetişmiş ve farklı kişilik özelliklerine sahip olabilmektedirler. Karşılaşılan problemler her ne kadar aynı olsa da verilen tepkiler kişilik özelliklerinden dolayı farklılık gösterebilmektedir. Erken evre oyuncu değişikliklerinde oyuncuların vermiş olduğu tepkiler takımın geneline yansıma özelliğine sahiptir. Bu durum teknik direktörlerin de dikkatini çekmektedir: “Bazı oyuncuların da karakterleri, psikolojileri kendilerini farklı görmeleri ister istemez negatif bir algı yaratabiliyor. Takım içerisinde çok sorunlu oyuncular da olabiliyor, takıma zarar verebilecek oldukları için de kısa bir sürede önlem alıyor ve uyguluyorum. (TD3)

Teknik direktörlerin karşılaşılan problemler nezdinde ortaya koyacağı yaklaşım bir oyuncunun ya da bir takımın performansını direkt olarak etkilemektedir. Özellikle yaşanan ya da yaşanabilecek olan problemler teknik

direktörün vermiş olduğu bir karar doğrultusunda ortaya çıkacak ise, bu durumda gösterilecek olan yaklaşım bir kat daha önem kazanmaktadır. Bu konu özelinde bir teknik direktörün yaklaşımı şu şekildedir:

“Teknik direktörlük sadece teknik taktik değil, teknik direktörlük ego yönetmek demek. O yüzden amiyane tabir ile at sahibine göre konuşer. Benim göstereceğim kararlı dik duruş oyuncuda oluşan negatif davranışların önüne geçiyor. Bu durum surat asarak, sert yaparak gerçekleştirdiğim bir şey değil. Bu benim prensiplerimle alakalı. Prensipleri koyarım ve bunun gerekliliğini yerine getiririm. Forma çok değerli olmalı. Formayı ben verdiğim için ve benim hakkaniyetime de oyuncular inandığı zaman problemler de ortadan kalkıyor.” (TD4)

TD4 kendi tarzını, kendi ilkelerini ve kendine özgü yaklaşımını ortaya koyarak oyuncularında bu otoriteye göstereceği saygı neticesinde sorunların çözüme kavuşacağı düşüncesindedir.

4.2.4. Erken Evre Oyuncu Değişikliğinin Geleceğe Yansımaları: Lig Periyodu İçerisindeki Diğer Müsabakalar İçin Teknik Direktör Kararları ve Oyuncu Performansı

Teknik direktörler ve takımı oluşturan oyuncular ortak hedefler doğrultusunda istenilen başarıları elde edebilme gayretindedir. Futbol sezonları içerisinde anlık değişkenlikler yaşanmakla birlikte lig periyodu devam ederken haftalık ya da daha doğru bir ifade ile maç nezdinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu nedenle her maç ortaya konulan performanslar, diğer bir maçın belirleyicisi özelliğine de sahiptir. Gerek teknik direktörlerin vermiş olduğu kararlar gerekse oyuncuların göstermiş olduğu performans geleceği şekillendirmektedir: “Futbolcular haftalık sonuçlar üzerinden yaşıyor hatta günlük olarak da bir antrenmanda bir şeylerden etkilendin mi o günün zehir olabiliyor.” (DAÇ2) Erken evre oyuncu değişikliğine uğrayan bir oyuncunun bu durum neticesinde psikolojik olarak olumsuz yönde etkilenmesi öngörülebilir bir durumken: “Bu tür değişiklikler rencide edici.” (İDÇ2) diğer taraftan bu olumsuz tablonun ne kadar devam edeceği de önem kazanmaktadır. Çünkü profesyonel futbol müsabakaları uzun bir süreye yayılmaktadır: “Futbol bir günlük, bir haftalık ya da bir aylık bir spor değil. Uzun bir maraton.” (DAÇ1) Lig periyodu içerisinde performansı olumsuz yönde etkileyebilecek bir faktör hem teknik direktörler hem de oyuncular için problem olarak görülebilmektedir. İlk devre içerisinde oyundan çıkartılan bir oyuncu gelecek maç için düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu hafta antrenörüm böyle bir değişiklik yaptıysa gelecek maçta beni oynatmaz. Zaten oynatmadı da. Eğer çalışıp formayı alabilirsem ya da sonradan oyuna girersem geçen haftaki durumu tekrar yaşamamak için ekstra motive ile çıkıyorum. Bir daha olmaması gerekir eğer olursa benim bu takımda yerim yok diye düşünürüm. Bu antrenörle artık olmayacak diye düşünürüm.” (İDÇ1)

İDÇ1 bu değişiklik neticesinde teknik direktörü tarafından gelecek maç ilk 11 oyuncusu olarak tercih edilmediğini ve bu tarz bir duruma tekrar düşmemek adına motivasyonunu artırması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca bu değişikliğin kendi adına tekrar etme ihtimali oyuncu üzerinde kaygıya sebep olmakta ve gelecek maçta aynı şekilde oyundan çıkartılırsa hem takımı hem de teknik direktörü ile bütün bağını kopartma aşamasına gelebileceğine dikkat çekmektedir. İlk devre içerisinde oyundan çıkartılan farklı bir oyuncu da gelecek maç yaşadıklarını performans bağlamında değerlendirmektedir:

“43. dakikada çıktığımda muhtemelen gelecek müsabakada oynamıyorsun. Sonradan oyuna girdiğimde de basit oynayayım, garanti oynayayım, biraz top kaybindan uzak durayım, tekrar aynı hatayı yapmayayım diye düşünüyorum. Birkaç maç basit oynadıkça, maçların skoru da iyi biterse yavaş yavaş toparlanıyorum ve tekrar kendimi buluyorum.” (İDÇ2)

İDÇ2 gelecek maçtaki performansını değerlendirirken tekrar aynı hatayı yapmaktan çekindiğini, sorumluluk almaktan uzak, kendini toparlayabilmek adına zaman kazanacak davranışlar sergilediğini ifade etmektedir. Bu oyuncunun içerisinde bulunduğu durum bir teknik direktörün gözlemleri ile örtüşmektedir:

“Erken oyundan çıkmış ve daha sonraki müsabakada tekrardan oynamış ise durum zorlaşıyor. İyi işler yapmak istiyor ve düşündüğünü yapamıyorsa tamamen saklanıyor, performans düşüyor, seyirci baskısı artıyor. Top almaktan kaçıyor, iş yaparmış gibi görünüyor ama etkili yerlerde buluşmuyor.” (TD4)

Oyuncuların erken evre oyuncu değişikliği sonrasındaki ilk maçta gösterdikleri performans, istenenden farklı olabilmektedir. Oyuncuların ideal performanslarını tekrardan yakalayabilmeleri için teknik direktörlerin gelecek müsabakalarda vereceği kararlar önem kazanmaktadır: “Çıkan oyuncuların hafta içerisindeki performansı, oyuncuları tanımak, bir oyuncuya güvendiğini hissettirmek önemli. Bazen çıkarttığın oyuncuyu bir sonraki hafta tekrar 11’de oynatmak, o oyuncuyu kazanmanı da sağlayabilir.” (TD3) Oyuncuyu

tekrar kazanmak adına verilebilecek kararlardan bir tanesi, oyuncuya gelecek maça ilk 11'de görev vermek olarak ifade edilmiştir. Bu yönü ile devre arası oyundan çıkan bir oyuncunun performans değerlendirmeleri paralellik göstermektedir: “Antrenörüm beni böyle bir oyuncu değişikliği ile dışarı alıp 2-3 hafta oynatmazsa özgüvenim sıfırlanır ve artık iyi bir performans sergileyemem. Biz futbol oynuyoruz ve insanlar bunu basit bir şey gibi görüyor ama psikolojik olarak çok sıkıntılı, çok zor bir iş yapıyoruz.” (DAÇ2) Ayrıca DAÇ2'nin gelecekteki performansına yönelik ortaya koyduğu tespit farklı bir teknik direktör mülakatında şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Bazen oynatarak yani oyuncunun üzerine giderek, bazen de oyuncuyu oynatmayarak yani bekleterek bu durumu aşmaya çalışıyoruz. Mesela iç sahada baskı daha fazladır iç sahada dinlendirerek, dış sahada baskı daha azdır dış sahada oynatarak süreci devam ettiriyorum. Oyuncuyu o baskıdan kurtarmaya çalışıyorum. Tamamen bizim bu oyuncuları gözlemleyip doğru tespitler yapmamızla alakalı.” (TD4)

TD4 erken evrede oyundan çıkarttığı oyuncudan tekrar performans elde edebilmek adına farklı yöntemler kullanmaktadır ve bu düşünce tarzı ile DAÇ2'nin performans değerlendirmelerine yönelik sağlıklı bir çözüm geliştirdiği görülmektedir. TD4'ün ortaya koyduğu farkındalık seviyesi bir oyuncu görüşü ile önemini daha da ön plana çıkartmaktadır:

“Kötü bir maçtan sonra diğer bir maçı da kötü oynamak futbolcu için çok zor bir durum. Futbolcunun buradaki iradesi, kararlığı çok önemli. Buradaki benim en önemli şansım antrenörlerimin bana güvenmesiydi. Güven çok önemli, hem antrenörümün hem takım arkadaşlarımın bana güvenmesi arkamda durması, motive etmesi beni güçlü kılıyordu. Bu sayede içerisinde bulunduğum olumsuz kötü durumlardan çıkmamı sağladılar.” (DAÇ1)

DAÇ1 her ne kadar içerisinde bulunduğu süreci olumsuzluk olarak değerlendirerek kaygı seviyesi artmış bir şekilde kötü bir maç daha geçirmeyi zor durum olarak adlandırsa da, bu durumdan çıkışını sağlayan aktörlerden birisinin teknik direktörü olduğunu vurgulamaktadır. Bir teknik direktör de oyuncuların olumsuz durumdan kurtulmasını sağlayacak iletişim yönteminin ve oyuncu antrenör ilişkisinin altını çizmektedir:

“Oyuncu ile konuşup oyuncuya gerçekten istediklerini söyleyebilmek, ondan beklentilerini söyleyebilmek, ondan daha fazla faydalanmak istediğini anlatabilmek oyuncuyu bu konuda inandırabilmek önemli. Bu sayede performansını hem antrenmanda

hem de maçta artırabiliyor. Ama tabii ki bu konuda oyuncunun antrenörüne karşı görüşü, inancı temel teşkil ediyor.” (TD1)

Erken evre oyuncu değişiklikleri nedeni ile ortaya çıkan ve performansa etki eden durumlar teknik direktörlerin iletişim yöntemleri ile olumlu bir noktaya getirilmeye çalışılmaktadır. Lakin bir teknik direktör oyuncuların kurulan iletişim neticesinde toparlanmasının onların algısı ile ilgili olduğunu vurgulamaktadır:

“Bir oyuncu var algısı zayıf, defalarca anlatıyoruz. Bazı oyuncular çabuk toparlarken bazıları ise geç toparlanıyor. Bu konuda biz yardım etmeye çalışıyoruz. Oyuncularımınla konuşurken ben size yardım etmeye geldim siz de bana yardım edeceksiniz diye söylüyorum. Bir yerde buluşmamız gerekiyor. Ben bunları söylerim ama oyuncu kendi bildiğini, alışkanlıklarını değiştirmesize performans alamayız.” (TD2)

Hem teknik direktör hem de oyuncu mülakatlarında ifade edilenler değerlendirildiğinde; erken evre oyuncu değişikliklerinden sonraki ilk maç değişikliğe uğrayan oyuncu açısından karmaşık duyguların yaşandığı, ideal performans seviyesine ulaşmak adına zorlukların ortaya çıktığı görülmektedir. Devam eden lig periyodu içerisinde değişiklik yapılan maç ve sonraki maç gibi yakın zaman aralıklarındaki değerlendirmeler kadar ilerleyen haftalardaki etkinin ne seviyede olduğu da önemlidir. Erken evre oyuncu değişikliğine uğrayan bir oyuncu gelecek haftalarda yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

“İlerleyen maçlarda ben sahadayken olumsuz bir skor oluşunca hemen kenara bakıyorum. Kimi isindirmeye kaldırmış, birazdan oyundan beni mi alacak diye düşünmeye başlıyorum. Kafamda bu düşünceler var, bir taraftan da sahada mücadele ediyorum. Futbolculuk kolay bir iş değil, sahanın içerisinde bu düşünceye kapıldığında ne kadar verim ortaya konulabilir ki. Tabii ki yine elinden geleni yapmaya çalışıyorsun ama yine mi beni çıkaracak, benim yerime girebilecek arkadaşım kenarda ısınıyor mu, o mu oyuna girecek? gibi kafamda sorular oluşuyor. Sıkıntı yani. Takımın skor anlamında zaten kötü, oyunun içerisindeki durumu düşünemiyorsun ya da ona göre hareket edemiyorsun. Çünkü beni mi çıkaracak acaba düşüncesi ile odak noktam başka yerlere kayıyor. Çıkarırsın bari de ne yapayım bu haftada bu şekilde geçsin diye düşünüyorum.” (İDÇ1)

İDÇ1 ligin ilerleyen haftalarında takımı adına performans sergilerken skor olarak olumsuz bir tablonun maç esnasında yaşanması nedeni ile geçmişini hatırladığını ve bu durumun performansını olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir. Devre arasında oyundan çıkartılan bir oyuncu İDÇ1'in içerisinde bulunduğu duruma benzer ifadeler kullanmaktadır:

“Bu tarz değişiklikler sık olmaya başlayınca artık maçlarda tedirginlikler başlıyor. Maçın içerisinde antrenöre, kenara ya da ısınan oyunculara bakmaya başlıyorsun. Bu durum benim için çok büyük bir problem. Bu düşünce yaşla ya da tecrübe ile ilgili bir şey değil. Tam anlamıyla performansla alakalı. Bir futbolcunun başına gelebilecek en kötü durumlardan birisi diyebilirim. Çünkü dakikalar ilerledikçe iyi veya kötü oynasan da kenara bakmaya başlıyorsun. Isınan oyunculara bakmaya başlıyorsun. Acaba yine ben mi değişeceğim diye. O yüzden maça da yüzde yüz odaklanamıyorsun. Bir de devre arasında oyundan çıkma ihtimalim var, kendimi sıkıya başlıyorum. Devre arasına kadar bir şey yapmam lazım ki, mucizeler yaratmam lazım ki antrenörüm beni oyundan çıkarmasın. Bu da bana hata yaptırıyor. Ben bu durumdan çok etkileniyorum.” (DAÇ1)

Devre arasında oyundan alınan farklı bir oyuncu tıpkı DAÇ1 gibi maç esnasındaki olumsuzlukları ifade etmektedir:

“Diğer maçlarda sahadayken maç kötü gidiyor ve ben de iyi oynamıyor isem gözüm hep kenarda olur. Bir futbolcu şunu bilir; antrenörümün bana güvenip güvenmediğini bilirim. Güvenmiyor ise en ufak bir şeyde oyundan çıkartacağımı düşünürsem, gözüm hep kenarda olur. Kim ısınıyor, beni çıkartacak mı gibi psikolojiye giriyorsun. Kenarda birini ısırırken gördüğümde; sahada bir şey yapmam gerekiyor, yoksa oyundan çıkartacak gibi düşünmeye başlıyorum.” (DAÇ2)

Oyuncular lig periyodunun ilerleyen maçlarında takımı aleyhine oluşacak bir skor durumunda teknik direktörü tarafından yine oyundan çıkartılacağı düşüncesine kapılmakta, odak noktası saha dışına çevrilmekte, ideal performansı sergileyebilecek psikolojik dayanıklılığı kendilerinde bulamamaktadır.

Futbol müsabakalarında gerçekleştirilen oyuncu değişiklikleri teknik direktörler tarafından farklı amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilirken oyuncuların bu değişiklikler hakkındaki düşünceleri takım dinamikleri açısından önem taşımaktadır:

“Takım içerisinde genelde birkaç oyuncu oluyor ve onların dokunulmazlıkları oluyor. Benim özellikle kızdığım bu durumlar oluyor. Hak eden oynasın, çıkması gereken oyundan çıksın. O gün iyi olan sahada daha çok kalsın. Durgun olan oyundan çıksın. Hep aynı isimler değişikliğe uğramasın. Bu şekilde olursa ben hiçbir şey demem ve daha mutlu olurum.” (İDÇ2)

İDÇ2 teknik direktörlerin performans değerlendirmelerini adil bir şekilde yapması ve buna göre değişiklik kararları vermesinin önemine dikkat çekmektedir. Diğer bir oyuncu da kendi deneyimlerinden yola çıkarak bu konu üzerinde benzer ifadeler kullanmaktadır:

“Bazen şöyle durumlarla karşılaşıyorum. Biliyorum ki antrenörüm beni belirli bir dakika oynayacak oyuncu olarak görüyor. Arkada bekleyen kaliteli bir oyuncu olduğunı biliyorsan, özellikle hücum oyuncusu olarak gol atmak, asist yapmak gerekiyor. Biliyorsunuz ki süreniz belli, bu psikoloji ile oynamak benim açımdan iyi değil. Sakin kalman gereken yerde sakin kalamıyorsun çünkü bir telaşın var, zaman geçiyor senin için. Bu durumları yaşadığım ve takım arkadaşlarımın da yaşadığı birçok zaman oldu. Antrenörlerin maça göre değil de sanki bu tarz değişiklikleri 2-3 gün önceden belirlediğini görüyorum. Bence buna göre değil maçtaki performansa göre değerlendirmesi gerekiyor.” (DAG1)

DAG1 oyuna giren oyuncu olarak görülse de deneyimlerinden yola çıkarak oyundan çıkarılma ve sınırlı bir zamana sahip olma durumları nedeni ile yaşadığı psikolojinin performansına yansımalarından bahsetmektedir. Ayrıca teknik direktörlerin sahadaki performansa göre değişiklik yapmaktan ziyade maçtan önce bu değişikliklere karar verdiğini vurgulamaktadır. Diğer bir oyuncu da bu görüşe paralel olarak teknik direktörlerin oyuncu değişikliklerindeki düşüncelerini yorumlamaktadır: “Birçok antrenörün totem yaptığını düşünüyorum. Oyuna alacak olduğu oyuncunun oyunu düzeltip düzeltmeyeceğine baktığını düşünmüyorum.” (DAG2)

Değişiklik kararı ile oyun dışına alınan futbolcular olumsuz tepkiler verebilmekte ve kimi zaman sözlü olarak kimi zaman ise beden dili ile dış vurum gerçekleştirebilmektedirler. Devre arasında oyuna giren oyuncu olarak çalışmamıza katılan bir futbolcu daha önce oyundan çıkan kişi olarak karşılaştığı bir karara verdiği tepkiyi ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Böyle bir durumla karşılaştığım zaman antrenörüme küfrediyorum. 10 dakika daha sabredilmeyecek bir oyuncu muyum

yani. 10 dakikada on tane ya da beş tane gol yemezsin. 0-0 ise en fazla 1-0 olur. Bir de ben hücum oyuncusuyum sahada yürüsem ne olur, arkadaşlarım beni taşımalı, tıpkı gol attığımda ben onları taşıdığım gibi.” (DAG2)

Oyuncuların oyundan çıkarıldıktan sonra ortaya koyduğu olumsuz tepkiler, teknik direktörler tarafından tecrübe edilmiş davranışlardır. Bir teknik direktör erken evrede yapılan oyuncu değişikliklerini bir kenara bırakarak maçın bitimine çok az bir zaman kala bile oyun dışına alınan oyuncuların tepkisinden bahsetmektedir: “Son 10 dakika, son 5 dakika oyundan çıkan oyuncular bile tepkisini bir şekilde belli edebiliyor. Yani kimse oyundan çıkmak istemiyor.” (TD3) Farklı bir teknik direktör de erken evrede oyundan çıkarılan oyuncunun durumuna empati yaparak yaklaşmaktadır: “Oyuncu olarak kendimi düşündüğüm zaman erken oyundan alınmam beni de üzer beni de kırar, yaralar, bir sürü insanın önünde. Burada bazı tepkiler verebilirsin. Tabi ki oyuncunun vereceği tepkinin dozajı önemli.” (TD1) Teknik direktör, oyuncunun içerisinde bulunduğu psikolojik ve sosyal durum nedeni ile vereceği tepkiye anlayış gösterebilmekte lakin oyuncunun vereceği tepkinin seviyesine bakmaktadır. Diğer bir teknik direktör ise oyuncunun ortaya koyduğu tepkiyi kendi otoritesi üzerinden değerlendirmektedir:

“Bu davranışları bana karşı bütün taraftarın önünde yaparsa ben de ona söylemem gerekenleri bütün takım arkadaşlarının içerisinde söylüyorum. Bunun bir cezasının olacağını bilmeli. Bir kere yaparsa ikincisinin olmasının imkanı yok. Bunu yapmazsam bu durumların bu tip davranışların önüne geçemem.” (TD4)

Oyundan çıkartılan oyuncuların verdiği tepkiler teknik direktörler tarafından dikkate alınmaktadır. Özellikle teknik direktörün otoritesini olumsuz etkileyen oyuncu davranışlarına karşı farklı ve ağır yaptırımlar ortaya konulabilmektedir:

“Oyuncum onu oyundan aldım diye, tribünler de fulken beni alkışladı. Ben hiçbir şey yapmadım. Maçtan sonra soyunma odasına gittim başım okşadım. Daha sonra toplantı yaptık ona dedim ki hem bana hem takım arkadaşlarına bir özür borcun var. O kadar insanın içinde bizi rencide ettin ben bir şey demedim dedim. Sen beni oyundan alamazsın dedi, o zaman ben seni oyundan alamıyorsam şimdi kadro dışısın, kim alabiliyor ise alsın o zaman seni kadroya dedim ve kadro dışı bıraktım. Oyuncu haddini bilecek, terbiyesizlik yapmışsın ben ise bu olayı kapatmak için dedim ki küçük bir özür borcun var. Hem oyuna giren arkadaşına da saygısızlık hem bana

saygısızlık. Ben böyle bir şey yapmamam gerekiyor demen gerekirken, sen haddini aşarsan kadro dışı kalırsın.” (TD2)

TD2 oyundan çıkarttığı bir oyuncunun o an verdiği olumsuz tepki ve daha sonra kurduğu iletişim sürecindeki davranışları nedeni ile aldığı kararı aktarmaktadır. Farklı bir teknik direktör de oyundan çıkardığı futbolcusunun süreç içerisindeki davranışlarına dikkat çekerek alınabilecek kararları sıralamakta ve bu yönü ile TD2'nin deneyimleri ile benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

“Oyuncu bunu sürekli hale getirir ise, tavrını hem bireysel olarak hem de antrenmandaki davranışları ile devam ettiriyor ise veya oyundan çıktığında verdiği tepki çok anormal yani teknik adamı yaralayıcı, zarar verici bir durum oluşturuyor ise tabii ki bunun mutlaka bir cezası olacak. Kadroya almayabilirsin, kadro dışı bırakabilirsin bunlar oyuncunun verdiği tepki boyutuna bağlı.” (TD1)

Oyuncular kişilik özellikleri nedeni ile aynı durumlara farklı tepkiler verebilmektedir. Yani her oyuncu değişikliğine uğrayan oyuncu içerisinde bulunduğu psikolojiyi dışarıya yansıtma eğiliminde olmayabilir. Oyuncuların duygu durumlarının ya da kişilik özelliklerinin teknik ekip tarafından analiz edilmesi daha sağlıklı bir ortamın oluşmasına zemin hazırlayabilecektir. Bu çerçevede bir oyuncu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Teknik direktör kararı ama teknik direktör iş buraya gelene kadar o takım içerisindeki psikolojiyi de yönetmesi lazım. Takım içerisindeki hangi oyuncunun nasıl bir yapıda olduğunu bilmesi lazım. Bir maç oynanıyor ve o maçın kazanılması gerekiyor ama bu durumlar hassas ve oyuncu açısından can sıkıcı durumlar.” (İDG1)

İDG1 alınan karara ve müsabakayı takımın lehine sonuçlandırma girişimine saygı duyarken bir taraftan da oyuncuların yapısal özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamakta. Bir teknik direktör ise oyuncuların yapısal özelliklerinden bahsetmeden, verilen kararın kendisine ait olduğunu oyuncuların ise buna saygı duyması gerektiğini aktarmaktadır:

“Bizim aldığımız bu kararlar takımın menfaatine, oyuncunun anlamayacağını anlayabilirim. Çünkü o anlık kendini düşünüyor. Bizim verdiğimiz karar yanlış da olabilir. Yanlış dediğim onu oyundan alırsın, maçı da kaybedebiliriz. O an onu görmüşüzdür, oyuncunun buna saygı duyması lazım.” (TD2)

Teknik direktörler tarafından verilen oyuncu değişikliği kararı ve hemen sonrasında oyundan çıkan futbolcunun saha içerisinde ya da saha dışarısında

verdiği olumsuz tepki gelecekte farklı problemlere yol açabilmektedir. Teknik direktörler bu konu özelindeki değerlendirmelerini gelecek müsabakanın kadrosu için verecekleri kararlar doğrultusunda şu şekilde ortaya koymaktadır: “Tepki boyutu aşırı olduğu zaman bir sonraki hafta tercihimizi etkileyebilir ama önemli olan takıma zarar vermemek için faydalı olan oyuncuyu disiplinle alakalı suç işlemediyse yine hafta sonu takımda değerlendirmektir.” (TD3) “Kadro yaparken oyuncuların olumsuz tepki göstererek oyundan çıkması beni düşündürüyor ama profesyonel tarafım ağır basıyor.” (TD4) Teknik direktörler her ne kadar bu durumu olumsuz bir süreç olarak değerlendirse de gelecek maçın kadrosunu oluştururken duygusal davranmayacaklarını performansa ve takım menfaatine odaklanacaklarını belirtmektedirler. Ayrıca gelecek maçın ilk 11 kararını verirken giren oyuncunun performansına yönelik değerlendirmeler de ön plana çıkmaktadır:

“Oyuna giren oyuncunun gösterdiği performans bize yön veriyor. Bazı oyuncular kafamızda ihtimal dahilinde, oynatmayı istediğimiz ama belli sebeplerden dolayı tercih yapıp kenarda oturduğumuz oyuncular. Onların oyuna girdikten sonraki performansı, kafamızdaki düşünceleri değiştirip diğer hafta onu kullanma yönünde bize daha fazla fikir veriyor.” (TD1)

Farklı bir teknik direktör de bu konu özelinde şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Oyuna giren oyuncu maçın sonucuna, neticesine çok net çok önemli katkı yaparsa bu oyuncuyu ödüllendirmeniz gerekir. Hem diğer oyunculara mesaj vermek için hem de o oyuncuya adaleti sunma adına, o oyuncu girdi ve katkı yaptı ise bir maç sonraki kadro oluşumunda mutlaka değerlendirilir. Empati yapalım kendimiz girdik oyuna çok iyi işler yaptık hatta sonuca etki ettik, gelecek hafta oynamayı beklemez miyiz, bekleriz. Dolayısı ile empati yaptığımız zaman bu oyuncu da bekler, kadro oluşturmada da mutlaka oyuncunun performansı belirleyici olur.” (TD2)

Erken evrede oyuna dahil olan ofansif oyuncuların göstereceği performansın ve takımı lehine ortaya koyacağı katkının, gelecek maç için teknik direktörlerin verecekleri kararlara etki edeceği ifade edilmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

5.1. TARTIŞMA

Bu araştırmada, profesyonel futbol müsabakalarında erken ofansif oyuncu değişikliğinin müsabaka sonucu ve oyuncu psikolojisi üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, profesyonel futbol müsabakalarında beraberlik veya mağlubiyet durumunda iken ilk devre içerisinde ya da devre arasında yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin müsabaka sonucu ve oyuncu psikolojisi üzerine etkileri karma yöntem ile incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada, eş zamanlı karma yöntemler araştırma deseni kullanıldığı için nicel ve nitel veriler ayrı ayrı toplanarak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular birlikte tartışılmıştır.

Futbol müsabakalarında sakatlık yaşayan oyuncu, yorgunluk durumu, sarı kart gören oyuncu, taktiksel uygulamalar gibi farklı sebeplerle oyuncu değişiklikleri gerçekleştirilebilmektedir. Fakat literatürde yer alan çalışmalarda, değişiklik yapılma sebebinin ağırlıklı olarak skor ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Del Corral, Barros, & Prieto-Rodriguez, 2007, Wittkugel, Memmert, & Wunderlich, 2022, Çelik, O. 2020). Del Corral, Barros ve Rodríguez (2007) 2004–2005 sezonu İspanya 1. Lig’indeki futbol maçlarında, devre arası veya oyunun ikinci yarısında her takımın yaptığı ilk oyuncu değişikliklerini analiz etmişlerdir. Bir takımın gerçekleştirdiği ilk oyuncu değişikliğinin zamanlamasını açıklayan en önemli faktörün, oyuncu değişikliğinden önceki maçın skoru olduğunu tespit etmişlerdir. Wittkugel, Memmert ve Wunderlich’in (2022) çalışmasında ise UEFA B, UEFA A veya PRO lisans sahibi olan toplam 73 antrenöre yöneltilen ‘oyuncu değişikliğinin ana nedeni nedir?’ sorusuna 65 (%89) antrenör puanı değiştirmek, 8

(%11) antrenör puanı tutmak olarak cevap vermiştir. Antrenörlerin oyuncu değişikliği stratejilerinin oyunun süresine ve skora bağlı olduğu ifade edilmiştir. Çelik (2020) ise 2017-2018 sezonu Türkiye Süper Ligi'ndeki teknik direktörlerin oyuncu değişikliği zamanlamasını etkileyen faktörleri incelemiş ve teknik direktörlerin ilk oyuncu değişikliği zamanlamasını etkileyen en önemli faktörün müsabaka skoru olduğunu tespit etmiştir. Teknik direktörler, müsabaka sırasında takımı galip iken oyuncu değişikliğini daha geç yaparken, mağlup durumda iken oyuncu değişikliği hakkını daha erken kullanmaktadır sonucuna varmıştır. Rey, Ballesteros ve Cabo'nun (2015) çalışmasında elit futbolda oyuncu değişikliğinin zamanlaması ve taktikleri üzerindeki durumsal değişkenlerin etkisini araştırmak için 2013-2014 UEFA Şampiyonlar Ligi'nde oynanan 124 maçta yapılan 677 oyuncu değişikliği incelenmiştir. Antrenörlerin, takım öndeyken oyuncu değişikliklerini daha geç tutma eğiliminde oldukları, ancak berabere veya gerideyken oyuncu değişikliklerini daha erken yaptıkları tespit edilmiştir. Çalışmada, bir takımın maçta skor olarak geride kalması halinde oyuncu değişikliğinin ofansif olma olasılığının arttığı ifade edilmektedir. İlgili çalışmaların sonuçları ile bu araştırmadan elde edilen bulguların benzerlik gösterdiği ifade edilebilir. Bu araştırmada yer alan nitel bulgular ışığında; bir müsabaka esnasında mağlup durumda olmak ya da istenilen skoru elde edememek, teknik direktörler tarafından problem olarak nitelendirilmekte ve bu problemin çözümü için ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri ile maçın gidişatına etki etmeye çalışılmaktadır. Teknik direktörler tarafından yapılan erken evre (ilk devre içerisinde ve devre arasında) ofansif oyuncu değişikliklerinin sebepleri sakatlık yaşayan veya kart (sarı-kırmızı kart) gören bir oyuncunun neden olduğu durumlardan bağımsız olarak değerlendirilmiş ve bu oyuncu değişikliklerinin tercih edilme sebebi genel olarak maçın skoru olarak açıklanmıştır. Ofansif oyuncuların oyuna dahil edilmesi takım lehine skor üretebilme çabası olarak görülmüş ve hücum gücü yüksek oyuncularla ya da taktiksel farklılıklarla oyuna etki edebilme çabası ön plana çıkartılmıştır.

Araştırmanın nicel bölümünde, 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarındaki toplam 612 müsabaka incelenmiş, 2017-2018 sezonunda 168, 2018-2019 sezonunda 168 olmak üzere toplam 336 müsabakada beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapıldığı görülmüştür. 2017-2018 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan 168 maç içerisinde yer alan 142 müsabakada (%84,52) ofansif, 26 müsabakada (%15,48) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliklerinin gerçekleştiği belirlenmiştir. 2018-2019 sezonunda beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği yapılan 168 maç içerisinde yer alan 147 müsabakada (%87,50) ofansif,

21 müsabakada (%12,50) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliklerinin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu veriler iki sezon arasında ciddi benzerlikler olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte ele alındığında toplam 336 maç içerisinde yer alan 289 müsabakada (%86,01) ofansif, 47 müsabakada (%13,99) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliklerinin gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarındaki toplam 612 müsabakada 3558 oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bu oyuncu değişikliklerinin 101'i (% 2,84) ofansif olmayan oyuncu iken 345'i (%9,70) ise ofansif oyuncu değişikliği olarak belirlenmiştir. Toplam 345 ofansif oyuncu değişikliğinin 171'i (49,57) 2017-2018 sezonunda, 174'ü (50,43) ise 2018-2019 sezonunda gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda her iki sezonda gerçekleştirilen oyuncu değişiklik sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Araştırmanın nitel bölümünde, teknik direktörlerin oyuna dahil ettikleri ofansif oyuncularla sonuca etki edip edemedikleri üzerinde durulmuş ve teknik direktörler bu tarz oyuncu değişikliklerinden istenildik sonuçlar elde edilip edilmediğine yönelik görüşlerinde; kimi zaman olumlu etkiler oluştuğunu kimi zaman ise oluşmadığını belirtmektedir. Oyuna dahil edilen ofansif oyuncu üzerinden oluşturulan stratejiler farklı sebeplerden dolayı sahaya yansımayaabilmektedir. Teknik direktör bakış açısının takımın tamamını ele alması, oyuncu bakış açısının ise kendini merkeze alan bir odak noktasına sahip olması nedeni ile olumsuz durumlar yaşanabileceği görülmektedir. Çünkü oyuncular oynatılıp oynatılmamak ya da bir hamle oyuncusu olmak gibi durumları içselleştirebilmektedir. Oyuncular ilk 11'de görev almayı bir takımın bünyesinde bulunmaktan çok daha değerli ve önemli görmekte, sonradan oyuna dahil edilmeyi yani bir hamle oyuncusu olarak görülmeyi ya da yedek olmayı ikinci sınıf bir durum olarak algılayabilmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde; araştırma sonucunu destekleyen çalışmalara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda Woods ve Thatcher (2009) futbolda yedek oyuncuların deneyimlerini incelemiş ve yedek olan oyuncuların mevcut statüden memnuniyetsizlik, olumsuz duygular, kendini sunma endişesi içerisinde olduklarını bildirmişlerdir. Araştırmada yer alan nitel bulgularda, oyuncuların ilk 11 oynamak ile sonradan oyuna dahil olmak arasındaki değerlendirmeleri neticesinde motivasyon, kendini hazırlama, konsantre olma, hissedilen baskı gibi psikolojik unsurları performans ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Ayrıca maç öncesi ısınma ile maç oynanmaya devam ederken saha kenarında yapılan ısınma arasındaki farklılıklar, oyun başlangıcından itibaren oluşan tempoya sonradan giren oyuncu olarak uyum sağlamak performansı olumsuz yönde etkileyen faktörler çerçevesinde ele

alınmaktadır. Benzer biçimde Woods ve Thatcher (2009) yapmış oldukları çalışma sonucunda, futbolda yedek olan oyuncuların hareketsizlik ve maç için kısıtlı hazırlık, performans ve antrenör kararları üzerinde azalan kontrol, motivasyon eksikliği, yüksek durum kaygısı içerisinde olduklarını tespit etmişlerdir. Konu çerçevesinde, yapılan nitel çalışma değerlendirmeleri gibi nicel çalışmalarda elde edilen bulgular da bu araştırma sonuçlarına benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, Carling ve arkadaşları (2010) profesyonel futbolda yedek oyuncuların çalışma oranını araştırmış ve yedek oyuncuların performansı, değiştikleri oyuncuların performansıya, değişiklikten sonra sahada kalan aynı pozisyondaki takım arkadaşlarıyla ve maç esnasındaki performanslarıyla karşılaştırılmıştır. Forvet oyuncuları, maçların ilk 10 dakikasındaki alışılmış çalışma oranı profillerine kıyasla yedek oyuncu olarak sonradan girdikleri oyunun ilk 10 dakikasında daha az mesafe kat etmişlerdir. Aynı konu üzerindeki farklı bir çalışmada, Amez ve arkadaşları (2021) uluslararası kulüp futbolunda gol atma olasılığının oyuncu değişikliğinden sonra nasıl geliştiğini incelemişlerdir. Araştırmacılar yapmış oldukları çalışma sonucunda; takımların birinci ve ikinci oyuncu değişikliğinden sonra gol atma olasılıklarının arttığını ancak oyuncu değişikliğinden sonraki ilk 3 dakikada bu durumun daha az belirgin olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durumun yedek oyuncuların oyun temposuna veya takımın taktiksel anlayışına uyum sağlamasındaki zorluklardan kaynaklandığını bildirmişlerdir. Iglesias ve arkadaşları (2022) ise 2018–2019 sezonunda erkekler UEFA Şampiyonlar Ligi'nde gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinin, maçların sonuçlarıyla ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmada oyuncu değişikliklerinin nihai maç sonucu üzerindeki etkisinin, oyuncu değişikliği gerçekleşikten 5 ile 10 dakika sonra ortaya çıkacağı bildirilmektedir.

Bu araştırmada erken evre ofansif oyuncu değişikliği yapılan müsabakaların değişiklikteki skor durumuna göre iki sezon arasında karşılaştırılması neticesinde beraberlik ve mağlubiyet durumlarına göre ofansif oyuncu değişikliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca; erken evrede yapılan oyuncu değişikliklerinin ofansiflik durumuna göre skor açısından karşılaştırılması sonucunda, erken evre oyuncu değişikliği yapan mağlubiyet durumundaki takımların ofansif oyuncu değişikliğini anlamlı düzeyde daha çok gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Wittkugel, Memmert ve Wunderlich (2022) 2014-2015'ten 2018-2019 sonuna kadar olan 5 sezon içerisinde, dört Avrupa futbol liginden (İngiltere Premier League, İspanya La Liga, İtalya Serie A ve Almanya Bundesliga) 7.230 maçın, toplam 41.301 oyuncu değişikliği çerçevesinde analizini gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, bu araştırmanın sonuçlarına paralel biçimde, oyuncunun aynı oyun pozisyonundaki bir oyuncuyla

değiştirildiği tarafsız oyuncu değişikliklerinin en sık gerçekleştirildiği, hücum oyuncularının oyuncu değişikliğine önemli ölçüde daha sık katıldığı, hücum oyuncu değişikliklerinin yarısından fazlasının takım kaybederken gerçekleştirildiği bildirilmiştir.

Araştırmanın sonuçları, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin sezonun devrelerine göre karşılaştırılmasında 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarının 1. devresi ile 2. devresi arasında ofansif oyuncu değişikliği yapılan müsabakalar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarındaki 1-5, 6-11, 12-17, 18-22, 23-28, 29-34 olarak sınırlandırılmış haftalık dilimlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçların Çelik'in (2020) bulguları ile uyumlu olduğu gözlenmektedir. Çelik (2020) 2017-2018 sezonunda Türkiye Süper Ligi'ndeki teknik direktörlerin oyuncu değişikliği zamanlamasını etkileyen faktörleri incelemiş ve hem devre arasında hem de ikinci yarıda yapılan ilk değişikliklerde müsabakanın hangi haftada oynandığının anlamlı bir etki yaratmadığını bildirmiştir.

Araştırmanın nicel bulgularında; beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin sınırlandırılmış haftalık dilimler çerçevesinde yapılan istatistikleri, nitel bulgular kısmındaki verilerle ilişkilendirilmiştir. Teknik direktörlerin erken evre oyuncu değişiklikleri ile ilgili verdikleri kararların diğer müsabakaları ya da dönemleri etkilemesi, çıkan oyuncuların performansı üzerinde olumsuz yansımaları neden olması katılımcılar tarafından bildirilmektedir. Bu doğrultuda, hem giren ofansif oyuncu hem de çıkan oyuncu görüşlerinde ilk devre içerisinde oyundan çıkarılan oyuncuların mağlubiyetten sorumlu kişi olarak taraftarların önüne atıldığı düşüncesi hakim olmaktadır. Erken evre oyuncu değişiklikleri ile oyundan çıkartılan oyuncular hem psikolojik hem de sosyal olarak bazı olumsuzluklarla karşılaştıklarını ifade etmektedir. Çıkan oyuncular tarafından sosyal olarak; taraftar önünde rencide olma, aile ve sosyal yaşantısında mutsuzluk hali, psikolojik olarak ise kırılma, özgüven kaybı, kendini iyi hissetmeme, moralsizlik gibi duygu durumları bildirilmektedir. Devre arası çıkan oyuncular da, tıpkı ilk devre içerisinde oyundan çıkarılan oyuncular gibi bu değişikliğin yansımalarını maç sonrası gerçekleştirilen ve diğer maça kadar devam ettirilen antrenmanlarda hissettiklerini vurgulamaktadır. Değişikliğe uğradıkları maçlardan sonra diğer maça kadar geçen süreçteki antrenmanlarda enerji kaybı, sevincini ve neşesini kaybetme, kendini soyutlama, özgüvensizlik, kendini değersiz hissetme, mesleki ilkelerden uzaklaşma gibi durumları yaşadıklarını ifade etmektedirler. Toparlanması zor

bir durum olarak nitelendirdikleri bu sürecin, oyuncuların ideal performansı üzerinde olumsuz bir etki oluşturacağı düşünülmektedir. Teknik direktörler de bu sürecin farkındadır ve değerlendirmelerinde erken evrede oyundan alınan oyuncunun özgüvensiz ya da genç bir oyuncu olması durumunda daha fazla yıkım yaşayacağını, tecrübeli ve özgüvenli bir oyuncu ise hızlı toparlanıp tekrar performans sergilemesinin daha muhtemel olacağını belirtmektedirler. Futbol oyuncuları, haftalık değerlendirmeler yaparak hayatını devam ettirmekte olduklarını ve yaşanacak olan olumsuz bir durumun yakın gelecekte performanslarına direkt olarak etki edeceğini belirtmektedir. Erken evre oyuncu değişikliği ile oyun dışına alınan oyuncular gelecek maçta ilk 11 oynama ihtimallerinin olmadığı düşüncesindedir ve bu tarz oyuncu değişikliği ile tekrar karşılaşma ihtimali oyuncular üzerinde kaygıya sebep olabilmektedir. Oyuncular gelecek maçta görev almaları halinde hata yapmaktan korkan, sorumluluk almaktan kaçınan davranışlar sergilediklerini ifade etmektedirler. Oyuncu görüşleri ile teknik direktör gözlemleri bu konu özelinde paralellik göstermekte ve teknik direktör değerlendirmelerinde sorumluluk almayan, etkili yerlerde üzerine düşeni yapmaktan kaçınan bir oyuncu profili aktarılmaktadır. Oyuncular için olumsuz durumların yaşandığı bir maçtan sonra istenilmeyecek en önemli şey gelecek maç tekrar edebilecek kötü bir performans olarak görülmektedir. Daha önceki maçlarda erken evre oyuncu değişikliğine uğrayan oyuncular, ilerleyen haftalarda takımı adına performans sergilerken skor olarak olumsuz bir tablonun maç esnasında yaşanması nedeni ile geçmişini hatırladığını ve bu durumun performansını olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu olumsuzluklar maç oynanırken tekrar oyundan çıkartılacağı düşüncesine kapılmak, odak noktasının saha dışına kayması, saha içinde oyundan çıkartılmamak adına iyi işler yapmak için acele etmek, ideal performansı sergileyebilecek psikolojik dayanıklılığı kendilerinde bulamamak olarak ifade edilmektedir. Bu değerlendirmeler ve nicel bulgular dikkate alındığında, sezonun ilk haftalarından itibaren erken evre oyuncu değişikliklerinin yapılması neticesinde, sezonun ilerleyen dönemlerinde (antrenmanlarda) ve diğer maçlarda oyundan çıkan oyuncu performansının olumsuz yönde etkilenebileceği düşünülmektedir.

Her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte ele alındığında ilk devre içerisinde mağlubiyette 70 (% 51,47) ve beraberlikte 66 (% 48,53) olmak üzere 136 oyuncu değişikliği, devre arasında ise mağlubiyette 192 (% 61,94) ve beraberlikte 118 (% 38,06) olmak üzere 310 oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Hem ilk yarı içerisindeki hem de devre arasındaki oyuncu değişiklikleri birlikte ele alındığında mağlubiyette toplam 262 (%58,74), beraberlikte ise toplam 184 (% 41,26) olmak üzere 446 oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen toplam 446 erken evre

oyuncu değişikliğinin 345'i ofansif oyuncuların oluşurken, 101'i ofansif olmayan oyuncuların oluşmuştur. Müsabakaların ilk devresi içerisinde 97 (%71,32) ofansif ve 39 (%28,68) ofansif olmayan oyuncu değişikliği, devre arasında ise 248 (%80,00) ofansif ve 62 (%20,00) ofansif olmayan oyuncu değişikliği gerçekleştirilmiştir. İki sezon boyunca ev sahibi takımlar 165 (%76,39) ofansif ve 51 (%23,61) ofansif olmayan oyuncu değişikliği, deplasman takımları ise 180 (%78,26) ofansif ve 50 (%21,74) ofansif olmayan oyuncu değişikliği gerçekleştirmiştir. Erken evrede yapılan oyuncu değişikliklerinin değişiklik dönemine ve ofansiflik durumuna göre takımlar açısından karşılaştırılması neticesinde ev sahibi ve deplasman takımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada ise; Del Corral, Barros ve Rodríguez (2007) 2004–2005 sezonu İspanya 1. Ligindeki bir futbol maçı sırasında devre arası veya oyunun ikinci yarısında her takımın yaptığı ilk oyuncu değişikliklerini analiz etmişlerdir. Bu çalışma sonucunda; hücum oyuncu değişikliklerinin defansif oyuncu değişikliklerinden daha önce yapıldığı, devre arasında ev sahibi takımların deplasman takımlarına göre daha fazla oyuncu değişikliği yaptığı bildirilmiştir. Del Corral, Barros ve Rodríguez (2007)'in yaptığı çalışmada, ev sahibi takımların deplasman takımlarına göre daha fazla oyuncu değişikliği yaptığı sonucu bu araştırma bulguları ile farklılık göstermektedir.

Berberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan oyuncu değişikliği sayılarının değişiklik dönemine göre karşılaştırılması neticesinde; devre arasında yapılan oyuncu değişiklikleri, ilk devre içerisinde yapılan oyuncu değişikliklerine göre her iki sezonda (2017-2018, 2018-2019) anlamlı bir şekilde daha fazla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin puan alma durumuna göre ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılması açısından karşılaştırılması neticesinde; puan alma durumu ile değişiklik dönemi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte erken evre ofansif oyuncu değişikliklerinin ev sahibi ve deplasman takımları tarafından gerçekleştirilmesi karşılaştırılmış ve ev sahibi takımlar ile deplasman takımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Fakat ev sahibi takımlar beraberlik durumundayken, deplasman takımları ise mağlubiyet durumundayken daha fazla erken evre ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirmişlerdir. Puan alma durumuna göre ev sahibi ve deplasman takımlarının karşılaştırılması neticesinde ise, ofansif oyuncu değişikliği yapan ev sahibi takımların beraberlik durumundan galibiyet durumuna veya mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna müsabakayı getirme olasılığı, deplasman takımlarının ise mağlubiyet durumundaki maçı mağlubiyet ile tamamlama olasılığı anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Farklı çalışmalarda (Çelik, O. 2020, Gomez, Lago-Penas ve Owen 2017) ev sahibi takımların deplasman takımlarına göre ilk oyuncu değişiklik haklarını daha erken kullandıkları bildirilmiştir. Oyuncu değişikliklerinin zamanlamasını inceleyen Myers (2012); teknik direktörlere bir maçta oyuncu değişikliğinden her birini ne zaman yapacakları konusunda rehberlik edecek bir karar kuralı geliştirmeyi amaçlamış, maçta mağlup durumda olmak ve kırmızı kart veya zorunlu ilk yarı yaralanması olmaması halinde takımın 58., 73. ve 79. dakikalar için önerilen üç kritik noktadan herhangi birine yaklaşırken oyuncu değişikliği yapılmasını önermiştir. Fakat, Silva ve Swartz (2016) futbolda en uygun oyuncu değişikliği sürelerini belirleme problemini ele aldıkları çalışmalarında Myers (2012) tarafından savunulan oyuncu değişikliği yönergelerine yönelik farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmada takımlar mağlup durumda iken ikinci yarıda atılan 2.989 golü içeren bir veri setini dikkate alarak oyuncu değişikliklerinin futboldaki skor üzerine etkilerini araştırmışlardır. Sonuç olarak da, Myers'in (2012) ortaya koyduğu oyuncu değişikliklerinin kritik sürelerle bağlanması yargısı için yeterli bir nedenin olmadığını bildirmişlerdir. Ayrıca takımların gücü ve maçın süresi ele alındığında, fazla oyuncu değişikliği yapan takımın gözle görülür bir fayda elde edemediği ifade edilmektedir. Bu durumu kaliteli bir oyuncunun başka bir kaliteli oyuncu ile değiştirilmesi ve aralarında çok az fark olması olarak açıklamaktadırlar. Bununla birlikte, teknik direktörlerin tipik olarak en iyi takımlarını maçın başında ortaya koyduklarını ve bu nedenle oyuncu değişikliklerinin genellikle kaliteyi biraz daha düşük kaliteyle değiştirme vakaları olduğunu iddia etmişlerdir.

Mevcut çalışmada da, Silva ve Swartz'ın (2016) çalışmasındakine benzer bulgular tespit edilmiştir. Bu çerçevede her iki sezon (2017-2018 ve 2018-2019 sezonları) birlikte değerlendirildiğinde, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede gerçekleştirilen toplam 345 ofansif oyuncu değişikliği sonrasında müsabakaya giren 52 oyuncunun (%15,07) katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı belirlenmiştir. Katkı sağlayan 52 oyuncunun (%15,07) 29'u (%8,41) 1 gol, 3'ü (%0,87) 2 gol atarak, 19'u (%5,51) 1 asist yaparak, 1'i ise (%0,29) 1 gol ve 1 asist yaparak performans sergilemiştir. Farklı bir çalışmada da, Flóres ve arkadaşları (2019) 2016-2017 sezonunda 16 ülkede gerçekleşen 129 ulusal lig maçı ve 129 ulusal kupa maçı olmak üzere toplam 258 müsabakayı analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre; galip, berabere veya mağlup olma durumlarına bakılmaksızın, maçlarda oyuna sonradan dahil olan tüm yedek oyuncuların atılan toplam 901 golün %10,76'sından sorumlu oldukları tespit edilmiştir.

Bu araştırmada gol ve/veya asist olarak katkı açısından ev sahibi takım veya deplasman takımı olmak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Benzer biçimde, Iglesias ve arkadaşları (2022) 2018–2019 sezonunda erkekler UEFA Şampiyonlar Ligi'nde gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinin maçların sonuçlarıyla ilişkisini incelemiş ve bu çalışma sonucunda oyuncu değişikliği gerçekleştiren ev sahibi takımlar ile deplasman takımları arasında maçın sonucu ile ilişkili fark olmadığı bildirmiştir.

Gol ve/veya asist olarak katkı açısından ilk devre içerisinde veya devre arasında değişiklik yapmak arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Myers (2012) ise ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliklerini yaralanma durumu (sakatlık) ile ilişkilendirmiştir. Fakat gerçekleştirilen nitel değerlendirmelerde, katılımcılar, ilk devre içerisinde herhangi bir yaralanma durumu olmaksızın oyuncu değişikliklerinin de yapıldığını ifade etmektedir. Wittkugel, Memmert ve Wunderlich de (2022) çalışmalarında ilk 45 dakikada toplam 1.688 (%4,1) oyuncu değişikliği gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Gomez, Lago-Penas ve Owen (2017) ise oyuncu değişikliklerinin elit futbol takımlarının performansına etkisine yönelik çalışmalarında 16 ile 30. dakikalar arasında sadece 1. oyuncu değişikliklerinin yapıldığı, 30 ile 45. dakikalar arasında 1., 2., 3. oyuncu değişikliklerinin yapıldığı müsabakalar bildirilmiştir. İlk devre içerisinde gerçekleştirilen tüm oyuncu değişikliklerinin yaralanma boyutunda değerlendirilmesi bu araştırma kapsamında geçerliliğini kaybetmektedir. Araştırmanın nitel boyutunda katılımcılar, erken evre oyuncu değişikliği olarak tanımladığımız ilk devre içerisindeki ve devre arasındaki oyuncu değişikliklerini birbirinden farklı olarak ele alan tespitlerde bulunmuştur. Farklı maçlarda ilk devre içerisinde ve devre arasında oyuncu değişikliği yapan teknik direktörler, her iki değişikliği de erken olarak değerlendirebilmektedir. Fakat devre arasında gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinin ilk devre içerisinde gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinden daha makul olduğu düşüncesi hakimdir. İlk 11'de sahaya çıkan takımın antrenmanlar neticesinde oluşturulduğu, oyuncular hakkında bilgi sahibi olduğu ve teknik ekip tarafından bir karar verilerek maça başlandığı göz önünde bulundurulduğunda ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliklerinin tercih edilmesinde sakıncaların olduğu belirtilmektedir. Hatta ilk devre içerisinde değişiklik yapma gereksinimi oluştuğunda dahi devre arasını beklemenin daha sağlıklı olacağı vurgulanmaktadır. Oyuncu görüşlerinde de benzer ifadelerle karşılaşılmakta ve ilk devre içerisindeki oyuncu değişiklikleri devre arasındakine göre daha kötü olarak tanımlanmaktadır. Devre arasında oyundan çıkarılan oyuncular bu değişikliğin etkilerini olumsuz olarak nitelendirse de ilk devre içerisinde

oyundan çıkmaktansa devre arasında oyundan çıkarılmayı daha kabul edilebilir olarak beyan etmektedir. Bununla birlikte teknik direktörün devre arasını beklemeden ilk devre içerisinde oyuncu çıkartması, ilerleyen dönem için o oyuncuyu kaybetme ihtimalini de beraberinde getirdiği düşüncesi ifade edilmektedir. Performans bağlamında konu ele alındığında ise; devre arası oyuncu değişikliklerinde ısınma, teknik ekip tarafından talimatların verilmesi, zihinsel ve psikolojik hazırlık gibi durumlar için yeterli zaman aralığının olması nedeni ile ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliklerine göre olumsuzlukların yaşanma ihtimalinin azaldığı belirtilmektedir. Wittkugel, Memmert ve Wunderlich'in (2022) 73 elit antrenör ile oyuncu değişiklikleri üzerine yaptıkları çalışmada 'İkamelerin etkisi var mı?' sorusuna % 97 evet - % 3 hayır cevabı, 'Hangi ikame türü en yüksek etkiye sahiptir?' sorusuna ise % 69 hücum - % 14 savunma - % 17 tarafsız cevabı verilmiştir. Ofansif oyuncu değişikliklerinin daha yüksek bir puanlama olasılığı sağlar düşüncesi % 93 evet - % 7 hayır ile ortaya konulurken, 'Kaybederken en iyi oyuncu değişikliği hangisidir?' sorusuna % 83 hücum - % 3 savunma - % 14 tarafsız oyuncu cevabı verilmiştir. Elde edilen bilgiler ile bu araştırma bulguları tartışıldığında farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir.

Her futbol müsabakasının kendine özgü bir hikayesi vardır ve birden fazla değişken nedeni ile teknik direktörler farklı hamleler yapma gereksinimi duyabilmektedir. Bu araştırmanın nitel bulgular boyutunda, oyuncuların ani gelişen bir değişiklik kararı ile sahaya girmelerinin performans çıktılarında olumsuz yönde etki ettiği ifade edilmektedir. Bu durum genel olarak teknik direktörler tarafından bilinen bir gerçekliğe sahiptir lakin teknik direktörler iyi performans göstermesi ve karşılaşılan problemlerin üstesinden gelmesi gereken kişilerin oyuncular olduğu düşüncesindedir. Teknik direktörler ofansif oyuncu değişikliği ile oyuna ve maçın sonucuna olumlu bir etki yapabilme gayretinde olduklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın nicel bulgularında ise, gol ve/veya asist olarak katkı açısından, ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirilen müsabakaların beraberlik durumunda veya mağlup durumda olması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında farklı sonuçların bildirildiği (Iglesias ve arkadaşları, 2022, Amez ve arkadaşları 2021, Lorenzo-Martínez ve arkadaşları, 2022) ve bezer sonuçların tespit edildiği (Flôres ve arkadaşları, 2019, Leeuwen, 2020, Bradley, Lago-Peñas ve Rey, 2014) çalışmalara ulaşılmıştır. Iglesias ve arkadaşları (2022) 2018–2019 sezonunda erkekler UEFA Şampiyonlar Ligi'nde gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinin, maçların sonuçlarıyla ilişkisini incelemişler ve takımların kazanırken veya kaybederken oyuncuların maça girdiği zamanın nihai maç sonucunu etkilemediğini bildirmişlerdir. Bununla birlikte takımlar berabereyken oyuncuların maça girdiği zamanın

nihai ma sonucunu etkilediğini tespit etmişlerdir. Amez ve arkadaşları (2021) ise uluslararası kulüp futbolunda gol atma olasılığının oyuncu değişikliğinden sonra nasıl geliştiğini araştırdıkları çalışmada; takımlar oyuncu değişikliği anında mağlup durumda ise, değişiklikten sonra gol atma olasılığının önemli ölçüde daha büyük olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuçları destekleyecek biçimde, Lorenzo-Martnez ve arkadaşları (2022) 2016–2017 sezonunda Almanya Bundesliga’da oynanan 234 maçta gerçekleştirilen 659 oyuncu değişikliğini takımların her oyuncu değişikliğinden önceki ve sonraki taktiksel davranışı, takım merkezi, takımlar arası merkez mesafesi, takım uzunluğu ve genişliği çerçevesinde incelemişlerdir. Elde edilen veriler neticesinde, özellikle hücumda daha fazla alan kontrolü sağlamak, yüksek seviyede savunma baskısı ortaya çıkarmak ve gol atma fırsatlarını iyileştirmek için daha fazla hücum oyuncu değişikliği yapmalıdır sonucu bildirilmiştir. Fakat yapılan bu araştırma bulgularına göre; ofansif oyuncu değişikliği sonrasında müsabakaya giren 52 oyuncunun (%15,07) katkı (gol ve/veya asist) sağladığı, 293 oyuncunun (%84,93) ise katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı belirlenmiştir. Oyuna giren oyuncuların katkı (gol ve/veya asist) sağladığı mağlubiyet veya beraberlik durumlarındaki müsabakaların galibiyet ile sonuçlanma durumu anlamlı düzeyde daha çok gerçekleşmiştir. Diğer taraftan erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliği sonrası oyuna giren oyuncuların katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı mağlubiyet veya beraberlik durumundaki müsabakalarda puan değişikliği olmama durumunun anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Oyuna giren oyuncuların katkı sağlamadığı mağlubiyet durumundaki müsabakaların mağlubiyet ile sonuçlanma durumu anlamlı düzeyde daha çok gerçekleşmiştir. Benzer biçimde Flres ve arkadaşları (2019) da profesyonel futbol takımlarının kadrosunu oluştururken maçın skoru istenildiği gibi olmadığında etkili oyuncu değiştirmeye uygun bir Şekilde dizayn edilmelidir sonucuna varmışlardır. Ayrıca antrenörlerin iyi oyuncu değişikliği yaptığında maçın gidişatını değiştirebileceğini bildirmişlerdir. Farklı bir çalışmada ise; Leeuwen (2020) futbol oyununda oyuncu değişikliğinin etkisini analiz etmiş ve 2017-2018 sezonunda en iyi 7 ligi incelemiştir. Elde edilen veriler sonucunda, geç gol atan takımların ortalama olarak hücum oyuncu değişikliklerini daha önce kullandıkları ve rakip takımlara göre daha fazla hücumda değişiklik yaptıkları bildirilmiştir. Bradley, Lago-Peñas ve Rey (2014) ise İngiltere Premier Lig maçlarındaki yedek oyuncuların ma performanslarını incelemişler ve elde edilen bulgular doğrultusunda maçı tamamlayan veya değiştirilen oyuncularla sonradan oyuna giren yedek oyuncular karşılaştırıldığında hücum, stoper, bek, merkez ve geniş orta saha oyuncularının pas tamamlama (isabetli pas) oranları herhangi bir pozisyon için farklılık göstermemiştir.

Lorenzo-Martínez ve arkadaşlarına (2020) göre oyuncu değişiklikleri, teknik direktörün takımın taktik davranışını değiştirmesi için kullanabileceği ana seçeneklerden bir tanesidir. Bu araştırma kapsamında erken evrede gerçekleştirilen oyuncu değişikliğini o maç özelinde performans açısından değerlendirdiğimizde, oyuna giren ofansif oyuncuların skorun takım lehine çevrilebilmesi için önemli bir beklenti olduğu görülmektedir. Oyuna giren ofansif oyuncular bu beklentinin farkında olmakla birlikte sonuç elde etmenin zorluklarını vurgulamaktadırlar. Rakip takımın kurduğu üstünlük ya da kendi takımının lehine olmayan bir skorun varlığı ve oyuna dahil edilen ofansif oyuncunun bir kurtarıcı olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Fakat bu durum oyuncular üzerinde baskı oluşturabilmekte ve istenilen performansın önünde fiziksel, psikolojik, zihinsel engeller bulunduğu aktarılmaktadır. Ayrıca oyuna ilk devre içerisinde dahil olan ofansif oyuncular, oyundan çıkan takım arkadaşının düştüğü duruma dikkat çekmektedir. Takım arkadaşına ve takım birlikteliğine önem veren bir oyuncunun, ilk devre içerisinde arkadaşını yerine oyuna dahil olmasından memnuniyet duymayacağı ifade edilmektedir. Erken evrede oyundan çıkan takım arkadaşları için hissettikleri ve ortaya koydukları düşünceler psikolojik olarak bu durumun ağırlığını göstermektedir. Benzer bir şekilde, Dorak ve Vurgun (2006) takım sporları açısından empati ve takım birlikteliği ilişkisini incelemiş ve takım sporu yapan sporcuların empati düzeyleri ile takım birlikteliği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Elde edilen veriler doğrultusunda sporcuların empati düzeyleri arttıkça takım birlikteliği düzeyleri de artmaktadır.

Erken evre oyuncu değişikliği ile oyun dışına alınan oyuncular teknik direktörlerine yönelik güven kaybı yaşadıklarını belirtmektedir. Erken evrede oyundan çıkartılan oyuncuların içerisinde buldukları ruh hali, özellikle de ortaya çıkan özgüven kaybı ve teknik direktörlerine güvensizlik gibi nedenlerden dolayı ilerleyen süreçte olumsuz performans gösterme olasılıklarının artacağı düşünülmektedir. Erken evre oyuncu değişikliği ile oyun dışı kalan oyuncuların performans çıktılarında yaşanabilecek düşüşler teknik direktörlerin beklediği ya da deneyimlediği bir durumdur ve bu durumun farklı müdahaleler ile kontrol altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu süreçte özellikle iletişim kanallarının kullanılması gerekliliği hem teknik direktör hem de oyuncu mülakatlarında ön plana çıkmaktadır. Teknik direktörler çıkarttığı oyuncuyu kaybetmemek adına ve sezon içerisinde ona tekrar ihtiyacı olacağını bilincinde olarak farklı iletişim yöntemleri ile problemleri çözme eğiliminde iken, oyundan çıkan oyuncular da teknik direktörlerinden kendini değerli hissettirecek samimi bir iletişim beklentisi içerisinde. Jowett ve Cockerill (2002) iletişim süreçlerinde antrenör ve sporcu arasında kurulan ilişkinin sporcunun gelişiminde önemli

bir role sahip olduğunu, ayrıca sporcuların kendilerini yakın hissettikleri insanlardan destek ve tavsiye alma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir.

Bu araştırmada teknik direktörler her ne kadar iletişimin önemini ön plana çıkartsa da, iletişim sürecinde verdiği kararların sorgulanması ve otoritesinin sarsılması gibi durumlardan dolayı endişe duymaktadırlar. Erken evrede oyundan çıkartılan oyuncuların teknik direktörlerinden beklentileri ise sadece o an ortaya konulan sözlü iletişimden daha fazlasını kapsamaktadır. Çünkü oyuncular bu iletişimin bir sonuca ulaşabilmesi için teknik direktörün genel davranışlarını baz aldıklarını ve güvenilirlik esasına dayanan samimi, dürüst bir iletişim beklentisindedir. Bu durumu teyit edici görüşler teknik direktör mülakatlarında da karşımıza çıkmakta ve oyuncuların teknik direktörleri iyi tanınması neticesinde bu problemlerin aşılabileceği savunulmaktadır. Bu bağlamda teknik direktörlerin karşılaşılan problemler nezdinde ortaya koyacağı yaklaşımın, bir oyuncunun ya da bir takımın performansını direkt olarak etkileyeceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Chelladurai (2007) sporcularla güven ortamı oluşturarak, coşkularını ve morallerini yükselterek, cesaret ve adanmışlık örneği oluşturarak, zorlukları paylaşarak mükemmelliğe ulaşmaları için antrenörün ilham verici rolünün olduğunu ifade etmektedir.

Futbol sezonlarındaki lig periyodu içerisinde maç nezdinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu nedenle her maç ortaya konulan performanslar, diğer maç kadrosunun da belirleyicisi özelliğine sahiptir. Bu nedenle teknik direktörlerin vermiş olduğu kararlar ve oyuncuların göstermiş olduğu performanslar geleceği şekillendirmektedir. Bir futbol müsabakasında değişiklik kararı ile erken evrede oyun dışına alınan futbolcular olumsuz tepkiler verebilmekte ve kimi zaman sözlü olarak kimi zaman ise beden dili ile tavırlarını ortaya koyabilmektedirler. Teknik direktörler oyuncunun içerisinde bulunduğu psikolojik ve sosyal durum nedeni ile vereceği tepkiye anlayış gösterebilmekte fakat oyuncunun vereceği tepkinin seviyesine baktıklarını belirtmektedirler. Oyuncunun ortaya koyduğu tepki teknik direktörün otoritesini olumsuz yönde etkileyecek bir seviyede olursa ağır yaptırımların uygulanmasını söz konusu olabileceği görülmektedir. Teknik direktörler her ne kadar bu durumu olumsuz bir süreç olarak değerlendirse de gelecek maçın kadrosunu oluştururken duygusal davranmayacaklarını performans ve takım menfaatine odaklanacaklarını belirtmektedirler. Yani aşırıya kaçmayan ve otoritelerine zarar vermeyen bir tepki nedeni ile oyuncuyu gelecek maç oynatmama düşüncesinde olmadıklarını, performans açısından değerlendirme yaparak takım menfaati adına hareket edeceklerini ifade etmektedirler. Ayrıca verilecek olan bu kararda erken evrede yerine giren oyuncunun göstermiş olduğu performans üzerinden değerlendirmeler

yapmaktadırlar. Benzer şekilde Janković ve Leontijević (2006) futbolda taktiksel oyun planının etkinliğinin artması işlevinde oyuncu değişikliğinin rolünü araştırmış ve bu çalışma neticesinde, antrenörlerin oyuncu değişikliği ile oyunun taktiksel planının etkinliğindeki artışı ve dolayısıyla maçın olumlu sonucunun elde edilmesini çok sık etkilediği varsayımını ifade etmişlerdir.

Biçer'e (2018) göre anlık meydana gelen büyük değişimlerin çoğu zaman atletik performansla açıklanamadığı, kısa zaman içerisinde oyuncunun performansında görülen olumlu ya da olumsuz bir değişimin sebebinin çoğu zaman fiziksel ve fizyolojik parametrelerden ziyade psikolojik ve zihinsel durumlarla ilgili olduğu ifade edilmektedir. Bu araştırma sonuçlarında da benzer şekilde, oyuncular kendilerini başarılı olarak gördüğü ve en iyi performanslarını sergilediği takımlardaki durumunu değerlendirirken; psikolojik faktörleri ön plana çıkartmaktadır. Hem teknik direktörler hem de oyuncular tarafından varılan ortak kanı, günümüz futbolunun giderek artan bir şekilde oyuncuların psikolojik yönden desteklenerek verimliliklerini artırmaya ilişkin çalışmaların önem kazandığı yönündedir. Ayrıca futbolda psikolojik desteğin var olması ve spor psikologlarının profesyonel futbol içerisinde görev almasının önemi vurgulanmaktadır. Fakat spor psikologlarının olmadığı takımlarda teknik ekibin bu görevi üstlendiği ve kendi yeterlilikleri doğrultusunda çalışmalar yaptığı ifade edilmektedir. Teknik direktörlerin bu görevi yerine getirme çabaları ise kimi zaman oyuncular tarafından yetersiz olarak görülebilmektedir. Aynı şekilde Jones, Armour ve Potrac (2003) antrenör gelişimi için mentörlüğün oldukça önemli olduğunu bildirmişlerdir. Farklı bir çalışmada da Smith, Shoda, Cumming ve Smoll (2009) sporcuların antrenörlerine karşı olumlu bakış açısı geliştirebilmeleri için, antrenörlerin başarılarından ziyade davranışlarına odaklandıklarını ifade etmektedirler.

5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.2.1. Sonuç

Bu araştırmada, profesyonel futbol müsabakalarında erken ofansif oyuncu değişikliğinin müsabaka sonucu ve oyuncu psikolojisi üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel bulgular doğrultusunda, bir müsabaka esnasında mağlup durumda olmak ya da istenilen skoru elde edememek, teknik direktörler tarafından problem olarak nitelendirilmekte ve teknik direktörler bu problemin çözümü için ilk devre içerisinde ve devre arasında yapılan ofansif oyuncu değişiklikleri ile maçın gidişatına etki etmeye çalışmaktadır. Teknik direktörler tarafından yapılan erken evre (ilk devre içerisinde ve devre arasında) ofansif oyuncu değişikliklerinin sebepleri sakatlık yaşayan

veya kırmızı kart gören bir oyuncunun neden olduğu durumlardan bağımsız olarak değerlendirilmiş ve bu oyuncu değişikliklerini tercih etmelerinin sebebinin genel olarak maçın skoru ile açıklamışlardır. Ofansif oyuncuların oyuna dahil edilmesi takım lehine skor üretebilme çabası olarak görülmekte ve hücum gücü yüksek oyuncularla ya da taktiksel farklılıklarla oyuna etki edebilme çabası ön plana çıkmaktadır. Nicel sonuçlarda ise 2017-2018 ve 2018-2019 sezonlarında oynanan toplam 612 müsabaka içerisinde yer alan 336 müsabakada (%54,90) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre oyuncu değişikliği gerçekleştirildiği ve bu müsabakaların 289'unda (%86,01) ofansif, 47'sinde (%13,99) ise ofansif olmayan oyuncu değişikliği yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, her iki sezonda gerçekleştirilen toplam 3558 oyuncu değişikliğinin, 345'inin (%9,70) beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif oyuncu değişikliği olduğu tespit edilmiştir. Ofansif oyuncu değişikliklerinin, 97'sinin (%71,32) ilk devre içerisinde, 248'inin (%80,00) devre arasında gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Müsabakaya giren, 293 ofansif oyuncunun (%84,93) katkı (gol ve/veya asist) sağlamadığı, 52 ofansif oyuncunun (%15,07) ise katkı (gol ve/veya asist) sağladığı belirlenmiştir. Yapılan bu katkının türü değerlendirildiğinde ise, 29 oyuncunun (%8,41) 1 gol, 3 oyuncunun (%0,87) 2 gol atarak, 19 oyuncunun (%5,51) 1 asist yaparak, 1 oyuncunun (%0,29) 1 gol ve 1 asist yaparak oyuna katkı sağladığı tespit edilmiştir. Oyuna dahil edilen ofansif oyuncu üzerinden oluşturulan stratejiler farklı sebeplerden dolayı sahaya yansımayaabilmektedir. Teknik direktör bakış açısının takımın tamamını ele alması, oyuncu bakış açısının ise kendini merkeze alan bir odak noktasına sahip olması nedeni ile olumsuz durumlar yaşanabilmektedir. Çünkü oyuncular oynatılıp oynatılmamak ya da bir hamle oyuncusu olmak gibi durumları içselleştirebilmektedir. Oyuncular ilk 11'de görev almayı bir takımın bünyesinde bulunmaktan çok daha değerli ve önemli görmekte, sonradan oyuna dahil edilmeyi yani bir hamle oyuncusu olarak görülmeyi ya da yedek olmayı ikinci sınıf bir durum olarak algılayabilmektedir. İlk 11 oynamanın önemi ile ilgili oyuncu değerlendirmelerinde; motivasyon eksikliği, kendini hazırlamamak, konsantre olamama, hissedilen baskı gibi psikolojik unsurlar performans ile ilişkilendirilmiş ve sonradan oyuna dahil olma durumunda bu faktörlerin ideal performansı olumsuz etkileyeceği belirtilmiştir. Performansı olumsuz yönde etkileyen diğer faktörler çerçevesinde, maç öncesi ısınma ile maç oynanmaya devam ederken saha kenarında yapılan ısınma arasındaki farklılıklar vurgulanmış ve oyun başlangıcından itibaren oluşan tempoya sonradan giren oyuncu olarak uyum sağlamanın oldukça zor olduğu ifade edilmiştir. Oyuna giren ofansif oyuncuların katkı (gol ve/veya asist) sağladığı müsabakalarda puan kazanma durumunun, giren oyuncuların katkı (gol

ve/veya asist) sağlamadığı müsabakalarda ise puan değişikliği olmama durumunun anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte oyuna giren oyuncuların katkı sağladığı müsabakaların galibiyet ile, oyuna mağlubiyet durumunda giren oyuncuların katkı sağlamadığı müsabakaların ise mağlubiyet ile sonuçlanma durumunun anlamlı düzeyde daha çok gerçekleştiği belirlenmiştir. Ayrıca ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştiren ev sahibi takımların beraberlik ve mağlubiyet durumundan galibiyet durumuna müsabakayı getirme olasılığı, deplasman takımlarının ise mağlubiyet durumundaki maçı mağlubiyet ile tamamlama olasılığı anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Berberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif oyuncu değişikliği yapılan müsabakaların puan alma durumu ile sezonlar ve değişiklik dönemi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Nitel bulgular sonucunda ise farklı maçlarda ilk devre içerisinde ve devre arasında oyuncu değişikliği yapan teknik direktörler; her iki değişikliği de erken olarak değerlendirebilmektedir. Fakat devre arasında gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinin ilk devre içerisinde gerçekleştirilen oyuncu değişikliklerinden daha makul olduğu düşüncesi hakimdir. İlk 11'de sahaya çıkan takımın antrenmanlar neticesinde oluşturulduğu, oyuncular hakkında bilgi sahibi olunduğu ve teknik ekip tarafından bir karar verilerek maça başlandığı göz önünde bulundurulduğunda ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliklerinin tercih edilmesinde sakıncaların olduğu belirtilmektedir. Oyuncu görüşlerinde de benzer ifadelerle karşılaşmakta ve ilk devre içerisindeki oyuncu değişiklikleri devre arasındakine göre daha kötü olarak tanımlanmaktadır. Devre arasında oyundan çıkarılan oyuncular bu değişikliğin etkilerini olumsuz olarak nitelendirse de ilk devre içerisinde oyundan çıkmaktansa devre arasında oyundan çıkarılmayı daha kabul edilebilir olarak ifade etmektedirler. Performans bağlamında konu ele alındığında ise; devre arası oyuncu değişikliklerinde ısınma, teknik ekip tarafından talimatların verilmesi, zihinsel ve psikolojik hazırlık gibi durumlar için yeterli zaman aralığının olması nedeni ile ilk devre içerisindeki oyuncu değişikliklerine göre olumsuzlukların yaşanma ihtimalinin azaldığı vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin haftalara ve sezonun devrelerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evrede yapılan ofansif oyuncu değişikliklerinin değişiklikteki skor durumu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği, ancak değişiklik dönemi ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Diğer taraftan beraberlik veya mağlubiyet durumlarında erken evre ofansif

oyuncu değişiklikleri açısından ev sahibi ve deplasman takımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ancak ev sahibi takımların beraberlik durumundayken, deplasman takımlarının ise mağlubiyet durumundayken anlamlı düzeyde daha fazla erken evre ofansif oyuncu değişikliği gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Teknik direktörler oyuncu değişiklikleri ile maçın gidişatına etki etme yetkisine sahiptir ve verdikleri kararın diğer müsabakaları ya da dönemleri etkilemesi, performans üzerinde olumlu ya da olumsuz yansımaları neden olması muhtemeldir. Oyuncu görüşlerinde özellikle ilk devre içerisinde oyundan çıkarılan oyuncuların mağlubiyetten sorumlu kişi olarak taraftarların önüne atıldığı düşüncesi hakimdir. Erken evre oyuncu değişiklikleri ile oyundan çıkartılan oyuncular hem psikolojik hem de sosyal olarak bazı olumsuzluklarla karşılaşıldığını ifade etmektedir. Sosyal olarak; taraftar önünde rencide olma, aile ve sosyal yaşantıda mutsuzluk hali, psikolojik olarak ise kırılgnlık, özgüven kaybı, kendini iyi hissetmeme, moralsizlik gibi duygu durumlarına değinildiği görölmektedir. Ayrıca içerisinde bulunulan bu durumun oyuncuların performansına etki ettiği ve bu değişikliğin olumsuz yansımalarının ma sonrası döneme yayıldığı bildirilmektedir. Antrenmanlarda enerji kaybı, sevincini ve neşesini kaybetme, kendini soyutlama, özgüvensizlik, kendini değersiz hissetme, mesleki ilkelerden uzaklaşma gibi durumlar ifade edilmektedir. Bununla birlikte, erken evre oyuncu değişikliği ile oyundan çıkartılan oyuncular teknik direktörlerine yönelik güven kaybı yaşadıklarını belirtmektedirler. Gelecek müsabakalarda bu tarz oyuncu değişikliği ile tekrar karşılaşma ihtimali oyuncuların kaygı duyduğu bir durum olarak ifade edilmekte ve oyuncular gelecek maçta görev almaları halinde hata yapmaktan korkan, sorumluluk almaktan kaçınan davranışlar sergilediklerini belirtmektedirler. İlerleyen haftalarda takımı adına performans sergilerken skor olarak olumsuz bir tablonun yaşanması halinde; tekrar oyundan çıkartılacağı düşüncesine kapılmak, odak noktasının saha dışına kayması, saha içinde oyundan çıkartılmamak adına iyi işler yapmak için acele etmek, ideal performansı sergileyebilecek psikolojik dayanıklılığı kendilerinde bulamamak gibi durumlar nedeni ile performanslarının olumsuz etkilendiğini ifade etmektedirler.

Teknik direktör ve oyuncu görüşlerinde, psikolojinin fiziksel parametreler, pozisyon bilgisi, oyun zekası, oyuncunun yeteneği gibi performansı olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen bir faktör olduğu kanısına varılmaktadır. Oyuncular, kendilerini duygusal olarak tanımlamakta ve bu yüzden psikolojik faktörlerin performanslarını yüksek oranda etkilediğini vurgulamaktadırlar. Psikolojik desteğin var olması ve spor psikologlarının profesyonel futbol içerisinde görev almasının önemi ön plana çıkartılırken, bir taraftan da spor

psikologlarının olmadığı takımlarda teknik ekibin bu görevi üstlendiği ve kendi yeterlilikleri doğrultusunda çalışmalar yaptığı ifade edilmektedir. Bu yaklaşım bize bir takım içerisinde spor psikologlarının varlığının sadece oyuncuların değil, teknik ekibi oluşturan antrenörlerin gelişimi için de gereklilik olduğunu göstermektedir.

5.2.2. Öneriler

- Teknik direktörler tarafından transfer dönemlerinde oluşturulan geniş kadro planlamasında, özellikle ofansif oyuncuların kalitesini ve skor açısından verdiği katkıyı dikkate alarak bir takım oluşturulabilir.
- Ofansif oyuncu değişikliklerinin skor üzerinde olumlu bir etki yaratabilmesi adına erken evrede yapılma olasılığı değerlendirildiğinde, giren oyuncunun katkı sağlayacağından emin olunması durumunda bu değişiklik gerçekleştirilebilir. Bu nedenle takımın geniş kadrosunun veya maç kadrosunun sadece ilk 11 oyuncularına odaklanarak oluşturulmasından ziyade hamle oyuncularının etkinliği ve verimliliği düşünülerek bütüncül bir planlanma yapılabilir.
- Profesyonel futbol liglerinde sezonların uzun bir döneme yayılması ve bir birbirini takip eden yakın zaman aralıklarında oynanan maçlar ile fikstürlerin oluşturulması nedeni ile, teknik direktörlerin her maç özelinde verdiği kararlar diğer maçı/maçları etkileme özelliğine sahiptir. Bu nedenle sezon başlangıçlarında ya da sezonun ilk dönemlerinde erken evre oyuncu değişikliklerinin yapılması, çıkan oyuncunun psikolojisini olumsuz yönde etkileyerek performansı üzerinde istenilmeyen sonuçlara neden olabileceğinden dolayı dikkatli davranılmalıdır.
- Teknik direktörler karar verici rolü ve oyun görüşü ile ilk devre içerisinde skora bağlı olarak oyuncu değişikliği yapma ihtiyacı duyuyor ise bu değişikliği gerçekleştirmek için en azından devre arasını bekleyebilirler.
- Teknik direktörler erken evre oyuncu değişikliği gerçekleştirdikleri müsabakalardan sonra, çıkan oyuncunun içerisinde bulunduğu ruh halini öngörerek samimi, destekleyici ve güven verici bir iletişim sürecini takip etmelidirler.
- Futbol statlarında/stadyumlarında özel ısınma alanlarının dizayn edilmesi önerilmektedir. Futbol müsabakalarında yedek oyuncuların oyna girmeden önce verimli bir şekilde ısınmalarının, performanslarını olumlu yönde etkileme durumu değerlendirildiğinde standartları belirlenmiş özel ısınma alanlarının dizayn edilmesi fayda sağlayacaktır.

- Spor psikologlarının kulüp bünyesinde yer almasının, futbol oyuncularının gelişimine ve performansına olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca takım bütünlüğü içerisinde çalışan spor psikologları, teknik ekipte yer alan antrenörlerin oyunculara yönelik doğru yaklaşım modelleri geliştirmesine katkı sağlayacaktır.
- Bu araştırma sonuçlarının; futbol antrenörleri eğitim programlarında kullanılması neticesinde, antrenörlerin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Araştırmadan elde edilen veriler dikkate alındığında, oyuna giren ofansif oyuncu kalitesinin yüksek olduğu ligler erken evre ofansif oyuncu değişiklikleri açısından incelenebilir.

Ekler

Ek-1: Teknik Direktör Görüşme Formu

Müsabaka sırasında beraberlik ya da mağlubiyet durumunda, ilk devre içerisinde ya da devre arasında yapmış olduğunuz oyuncu değişikliklerine ilişkin görüşlerinizi belirtmeniz istenmektedir. (İlk soru oyuncu değişikliklerinden bağımsız, genel bir değerlendirme sorusudur)

1. Sporcuyu psikolojisinin, oyuncuların performansı üzerine etkileri hakkında görüşleriniz nelerdir? (genel bir soru)
2. İlk devre içerisinde veya devre arasında yapılan oyuncu değişikliklerini nasıl tanımlarsınız?
3. İlk devre içerisinde veya devre arası yapmış olduğunuz erken evre ofansif oyuncu değişikliklerini hangi amaç ile gerçekleştirirsiniz?
  - a. Oyuna aldığınız ofansif oyunculardan beklentileriniz nelerdir?
  - b. Yapmış olduğunuz bu değişikliklerde amaca ulaştığınızı düşünüyor musunuz?
4. Oyundan çıkardığınız oyuncular ile, müsabaka sonrası dönemde yaptığınız özel görüşmelerde hangi konuları ele alırsınız?
5. Sporcuyu psikolojisi açısından değerlendirdiğinizde, oyundan çıkardığınız oyuncuda ilerleyen dönemde performans açısından ne gibi değişiklikler meydana gelebilir?
  - a. Müsabaka sonrası antrenman günlerinde.
  - b. Gelecek müsabakada.
  - c. Genel müsabaka döneminde.
6. Sporcuyu psikolojisi açısından değerlendirdiğinizde, oyuna giren oyuncunun müsabakadaki performansı nasıl etkilenir?

7. Erken evrede yaptığınız oyuncu değişikliği, bir sonraki müsabakanın kadrosunu oluştururken kararınız üzerinde nasıl bir etki oluşturur?
  - a. Oyuncu tepkileri, gelecek maçlardaki oyuncu değişikliği kararlarınızı nasıl etkiler?

Tamamlayıcı Soru

Bu konuyla ilgili ele almadığımız ama sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ek-2: Çıkan Oyuncu Görüşme Formu

Müsabaka sırasında beraberlik ya da mağlubiyet durumunda, ilk devre içerisinde ya da devre arasında yapılan oyuncu değişikliklerine ilişkin görüşlerinizi belirtmeniz istenmektedir. (İlk soru oyuncu değişikliklerinden bağımsız, genel bir değerlendirme sorusudur)

1. Psikolojik faktörlerin, (senin) performansının üzerine etkileri nelerdir? (genel bir soru)
2. İlk devre içerisinde ya da devre arasında oyundan çıkarılman teknik direktörün ile aradaki güven ilişkisini nasıl etkiler?
3. Teknik direktörünüzün bu değişiklik ile ilgili olarak, müsabaka sonrasında sizinle iletişim kurması neden önemlidir? Konuşmada teknik direktörünüzden beklentileriniz nelerdir?
4. Bu değişiklik sizde ruhsal olarak ne tür etkiler yaratır? Davranışlarınıza nasıl yansır?
5. Yapılan bu tarz değişiklikler performansını nasıl etkiler?
  - a. Değişiklik yapılan maçlardan sonraki antrenmanlarda seni nasıl etkiler?
  - b. Değişiklik yapılan maçlardan sonraki ilk lig maçında seni nasıl etkiler?
6. Bu değişiklik neticesinde genel performans durumun nasıl etkilenir? (Ligin ilerleyen müsabakalarındaki etkileri)

Tamamlayıcı Soru

Bu konuyla ilgili ele almadığımız ama sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ek-3: Giren Ofansif Oyuncu Görüşme Formu

Müسابaka sırasında beraberlik ya da mağlubiyet durumunda, ilk devre içerisinde ya da devre arasında yapılan oyuncu değişikliklerine ilişkin görüşlerinizi belirtmeniz istenmektedir. (İlk soru oyuncu değişikliklerinden bağımsız, genel bir değerlendirme sorusudur)

1. Psikolojik faktörlerin, (senin) performansının üzerine etkileri nelerdir? (genel bir soru)
2. Bu değişiklik kararı verildiğinde hangi problemlerle karşı karşıya kalırsın?
  - a. Başarılı olma ya da başarısız olma ihtimalini değerlendirdiğinde, ideal performansını sergilemede bu durum seni nasıl etkiler?
3. Oyuna girdiğinizde performansını etkileyecek psikolojik faktörler nelerdir?
4. Diğer müsabakalarda bu gibi değişikliklerin teknik direktörün tarafından yapılma ihtimali, sende ne gibi duygu durumlarına neden olur?

Tamamlayıcı Soru

Bu konuyla ilgili ele almadığımız ama sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ek-4: Etik Kurul Raporu

T. C.
KÜTAHYA DURLUPINAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi: 05.10.2022
Toplantı Sayısı: 2022/08

GÜNDEM 20: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 31.08.2022 tarih ve 132824 Sayılı yazısı gereğince; Beden Eğitimi ve Spor Doktora programı öğrencisi Mehmet BESLER' in "*Profesyonel Futbol Müsabakalarında Erken Ofansif Oyuncu Değişikliğinin Müsabaka Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*" başlıklı akademik çalışmasında kullanılmak üzere, uygulama, görüşme ve anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşme.

KARAR 20: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 31.08.2022 tarih ve 132824 Sayılı yazısı gereğince; Beden Eğitimi ve Spor Doktora programı öğrencisi Mehmet BESLER' in "*Profesyonel Futbol Müsabakalarında Erken Ofansif Oyuncu Değişikliğinin Müsabaka Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*" başlıklı akademik çalışmasında kullanılmak üzere, uygulama, görüşme ve anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşüldü.

Yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler sonucunda, çalışma kapsamında yapılacak olan uygulama, anket-görüşme sorularının ve öççeklerin, gerekli izinlerin alınması kaydıyla, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından sorumluluğu başvuruçuya ait olmak üzere etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Prof.Dr. Abdülkadir İLGAZI
Üye

Prof.Dr. Ali ÇELİK
Başkan

Prof.Dr. Orhan ELMACI
Üye

Prof.Dr. Muhammed Said GÖKALP
Üye

Prof.Dr. Cefin ÖZDİLEK
Üye

Prof.Dr. Gökhan COŞKUN
Üye (izhli)

Prof.Dr. Ramazan KILIÇ
Üye

Ek-5: İzin evrakı

Kullanım Şartları

TFF web sitesi, hiçbir kişi ve/veya kuruluşa herhangi bir konuda herhangi bir taahhüdü içermemektedir. Sitede yer alan bilgiler, kaynak gösterilmek suretiyle yayımlanabilir; ancak bu bilgiler ticari amaçlarla kullanılamaz.

Sitede yayımlanan bilgilerin güncelliği, doğruluğu, güvenilirliği ve tamlığı konusunda tüm titiz çalışmalara rağmen, olabilecek hatalardan TFF hiçbir taahhüt ve sorumluluk kabul etmez. Sitedeki bilgilerin kullanımı sonucunda veya teknik nedenlerle siteye ulaşılamamasından ötürü doğrudan veya dolaylı bir zarar doğması halinde, TFF'ye hiçbir borç, sorumluluk veya mükellefiyet yüklenemez.

TFF, sitesinde yer alan bütün bilgileri ve tasarımı önceden bildirimde bulunmaksızın değiştirebilir veya kullanım dışı bırakabilir.

Site içerisindeki bilgilerin bir kısmı doğrudan, bir kısmı da diğer kaynaklardan sağlanarak TFF tarafından yayımlanmakta olup, telif hakkı ve diğer her türlü hakkı TFF'ye aittir. Siteden bağlantı yapılarak ulaşılan diğer sitelerdeki bilgiler, ilgili kuruluşlar tarafından yayınlanmakta olup, içeriği ve güncelliği TFF'yi bağlamamaktadır.

Bu site Türkiye Cumhuriyeti Kanunları ile korunmaktadır. Siteye zarar vermeyi amaçlayan veya sistemdeki herhangi bir veri, bilgi iletişimine veya yazılım kodlarına dışarıdan müdahaleye yönelik her türlü girişim hukuken yasaklanmıştır.

Sistem ve buna bağlı ekipmanlar izlenmekte ve denetlenmektedir. Kullanıcılar kendilerine ait bilgilere erişilebileceğini ve gerektiğinde yetkili makamlara iletilebileceğini göz önünde bulundurmalıdırlar.

TFF Futbol Yönetim Sistemi ve buna bağlı olarak Futbol Bilgi Bankası verileri tam olarak henüz yeni sisteme aktarılmadığı için ve yapılacak güncellemeler sırasında zaman zaman sitemizdeki veri akışında oluşabilecek aksaklıklardan dolayı özür dileriz.

Kopya Hakları

Bu site Türkiye Futbol Federasyonu'na ait olup, yine onun tarafından işletilmektedir ve içerdiği görseller (metin pencereleri, grafikler, fotoğraflar, logolar, markalar vb.) ilgili mevzuat tarafından korunmaktadır.

Kod ve yazılım da dahil olmak üzere, Türkiye Futbol Federasyonu web sitesinde yayımlanan animasyon, fotoğraf, grafik, makale, yazı ve dokümanlar, izin alınmadan ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz, değiştirilemez, kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yeniden yayımlanamaz, başka bir bilgisayara yüklenemez, postalanamaz, iletilemez ya da dağıtılamaz.

Telif ve fikri mülkiyet hakları saklı kalmak koşuluyla, kişisel ve ticari olmayan kullanım amaçlarıyla bu sitenin olanaklarından yararlanılabilir.

Kaynakça

- Abrahams, D. (2012). *Soccer tough: Simple football psychology techniques to improve your game* (1st ed.). Birmingham: Bennion Kearny.
- Abrahams, D. (2013). *Soccer Brain: The 4C coaching model for developing world class player mindsets and a winning football team* (1st ed.). Birmingham: Bennion Kearny.
- Akgeyik, T. (2018). Futbolda başarıyı etkileyen faktörler (Türkiye Süper Lig takımları üzerine ampirik bir araştırma). *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 396-413.
- Altaweel, A., & Alabbad, M. A. (2019). Preseason training program for soccer strikers. *Saudi Journal of Sports Medicine*, 19(3), 78-81.
- Altıntaş, A. (2021). Başarı hedefi kuramı. İçinde F. Aşçı (Ed.), *Egzersiz ve spor psikolojinde güdülenme* (s. 48-71). Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Amasiatu, A. (2013). Exploring the role of confidence to enhancing sports performance. *Educational Research International*, 1(3), 69-77.
- Amez, S., Neyt, B., Nuffel, F., & Baert, S. (2021). The right man in the right place? Substitutions and goal-scoring in soccer. *Psychology of Sport & Exercise*, 54, 101898.
- Araya, J., & Larkin, P. (2013). Key performance variables between the top 10 and bottom 10 teams in the English Premier League 2012/13 season. *Health and Coach Education (HMHCE)*, 2, 17-29.
- Armatas, V., Yiannakos, A., & Sileloglou, P. (2007). Relationship between time and goal scoring in soccer games: Analysis of three World Cups. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 7(2), 48-58.
- Balcıoğlu, İ. (2003). *Sporun sosyolojisi ve psikolojisi* (1. baskı). İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Bati, J. (2018). A review of the key demands for a football goalkeeper. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 13(6), 1215-1222.

- Beal, R., Chalkiadakis, G., Norman, T., & Ramchurn, S. (2020, 9-13 May). *Optimising game tactics for football*. 19th International Conference on Autonomous Agents and MultiAgent Systems, Auckland, New Zealand.
- Beswick, B. (2010). *Focused for soccer* (2nd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Bešlija, T., Kezić, A., Tomljanović, M., & Ćular, D. (2018, 19-23 September). *Differences in motor abilities between football players of different positions*. World Congress of Performance Analysis of Sport XII ISPAS [Oral presentation]. University of Zagreb, Croatia.
- Bialkowski, A., Lucey, P., Carr, P., Matthews, I., Sridharan, S., & Fookes, C. (2016). Discovering team structures in soccer from spatiotemporal data. *IEEE Transactions On Knowledge And Data Engineering*, 28(10), 2596-2605.
- Biçer, T. (2007). *NLP Kişisel liderlik* (1. baskı). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Biçer, T. (2018). *Doruk performans* (14. baskı). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Biçer, Y., & Aysan, H. A. (2008). Mental konsantrasyon çalışmalarının bilek güreşi erkek sporcularının reaksiyon zamanlarına etkisi. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 147-153.
- Воронова, А. Г. (2019). Структурно-семантические особенности переводных эквивалентов иностранных ролевых футбольных терминов в русском и португальском языках. *Филологические науки в мгимо*, 20(4), 82-92.
- Carling C. (2016). Match evaluation: Systems and tools. In T. Strudwick (Ed.), *Soccer Science* (p. 545-559). ABD: Human Kinetics.
- Carling, C., Espié, V., Le Gall, F., Bloomfield, J., & Jullien, H. (2010). Work-rate of substitutes in elite soccer: A preliminary study. *Journal of science and medicine in sport*, 13(2), 253-255.
- Carling, C., Reilly, T., & Williams, A. (2008). *Performance assessment for field sports* (1st ed.). Routledge.
- Carling, C., Williams, A., & Reilly, T. (2005). *Handbook of soccer match analysis: A systematic approach to improving performance* (1 st ed.). Routledge.
- Carling, C., Wright, C., Nelson, L., & Bradley, P. (2014). Comment on 'Performance analysis in football: A critical review and implications for future research'. *Journal of Sports Sciences*, 32(1), 2-7.
- Cenikli, A., Dalkılıç, M., Yiğit, E., & Bozkurt, V. (2017). Modern futbolun tarihi. *Diyalektolog*, 14, 51-61.
- Chelladurai, P. (2007). Leadership in sports. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (pp. 113–135). New York: John Wiley & Sons.
- Cheng, W.-N., Hardy, L., & Markland, D. (2009). Toward a three-dimensional conceptualization of performance anxiety: Rationale and initial

- measurement development. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(2), 271-278.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz* (A. Aypay, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Clancy, R., Herring, M., & MacIntyre, T. (2016). A review of competitive sport motivation research. *Psychology of Sport and Exercise*, 27, 232-242.
- Clayfield B. (2023, 20 Mart). Soccer forward vs striker: What's the difference? Erişim Adresi: <https://yoursoccerhome.com/soccer-forward-vs-striker-whats-the-difference/#:~:text=The%20difference%20between%20a%20center,closest%20to%20the%20opposition's%20goal.>
- Coşkun S. (2018). *Takım halinde savunma ve hücum*. Yayınlanmamış UEFA B Ders Notları, Riva, İstanbul.
- Cox, C. (2012). *An introduction to LTE: LTE, LTE-advanced, SAE and 4G mobile communications* (1st ed.). United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Cox, R. (2002). *Sport psychology. Concepts and applications*. New York: McGraw-Hill
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2014). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi* (Y. Dede, S. B. Demir, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell JW. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev.). İstanbul: Edam.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı* (15. baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çelik, O. (2020). Türkiye Süper Ligi'nde oyuncu değişikliğinin sağkalm analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 15(58), 329-336.
- Çoşkuner, Z., Büyüklebi, H., & Kurak, K. (2020). Türkiye Süper Ligi'ndeki oyun içi değişkenlerin analizi. *GERMENİCA Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 47-54.
- Decroos, T., Bransen, L., Haaren, J., & Davis, J. (2019, 4-8 August). *Actions speak louder than goals: Valuing player actions in soccer*. 25th ACM SIGKDD international conference on knowledge discovery & data mining, Anchorage, AK, USA.
- Del Corral, J., Barros, C., & Prieto-Rodriguez, J. (2007). The determinants of soccer player substitutions: A survival analysis of the spanish soccer league. *Journal of Sports Economics*, 9(2), 160-172.
- Demir, T. T. (2021). Türkçe eğitimi alanında nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan doktora tezlerindeki eğilimler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 543-560.
- Di Salvo, V., Baron, R., Tschann, H., Montero, F., Bachl, N., & Pigozzi, F. (2007). Performance characteristics according to playing position in elite soccer. *International Journal of Sports Medicine*, 28, 222-227.

- Díaz, R. D., Manso, J. M. G., Esteve, T. V., Ardiles, E. A., & Verde, E. J. R. (2019). The use of Polar Coordinates in the analysis of motor interaction in football according to the result. *Cuadernos de Psicología del Deporte*, 19(1), 60-75.
- Dorak, F., & Vurgun, N. (2006). Takım sporları açısından empati ve takım birlikteliği ilişkisi. *Sporometre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 73-77.
- Ekşi M., Coşkun S. (2017). *Takım kurma ve oyuncu profilleri*. Yayınlanmamış UEFA B Ders Notları, Riva, İstanbul.
- Erol C. (2019). *Elit takımların maç içerisindeki taktiksel değişiklikleri*. Yayınlanmamış TFF Maç ve Performans Analizi Antrenörlüğü Notları, Riva, İstanbul.
- Farina, M., & Cei, A. (2019). Concentration and self-talk in football. In E. Konter, J. Beckmann, & T. Loughhead (Eds.), *Football psychology* (p. 241-254). Routledge.
- Fetters, M. D. (2018). Six equations to help conceptualize the field of mixed methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 12(3), 262-267.
- Five substitutes option temporarily allowed for competition organisers (2020, 08 Mayıs). Erişim Adresi: <https://www.fifa.com/en/media-releases/five-substitutes-option-temporarily-allowed-for-competition-organisers>.
- Fletcher, D., & Sarkar, M. (2012). A grounded theory of psychological resilience in Olympic champions. *Psychology of sport and exercise*, 13(5), 669-678.
- Flóres, F. S., dos Santos, D. L., Carlson, G. R., & Gelain, E. Z. (2019). What can coaches do? The relationship between substitution and results of professional soccer matches. *RBFF-Revista Brasileira de Futsal e Futebol*, 11(43), 215-222.
- Fonseca, S., Milho, J., Travassos, B., & Araújo, D. (2012). Spatial dynamics of team sports exposed by Voronoi diagrams. *Human Movement Science*, 31(6), 1652-1659.
- Fransen, K., Mertens, N., Feltz, D., & Boen, F. (2017). “Yes, we can!” review on team confidence in sports. *Current Opinion in Psychology*, 16, 98–103.
- Frencken, W., & Lemmink, K. (2009). Team kinematics of small-sided soccer games: a systematic approach. In T. Reilly, & F. Korkusuz (Eds.), *Science and Football VI The Proceedings of the Sixth World* (p. 161-166). Routledge.
- Galloway, J. (2011). *Mental training for runners: how to stay motivated*. United Kingdom: Meyer & Meyer Verlag.
- Gould, D., & Dieffenbach, K. (2002). Psychological characteristics and their development in Olympic champions. *Journal Of Applied Sport Psychology*, 14, 172-204.

- Göral, K., & Aycan, A. (2014). Futbol antrenörlerinin müsabaka analizi yöntemlerini tercih etme durumları ve takım performanslarının analizi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 636-647.
- Güney, S. (2020). *Davranış bilimleri* (12. baskı). Ankara: Nobel.
- Güvendi, B., & Demir, G. (2019). Sporda öz yeterlik ve kaygı. İçinde S. Düz, K. Kurak, & O. Kızar (Ed.), *Spor bilimleri alanında yeni ufuklar* (s. 39-53). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gürkan, O., & Müniroğlu, S. (2018). 2016 Avrupa Futbol Şampiyonası'ndaki müsabakaların teknik-taktik açıdan analizi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(3), 101-108.
- Gürkan, O., Göral, K., & Saygın, Ö. (2017). Home advantage in professional soccer: Analysis of Turkey 1. league. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3292-3299.
- Heper, E., Yolacan, S., & Kocaeksi, S. (2014). The examine goal orientation and sports self confidence level of soccer players. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 159, 197-200.
- Herold, M., Kempe, M., Bauer, P., & Meyer, T. (2021). Attacking key performance indicators in soccer: Current practice and perceptions from the elite to youth academy level. *Journal of Sports Science and Medicine*, 20, 158-169.
- Heuer, A., & Rubner, O. (2012). How does the past of a soccer match influence its future? Concepts and statistical analysis. *PloS One*, 7(11), e47678.
- Hollenbeck, G., & Hall, D. (2004). Self-confidence and leader performance. *Organizational Dynamics*, 33(3), 254-269.
- Hurley, M. (2011). *Futbol oynuyorum; Orta saha* (N. Akın, Çev.). İstanbul: Caretta Çocuk.
- IFAB (International Football Association Board), (2022). *Laws of the game 2022/23*. Zürih.
- Iglesias, B., García-Ceberino, J. M., García-Rubio, J., & Ibáñez, S. J. (2022). How do player substitutions influence men's UEFA Champions League soccer matches?. *Applied Sciences*, 12(22), 11371.
- Işık, T., & Gençer, R. (2007). Basketbolda takım performansının teknik analizi: İç saha ve dış saha performanslarının değerlendirilmesi. *Spor Bilimleri Dergisi J. of Sport Sciences*, 18(3), 101-108.
- İmamoğlu, R., Bostancı, Ö., Kabadayı, M., & İmamoğlu, M. (2015). 2012-2013 sezonu Türkiye Spor Toto Süper Ligi'nde mücadele eden takımların yaptıkları maç sonuçlarının farklı parametrelere göre incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(Special Issue 4), 159-166.
- İnal, A. N. (2006). *Futbolda eğitim öğretim* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayın.

- Janković, A., & Leontijević, B. (2006). Substitution of players in function of efficiency increase of tactic play plan in football. *Fizička kultura*, 60(2), 165-172.
- Jones, R. L., Armour, K. M., & Potrac, P. (2003). Constructing expert knowledge: A case study of a top-level professional soccer coach. *Sport, education and society*, 8(2), 213-229.
- Joo, C., & Seo, D.-I. (2016). Analysis of physical fitness and technical skills of youth soccer players according to playing position. *Journal of Exercise Rehabilitation*, 12(6), 548-552.
- Jowett S., Cockerill I. (2002). Incompatibility in the coach–athlete relationship. In I. Cockerill (Ed.), *Solutions in sport psychology* (p. 16-29). London: Thompson Learning.
- Kannekens, R., Elferink-Gemser, M., & Visscher, C. (2011). Positioning and deciding: key factors for talent development in soccer. *Scand J Med Sci Sports*, 21, 846-852.
- Kartal, A., Kartal, R., & Babayigit Erez, G. (2016). Futbolcuların oynadıkları mevkilere göre bazı motorik özelliklerinin karşılaştırılması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 55-62.
- Karageorghis, C., & Terry, P. (2015). *Spor psikolojisi* (A. A. Çakiroğlu ve E. Demir, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagözoğlu, C. (2005). *Spor da psikolojik destek*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Kaufman, K., Glass, C., & Pineau, T. (2018). *Mindful sport performance enhancement: Mental training for athletes and coaches*. Washington: American Psychological Association.
- Kaya, N., & Taştan, N. (2020). Özgüven üzerine bir derleme. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 10(2), 297-312.
- Koç, H. (2004). *Profesyonel futbolcularda durumluk kaygı düzeyini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kristjánsdóttir, H., Jóhannsdóttir, K., Pic , M., & Saavedra, J. (2019). Psychological characteristics in women football players: Skills, mental toughness, and anxiety. *Scandinavian Journal of Psychology*, 60(6), 609-615.
- Künzell, S. (2007). Optimal Attentional focus in practical sport settings: Always external of task spesific. *E-Journal Bewegung un Tarining*, 1, 27-28.
- Lorenzo-Martínez, M., Rein, R., Garnica-Caparrós, M., Memmert, D., & Rey, E. (2020). The effect of substitutions on team tactical behavior in professional soccer. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 93(2), 301-309.

- Lucey, P., Oliver, D., Carr, P., Roth, J., & Matthews, I. (2013, 11-14 August). *Assessing team strategy using spatiotemporal data*. 19th International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining. Chicago, Illinois, USA.
- Machado, V., Leite, R., Moura, F., Cunha, S., & Sadlo, F. (2017). Visual soccer match analysis using spatiotemporal positions of players. *Computers & Graphics*, *68*, 84-95.
- Marancı, B., & Müniroğlu, S. (2001). Futbol kalecileri ile diğer mevkilerde bulunan oyuncuların motorik özellikleri, reaksiyon zamanları ve vücut yağ yüzdelerinin karşılaştırılması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *6*(3), 13-26.
- Memmert, D., Lemmink, K., & Sampaio, J. (2017). Current approaches to tactical performance analyses in soccer using position data. *Sports Medicine*, *47*(1), 1-10.
- Mesoudi, A. (2020). Cultural evolution of football tactics: strategic social learning in managers' choice of formation. *Evolutionary Human Sciences*, *2*, e25, 1-14.
- Michailidis, Y., Michailidis, C., & Primpa, E. (2012). Analysis of goals scored in European Championship 2012. *Journal of Human Sport and Exercise*, *8*(2), 367-375.
- Miguel-Angel Gomez, Carlos Lago-Peñas & L. Adam Owen (2016). The influence of substitutions on elite soccer teams' performance. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, *16*(2), 553-568.
- Monsma, E., Perreault, M., & Doan, R. (2017). Focus! Keys to developing concentration skills in open-skill sports. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, *88*(7), 51-55.
- Moran, A. (1996). *The psychology of concentration in sport performers: A cognitive analysis*. Routledge: Psychology Press.
- Moran, A. (2009). Attention in sport. In J. Cumming, R. Ramsey, S. Mellalieu, S. Hanton (Eds.), *Advances in applied sport psychology* (p. 195-220). Routledge: Abingdon.
- Moreno-Pérez, V., Malone, S., Sala-Pérez, L., Lapuente-Sagarra, M., Campos-Vazquez, M. A., & Del Coso, J. (2020). Activity monitoring in professional soccer goalkeepers during training and match play. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, *20*(1), 19-30.
- Mota, G., Santos, I., & Marocolo, M. (2021). Change in soccer substitutions rule due to COVID-19: Why only five substitutions? *Frontiers in Sports and Active Living*, *2*, 588369.

- Mouloud, K., & El-Kadder, B. (2016). Self-efficacy, achievement motivation and anxiety of elite athletes. *Journal of Sports and Physical Education*, 3(4), 45-48.
- Mülazimoğlu, O., Zengin, Y., & Kartoğlu, A. (2020). The process between the initiation of an attack and scoring touch in the UEFA Champions League. *Ambient Science*, 7(1), 375-379.
- Müniroğlu, S. (2009, 9-11 Ocak). *Futbolda müsabaka analizi ve gözlemin önemi*. 3. Ulusal Futbol ve Bilim Kongresi, Antalya.
- Myers, B. (2012). A proposed decision rule for the timing of soccer substitutions. *Journal of Quantitative Analysis in Sports*, 8(1), 1-22.
- Narizuka, T., & Yamazaki, Y. (2017). Characterization of the formation structure in team sports. *Proceedings of the Institute of Statistical Mathematics*, 65(2), 299-307.
- Narizuka, T., & Yamazaki, Y. (2019). Clustering algorithm for formations in football games. *Scientific reports*, 9(1), 13172.
- Obetko, M., Peráček, P., Mikulič, M., & Babic, M. (2022). Technical-tactical profile of an elite soccer goalkeeper. *Journal of Physical Education and Sport*, 22(1), 38-46.
- Orta, L. (2020). Futbolun değişimi ve dönüşümü (1863–2020). *The Journal of Social Science*, 4(8), 497-510.
- Perchy, S. (2013). A stochastic hybrid model for a soccer player. Retrieved from "https://members.loria.fr/sperchy/assets/pdf/soccer_hybrid.pdf"
- Perez-Arroniz, M., Calleja-González, J., Zabala-Lili, J., & Zubillaga, A. (2023). The soccer goalkeeper profile: Bibliographic review. *The Physician and Sportsmedicine*, 51(3), 193-202.
- Peterson, S. W., & Bruton, M. R. (2020). A review of the interaction between the striker and the goalkeeper at the individual tactical level in football. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15(3), 452-464.
- Plakona, E., Ludvig, A., Parčina, I., & Tuzović, A. (2014). Self-confidence in sport. *Sport Science*, 7(1), 47-5.
- Polat, B., & Gürkan, O. (2020). Türkiye Spor Toto Süper Ligi'nin fiziksel performans parametrelerinin analiz edilmesi ve değerlendirilmesi. *International Sport Science Student Studies*, 2(1), 48-59.
- Popovych, I., Shcherbak, T., Kuzikova, S., Blynova, O., Nosov, P., & Zinchenko, S. (2021). Operationalization of tactical thinking of football players by main game roles. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(5), 2480-2491.
- Reilly, T., Drust, B., & Clarke, N. (2008). Muscle fatigue during football match play. *Sports Medicine*, 38, 357-367.

- Rey, E., Lago-Ballesteros, J., & Padrón-Cabo, A. (2015). Timing and tactical analysis of player substitutions in the UEFA Champions League. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 15, 840-850.
- S. Bradley, P., Lago-Peñas, C., & Rey, E. (2014). Evaluation of the match performances of substitution players in elite soccer. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 9, 415-424.
- Schefke, T., & Gronek, P. (2010). Improving attentional processes in sport: defining attention, attentional skills and attention types. *Studies in physical culture and tourism*, 17(4), 295-299.
- Seabra, F., & Dantas, L. (2006). Space definition for match analysis in soccer. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 6(2), 97-113.
- Seaton, M., & Campos, J. (2011). Distribution competence of a football clubs goalkeepers. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 11(2), 314-324.
- Sevim, Y. (2007). *Antrenman bilgisi* (7. baskı). Ankara: Nobel Yayın.
- Silva, R., & Swartz, T. (2016). Analysis of substitution times in soccer. *Journal of Quantitative Analysis in Sports*, 12(3), 113-122.
- Singh, V., Prakash, S., Punia, S., & Kulandaivelan, S. (2017). Relationship between pre-competition anxiety and performance levels in inter-university women football teams. *International Journal of Physical Education, Sports and Health*, 4(5), 136-139.
- Smith, R. E., Shoda, Y., Cumming, S. P., & Smoll, F. L. (2009). Behavioral signatures at the ballpark: Intraindividual consistency of adults' situation-behavior patterns and their interpersonal consequences. *Journal of Research in Personality*, 43(2), 187-195.
- Soccer positions explained (2023, 1 Haziran). Erişim Adresi: <https://m.allfootballapp.com/news/Bundesliga/Soccer-positions-explained-names-numbers -and-what-they-do/680034>
- Soto, D., A. García-Herrero, J., & J. Carcedo, R. (2021). Perception of coach according to the role of starter or substitute in the final stage of the season. *Sustainability*, 13(12), 6960.
- Sönmeyenmakas, A. (2008). *UEFA Şampiyonlar Ligi'nde atılan gollerin analizi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Söyler, M. (2020). *Bölgesel amatör lig futbolcularının mevkilerine göre bazı fiziksel ve teknik parametrelerinin sezonsal değişimlerinin incelenmesi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2023, 10 Mart). Erişim Adresi : <https://sozluk.gov.tr/>

- Rozmatovich, U. S., & Temur, E. (2022). Quick attack and defense tactics in football players. *International journal of research in commerce, it, engineering and social sciences* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(10), 165-171.
- The IFAB permanently approves five-substitute option in top-level competitions (2022, 13 Haziran). Erişim Adresi: <https://www.fifa.com/technical/football-technology/media-releases/the-ifab-permanently-approves-five-substitute-option-in-top-level>.
- Tokdemir, C. (2011). *Sportif başarıyı etkileyen psikolojik faktörler ve kişilik özellikleri: Türk futbol tarihinin başarılı milli futbolcularının görüşleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tokul, E., & Mülazımoğlu, O. (2018). Analyzing the process from the initiation of attack to goal scoring touch in the EURO 2016. *Universal Journal of Educational Research*, 6(12), 1738-2742.
- Toraman, S. (2021). Karma yöntemler araştırması: Kısa tarihi, tanımı, bakış açıları ve temel kavramlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1), 1-29.
- Toy, A. (2021). *Akulcu duygusal davranışçı yaklaşım temelli psiko-eğitim programının sporda kaygı ve akıldışı performans inançları üzerine etkisi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Ülken, F. (2011). Die fußballsprache im Deutschen und Türkischen: Ein kontrastiver vergleich. Retrieved from <https://core.ac.uk/reader/14522991>
- Van Leeuwen, Q. (2020). *Analyzing the impact of substitutions in football matches* (Master Thesis). Erasmus University Rotterdam.
- Varela-Quintana, C., Cuervo, J., & Prieto-Rodríguez, J. (2016). The effect of an additional substitution in association football. Evidence from the Italian Serie A. *Revista de Psicología del Deporte*, 25(1), 101-105.
- Weinberg, R., & Gould, D. (2011). *Foundations of sport and exercise psychology* (5th ed.) Champaign: Human Kinetics.
- Williams, A., & Reilly, T. (2000). Talent identification and development in soccer. *Journal of Sports Sciences*, 18(9), 657-667.
- Wittkugel, J., Memmert, D., & Wunderlich, F. (2022). Substitutions in football – what coaches think and what coaches do. *Journal of Sports Sciences*, 40(15), 1668-1677.
- Woods, B., & Thatcher, J. (2009). A qualitative exploration of substitutes' experiences in soccer. *The Sport Psychologist*, 23(4), 451-469.
- Wulf, G. (2007). Attentional focus and motor learning: a review of 10 years of research. *E-Journal Movement and Training*, 1, 4-14.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldız, S. M., & Saygın, Ö. (2005). Futbol oyununda bir kalecinin uygulayacağı takım taktiklerinin incelenmesi. *FÜ. Doğu Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 46-50.
- Yiannakos, A., & Armatas, V. (2006). Evaluation of the goal scoring patterns in European Championship in Portugal 2004. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 11, 178-188.
- Zileli, R., Söyler, M., & Genç, A. (2017). 2016-2017 Türkcell Süper Ligi'nde oynanan maçlarda kullanılan köşe vuruşlarının maç analizi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 48-58.

Profesyonel Futbol Müsabakalarında Erken Ofansif Oyuncu Değişikliğinin Müsabaka Sonucu ve Oyuncu Psikolojisi Üzerine Etkilerinin İncelenmesi

Mehmet Besler

 ÖZGÜR
YAYINLARI

ISBN 978-975-447-804-4

9 789754 478044